De psychosociale impact van de gaswinningsproblematiek op bewoners in 2024

Gronings Perspectief fase 4

Gronings Perspectief

Colofon

15 april 2025
Onderzoek van de Rijksuniversiteit Groningen en het Nivel, met gebruikmaking van het Groninger Panel van het Sociaal Planbureau Groningen. Dit onderzoek wordt uitgevoerd met subsidie van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Auteurs
Drs. Chantal D'Amore, Rijksuniversiteit Groningen
Drs. Lenneke Lichtenberg, Nivel
Dr. Babet Kanis, Nivel
Femke Douma, Rijksuniversiteit Groningen
Drs. Judith van der Molen, Rijksuniversiteit Groningen
Drs. Sanne Berends, Rijksuniversiteit Groningen
Drs. Marjolein Boendermaker, Rijksuniversiteit Groningen
Dr. Annette Scherpenzeel, Nivel
Prof. dr. Michel Dückers, Rijksuniversiteit Groningen/Nivel

Begeleidingscommissie
Dr. Melanie Bakema, Veiligheidsregio Groningen
Dr. Nienke Busscher, Kennisplatform Leefbaar en Kansrijk Groningen (technisch voorzitter)
Drs. Harm de Jonge, Nationaal Coördinator Groningen
Drs. Merel Jonkheid, Groninger Bodem Beweging
Drs. Loes Marinissen, Gemeente Groningen
Drs. Jacolien Masselink, Gemeente Eemsdelta
Drs. George Medendorp, Openbare Orde en Veiligheid, Gemeente Het Hogeland
Prof. dr. Rob Meijer, Rijksuniversiteit Groningen
Drs. Susan Penterman, Instituut Mijnbouwschade Groningen
Drs. Isa Peters, Gemeente Groningen
Dr. Hanneke Pot, Instituut Mijnbouwschade Groningen
Mw. Carin Roggen, Provincie Groningen
Dhr. Herman Rinket, Groninger Gasberaad
Dr. Edwin Spijkers, GGD Groningen
Drs. Gerda Steenhuis, Groninger Dorpen
Dhr. Simon Strous, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Drs. ing. Gert-Jan Swaving, Nationaal Programma Groningen
Dr. Elianne Zijlstra, Rijksuniversiteit Groningen

© 2025; Rijksuniversiteit Groningen. Auteursrechten voorbehouden. Niets uit dit rapport mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, digitale verwerking of anderszins, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Rijksuniversiteit Groningen.

Voorwoord

Dit rapport is gebaseerd op meerdere vragenlijstmetingen die door onderzoeksgroep Gronings Perspectief in 2024 zijn uitgevoerd. Naast twee metingen in het gebruikelijke panel van deelnemende bewoners van Groningen (Groninger Panel) bevat het rapport resultaten van een meting onder deelnemers van een panel met bewoners waarvan het huis is of mogelijk wordt opgenomen binnen het versterkingsprogramma van Nationaal Coördinator Groningen. Dit extra panel maakt het mogelijk om de verwachting over en ervaring met de versterking beter te monitoren.

Het huidige rapport is, zoals alle onderzoeken van Gronings Perspectief, tot stand gekomen in samenwerking met vele partners en belanghebbenden.

We zijn dank verschuldigd aan onze begeleidingscommissie met vertegenwoordigers van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Nationaal Coördinator Groningen, Instituut Mijnbouwschade Groningen, Veiligheidsregio Groningen, Provincie Groningen, diverse (Groningen, Het Hogeland, Eemsdelta), Groninger Dorpen, de Groninger Bodem Beweging, het Groninger Gasberaad, GGD Groningen, Kennisplatform Leefbaar en Kansrijk Groningen en adviserende wetenschappers. De begeleidingscommissie adviseert het onderzoeksteam bij het bepalen van de koers en de uitvoering van het onafhankelijke onderzoek. De namen van de bij het huidige rapport betrokken commissieleden zijn opgenomen in het colofon.

Daarnaast willen we onze twee klankbordgroepen bedanken die steeds feedback geven en meedenken over het onderzoek vanuit het perspectief van respectievelijk bewoners en professionals.

De coördinatie en het beheer van het Groninger Panel is in handen van het Sociaal Planbureau Groningen. We danken Femke de Haan, Roos Jelier en Ewout van Spijker voor de goede samenwerking. Datzelfde geldt voor Harm de Jonge, Kasper Nelissen en Herman van Os van Nationaal Coördinator Groningen voor de uitwisseling van gegevens over de versterkingsoperatie.

Tot slot gaat onze dank uit naar de panelleden voor het invullen van de vragenlijsten. Dit onderzoek zou niet mogelijk zijn zonder hun vrijwillige deelname.

Michel Dückers en Annette Scherpenzeel
Onderzoeksleiders Gronings Perspectief

Inhoudsopgave

Colofon 2
Voorwoord 2
Inhoudsopgave 4
Afkortingen en kernbegrippen 5
Samenvatting 7
1. Achtergrond en methoden 15
Deel 1. Impact van schade **29**
2. Gezondheid 30
3. Emoties 32
4. Sociale relaties 33
5. Ervaren veiligheid en risicoperceptie 37
6. Vertrouwen in overheden en instanties 41
7. Coping in reactie op gaswinning 48
8. Maatschappelijke ontwikkelingen 53
Deel 2. Versterkingsproces: verwachting en ervaring **64**
9. Versterking als stressvol 65
10. Begin volgende versterkingsfase 68
11. Ondersteuning rondom versterking 70
12. Impact van versterking op relaties 77
13. Positieve veranderingen na afgeronde versterking 81
14. Conclusie en aanbevelingen 86
Onderzoeksteam en betrokkenen 93
Referenties 94

Afkortingen en kernbegrippen

Afkortingen

AVG	Algemene Verordening Gegevensbescherming
BZK	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
DPIA	Data Protection Impact Assessment
GBB	Groninger Bodem Beweging (belangenorganisatie)
IMG	Instituut Mijnbouwschade Groningen
KNMI	Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut
NAM	Nederlandse Aardolie Maatschappij
NCG	Nationaal Coördinator Groningen
NPG	Nationaal Programma Groningen
TCMG	Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen

Kernbegrippen

Copingstrategieën	***Probleemgerichte copingstrategieën***	Copingstrategieën die specifiek gericht zijn op de gaswinning (bijv. informatie opzoeken).
	Andere copingstrategieën	Copingstrategieën die niet gericht zijn op de gaswinning (bijv. op andere zaken richten).
GGD gezondheidsmonitor	De GGD Groningen voert elke vier jaar drie gezondheidsmonitoringsonderzoeken uit: een voor volwassenen/ouderen, een voor jongvolwassenen en een voor jongeren in het voortgezet onderwijs, waarbij welzijn en leefgewoonten middels vragenlijsten worden onderzocht.	
Groninger Panel	Het Groninger Panel bestaat uit een representatieve vertegenwoordiging van de inwoners van Groningen van 18 jaar en ouder en telt ruim 6.000 panelleden die voor iedere vragenlijst worden aangeschreven. Het panel is een representatieve mix van jongeren (vanaf 18 jaar), ouderen, opleidingscategorieën, mannen en vrouwen, mensen met variatie in inkomen uit alle Groningse gemeenten.	
NCG-panel	Nieuw opgezet panel onder bewoners van adressen in de werkvoorraad van de Nationaal Coördinator Groningen (NCG), de organisatie die verantwoordelijk is voor de versterkingswerkzaamheden.	
Nij begun	Kamerbrief verstuurd op 25 april 2023, waarin door het kabinet 50 maatregelen zijn voorgesteld met als doel het schadeherstel en de	

	versterkingsoperatie in Groningen milder, makkelijker en menselijker te maken, gebaseerd op suggesties van bewoners, maatschappelijke organisaties, regionale overheden, het IMG en de NCG.	
Schadegroep	Verwijst naar een categorie van respondenten die is ingedeeld op basis van het aantal keer zelfgerapporteerde schade. Hierbij is geen rekening gehouden met hoe lang iemand al schade heeft. Eerder onderzoek waarin deze zelfrapportage is gekoppeld aan het schaderegister van TCMG (Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen; inmiddels vervangen door IMG) wijst uit dat de zelfrapportage een betrouwbare indicator blijkt van de impact van schadeproblematiek op bewoners (Stroebe et al., 2020).	
	Geen schade	Respondenten die aangeven geen schade te hebben gehad.
	Eén keer schade	Respondenten die aangeven één keer schade te hebben gehad.
	Meerdere keren schade	Respondenten die aangeven meer dan één keer schade te hebben gehad.
Versterkingsproces	Omvat het traject waarin wordt beoordeeld of een woning of gebouw aan de veiligheidsnorm voldoet en – indien nodig – maatregelen worden getroffen om de woning of het gebouw te versterken zodat deze aan deze norm voldoet.	
	Fase: wachten	Respondenten die nog wachten op opname of beoordeling van hun woning.
	Fase: versterking	Respondenten die in de versterkingsfase zitten.
	Fase: afgrond	Respondenten waarbij het versterkingsproces is afgerond.
	Fase: op norm	Respondenten bij wie de woning is beoordeeld en op norm is verklaard, wat betekent dat de woning voldoet aan de veiligheidsnorm en er geen versterking nodig is.
Werkvoorraad van de NCG	Adressen die zijn opgenomen in de versterkingsoperatie door de NCG, de organisatie die verantwoordelijk is voor de versterkingswerkzaamheden.	

Samenvatting

Al jarenlang grijpt de gaswinningsproblematiek in op het dagelijks leven van duizenden bewoners van provincie Groningen. Sinds 2016 brengt onderzoeksgroep Gronings Perspectief de verreikende gevolgen van de gaswinning voor de veiligheid, gezondheid en het vertrouwen van bewoners in overheden, instanties en de toekomst in kaart. Het doel van Gronings Perspectief is om het maatschappelijk belang te dienen door middel van onafhankelijk onderzoek naar de psychosociale impact van de gaswinningsproblematiek op bewoners.

Belangrijkste bevindingen

- Dit rapport bevestigt dat schade en versterking ook in 2024 consequent en duidelijk van invloed zijn op de gezondheid, veiligheid en het vertrouwen van Groningers, en ook doorwerken in emoties als hoop, boosheid en machteloosheid, evenals opvattingen over sociale relaties en maatschappelijke ontwikkelingen.
- Negatieve trends (verslechtering) van eerdere jaren zetten sinds 2023 niet door en op onderdelen is sprake van verbetering. Echter, het hebben van meerdere keren schade blijft over de hele linie een punt van zorg.
- Het onderzoek laat zien dat bewoners, ondanks een licht herstel van vertrouwen, nog steeds in meer of mindere mate kritisch zijn tegenover overheden en instanties. Respondenten oordelen in oktober 2024 overwegend negatief over het huidige kabinet en hebben minder vertrouwen in de afhandeling van schade en versterking sinds de komst van het kabinet. Tegelijkertijd is het ook duidelijk dat er vele regelingen, uitvoeringscapaciteit en budget voor de komende jaren zijn gereserveerd om problemen aan te pakken. Het is van belang om de uitvoering en effecten daarvan de komende jaren te blijven volgen.

Gronings Perspectief: fase 4

In 2023 is de vierde fase van het onderzoeksproject Gronings Perspectief ingegaan. De vierde fase richt zich op de impact van schade, schadeafhandeling en de versterkingsoperatie in de periode 2023-2026. De werkwijze met vragenlijsten en interviews zoals gehanteerd in eerdere fases van het onderzoek wordt voortgezet met enige aanvullingen. De vierde fase bevat meerdere onderzoekssporen. Naast de gebruikelijke vragenlijstmetingen (Groninger Panel) en interviews onder bewoners van provincie Groningen, worden metingen uitgevoerd onder bewoners van wie huizen zijn opgenomen in de versterkingsoperatie van Nationaal Coördinator Groningen (NCG) en onder bewoners van provincie Drenthe. Ook worden beschikbare gegevens van de periodieke GGD Gezondheidsmonitor in samenwerking met GGD Groningen geanalyseerd (voor een volledig overzicht van de onderzoekssporen: zie Bijlage 1).

Het huidige rapport legt in Deel 1 de focus op de panelmetingen van het Groninger Panel, een representatief panel van Groningers die jaarlijks vragenlijsten invullen. Deel 2 van dit rapport legt de focus op het nieuw geworven NCG-versterkingspanel, een panel van Groningers die te maken hebben met de versterkingsoperatie. Over de resultaten van de andere onderzoekssporen wordt separaat gerapporteerd. Zo verscheen in december 2024 een factsheet over het Drents panel (Scherpenzeel et al., 2024) en in januari 2025 een rapport waarbij de focus ligt op 20 interviews met ondernemers die te maken hebben met versterking (Van der Molen et al., 2024). In april 2024 kwam een rapport uit op basis van interviews onder ouderen, wonend in het gaswinningsgebied (Rozema et al., 2024).

Methode

In het voor- en najaar van 2024 zijn vragenlijsten afgenomen onder leden van het Groninger Panel. In beide vragenlijstmetingen zijn vragen aan bewoners gesteld over, onder andere, hun gezondheid, ervaren veiligheid, sociale relaties en vertrouwen in overheden en instanties (dit noemen we in dit rapport “kernindicatoren”). Daarnaast is er aandacht voor actuele kwesties en aandachtspunten in de gaswinningsproblematiek, zoals gevolgen en verwachtingen van het nieuwe kabinet en de impact van waargenomen polarisatie over de aanpak van de gaswinningssituatie. In het eerste deel van het rapport kijken we naar de impact van schade, waarbij we respondenten indelen in drie “schadegroepen” op basis van zelfgerapporteerde schade: geen schade, één keer schade of meerdere keren schade. In het tweede deel van het rapport staat de impact van versterking centraal, waarbij we vooral geïnteresseerd zijn in de ervaringen, gevoelens, en verwachtingen van respondenten, en in de impact van verschillende versterkingsfases op deze uitkomsten. Deze analyses doen we op basis van het nieuw geworven NCG-versterkingspanel.

Bevindingen

In de volgende sectie worden de belangrijkste bevindingen van dit rapport besproken, met aandacht voor zowel de positieve aspecten als de aandachtspunten die verband houden met de impact van de schade en de verwachtingen en ervaringen rondom het versterkingsproces.

Naast deze algemene samenvatting, vatten we de resultaten aan het begin van elk hoofdstuk puntsgewijs samen. In deze hoofdstukken worden de resultaten verder verdiept. Dit betreft de impact van de schade op kernindicatoren (gezondheid, emoties, veiligheidsgevoel en risicoperceptie, sociale relaties, vertrouwen in overheden en instanties, omgaan met de gaswinning), maatschappelijke ontwikkelingen en de verwachtingen en ervaringen met het versterkingsproces (stress, begin volgende versterkingsfase, ondersteuning, impact op relaties, positieve veranderingen).

Wat in positieve zin opvalt

Impact van de schade

Allereerst laat dit rapport een aantal positieve ontwikkelingen zien die betrekking hebben op de impact van de schade in de periode april 2023 – oktober 2024. Het huidige rapport toont bijvoorbeeld aan dat, na een periode van negatieve trends (Kanis et al., 2024), de gezondheidsscores zijn gestabiliseerd. Dit geldt voor alle drie de de schadegroepen, maar het meest voor respondenten met meerdere keren schade. Ook zien we voor het eerst een lichte stijging in het veiligheidsgevoel van respondenten met meerdere keren schade, en een daling in de perceptie van fysieke risico's. De positieve ontwikkelingen die zichtbaar zijn in zowel gezondheid als ervaren veiligheid ten opzichte van het vorige rapport, laten – al moeten we voorzichtig zijn met interpretaties – mogelijk inmiddels wat effect zien van de voortgang in de schadeafhandeling en de compensatieregelingen. Daarnaast kan ook de toegenomen publieke en politieke erkenning van de gevolgen van de gaswinning sinds de parlementaire enquête een rol spelen. Waar het met name op fysieke veiligheidsrisico's aankomt, is de gunstige ontwikkeling verenigbaar met het bericht van het KNMI dat het aantal en de ernst van bevingen in de afgelopen jaren is gedaald (KNMI, 2025).

Daarnaast valt op dat respondenten uit alle schadegroepen weer meer vertrouwen hebben in de Rijksoverheid, gemeente en provincie. Ook dit herstel in vertrouwen zou – eveneens met enige voorzichtigheid – te maken kunnen hebben met de voortgang in de schadeafhandeling en compensatie. Het beeld dat respondenten met meerdere keren schade structureel minder vertrouwen hebben in deze instanties, blijft echter wel intact. Dit vereist nog steeds aandacht.

Versterkingsproces: verwachting en ervaring

Naast positieve ontwikkelingen rondom de impact van de schade, wijzen de bevindingen van dit rapport ook op (het vertrouwen in) de positieve uitkomsten van het versterkingsproces. Hoewel de versterking de nodige uitdagingen met zich meebrengt, laat dit rapport zien dat respondenten bij wie de versterking is afgerond zich weer vaker thuis voelen in hun woning en buurt. Bovendien verwachten zij, in vergelijking met respondenten in andere fases van de versterking, de minste stress in de volgende fase en ervaren zij meer rust en controle. De voltooiing van de versterking resulteert niet alleen in verbeterd gevoel van welzijn, maar ook in de verbetering van wooncomfort, moderniteit en duurzaamheid van de woning. Deze verbeteringen worden ook verwacht door degenen die zich nog in de versterkingsfase bevinden. Verder hebben respondenten die nog wachten op versterking of zich in de versterkingsfase bevinden een hoopvolle blik op de toekomst: 75% verwacht namelijk dat zij na afronding van de versterking de toekomst positiever zullen inzien.

Tot slot benadrukt dit rapport ook het belang van een vast aanspreekpunt tijdens de versterking. Wanneer respondenten geconfronteerd worden met de versterking ervaren zij namelijk meer ondersteuning wanneer er een vast aanspreekpunt voor hen beschikbaar is. Dit vaste aanspreekpunt is meestal de NCG. Op dit moment is zo'n vast aanspreekpunt vaak pas in de latere fases van het verstrekkingsproces beschikbaar.

Aandachtspunten en redenen tot zorg

Impact van schade

Naast deze bemoedigende resultaten wijst dit rapport ook op (structurele) aandachtspunten. Respondenten met meerdere keren schade hebben bijvoorbeeld een chronische achterstand in gezondheid ten opzichte van respondenten met één keer of geen schade. Hoewel dit rapport een stabilisatie van de gezondheid van de respondenten laat zien, is deze achterstand al jarenlang zichtbaar (Stroebe et al., 2022; Dückers et al., 2023; Kanis et al., 2024). Ook blijft voor deze groep de ervaren veiligheid lager en het waargenomen risico hoger, al is er in de laatste meting geen verdere verslechtering zichtbaar.

Daarnaast blijft het vertrouwen in de Rijksoverheid laag, hoewel het enigszins hoger is dan in 2023. Redenen die voor het lage vertrouwen worden genoemd zijn: het nieuwe kabinet, het gevoel van afstand tussen burgers en instanties, de veelheid aan betrokken partijen, en twijfels over de intenties van de overheid. Verder oordelen respondenten in 2024 overwegend negatief over het huidige kabinet en is hun vertrouwen in de afhandeling van schade en versterking sinds de komst van dit kabinet verder gedaald.

Ook hier signaleren we hetzelfde patroon: respondenten met meerdere keren schade hebben minder vertrouwen in verschillende instanties, overheden en de politiek vergeleken met respondenten met één keer schade of zonder schade. Respondenten gaven in open antwoorden aan dat ze twijfelen of dergelijke overheden en instanties het algemeen belang wel dienen en niet te veel op afstand staan. Analoog aan gezondheid, is deze trend ook al jaren zichtbaar (Stroebe et al., 2022; Dückers et al., 2023; Kanis et al., 2024). Voor belangenorganisaties zoals het Groninger Gasberaad, Groninger Bodem Beweging en Stut en Steun geldt echter het omgekeerde: schade gaat gepaard met meer vertrouwen in belangen- en ondersteuningsorganisaties. Buiten deze uitzondering zijn respondenten met meerdere keren schade ook minder tevreden over hoe de democratie over het algemeen werkt in Nederland. Dit is geen onverwacht resultaat: mensen krijgen minder het gevoel dat hun stem telt binnen de democratie en dat zij ertoe doen naarmate ze meer negatieve gevolgen ondervinden van het maatschappelijke systeem waarin ze zitten, en naarmate dit langer duurt.

Dit sluit aan bij de bevindingen over de waargenomen polarisatie. Wanneer respondenten met meerdere keren schade een sterke polarisatie zien onder Groningers, zijn zij er vooral emotioneel slechter aan toe (minder hoop, meer boosheid en

machteloosheid). Deze bevinding geldt niet voor respondenten in andere schadegroepen. Hiermee wordt de samenhang tussen het welzijn van bewoners en de maatschappelijke dynamiek binnen de regio onderstreept. Binnen deze dynamiek voelen respondenten met meerdere keren schade zich tegenover elkaar geplaatst bij het omgaan met de problemen en oplossingen rondom de gaswinningsproblematiek. Wanneer respondenten daarentegen weinig polarisatie ervaren, heeft het weinig invloed op hun emoties of zij meerdere keren of geen schade hebben ondervonden.

Tegelijkertijd ervaren respondenten met meerdere keren schade een structurele en langdurige impact op het sociale leven in de lokale gemeenschap. Deze groep ervaart vaker spanningen, conflicten en concurrentie in vergelijking met respondenten uit andere schadegroepen. Bovendien ervaren zij met betrekking tot de gaswinningsproblematiek meer polarisatie tussen Groningers. Driekwart van de respondenten die aangaven (veel) minder tijd te besteden aan sociale activiteiten, heeft meerdere keren schade. Zij verklaren dit door uitputting door de gaswinningsproblematiek en het verlies van sociale structuren. Opmerkelijk is dat juist respondenten met (meerdere keren) schade de meeste sociale verbondenheid ervaren. Een mogelijke verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat deze groep zich sterker verbonden voelt met andere gedupeerden die ook (meerdere keren) schade hebben, terwijl tegelijkertijd de kloof met de niet- of minder gedupeerden juist groter wordt, omdat zij niet dezelfde ervaringen delen.

Mensen met schade, of dat nu één keer of meerdere keren is, geven vaker hulp aan anderen dan mensen zonder schade. Het zelf meemaken van schade maakt mensen mogelijk meer bereid om anderen te ondersteunen. Tegelijkertijd ervaren mensen met één keer schade meer steun uit hun omgeving dan mensen met meerdere keren schade. Dit verschil zou mogelijk samen kunnen hangen met het effect dat schadeherstel en versterking hebben op de sociale samenhang in de buurt.

Tot slot hebben we gekeken hoe bewoners in hun dagelijks leven met de gaswinningsproblematiek omgaan. Respondenten met meerdere keren schade maken vaker gebruik van “probleemgerichte copingstrategieën” zoals het zoeken van informatie over de gaswinning, het proberen te begrijpen of erover praten met anderen. Opvallend is dat respondenten ongunstigere gezondheidsuitkomsten rapporteren indien zij aangeven vaker dit type copingstrategie te hanteren. Daarentegen zijn de gezondheidsuitkomsten beter van respondenten die aangeven vaker andere copingstrategieën te gebruiken, zoals het op andere zaken richten of nieuwe activiteiten ondernemen.

Versterkingsproces: verwachting en ervaring

Dit rapport laat ook zien dat de negatieve impact voor respondenten zich niet beperkt tot de gevolgen van de schade zelf: het versterkingsproces blijkt eveneens een duidelijke stressfactor. Dit geldt in het bijzonder voor respondenten die zich midden in de

versterkingsfase bevinden of deze net hebben afgerond. Ook voor degenen die nog wachten op opname of beoordeling van hun woning is het proces al stressvol, maar de ervaren stress neemt verder toe zodra de versterking daadwerkelijk van start gaat. Een ander punt van zorg is dat meer dan de helft van de respondenten verwacht dat het langer dan een jaar zal duren voordat de volgende fase van de versterking begint.

Tegelijkertijd heeft de versterkingsoperatie een ontwrichtend effect op de sociale samenhang: 27% van de respondenten die met versterking te maken hebben ervaart meer conflicten in de eigen buurt; 40% geeft zelfs aan dat het mensen in hun dorp of buurt uit elkaar drijft. Opvallend is dat dit effect zichtbaar is in alle fases van het versterkingsproces; de verstoring van sociale structuren is dus een doorlopend probleem. De versterkingsfase waarin iemand zich bevindt heeft blijkbaar niet alleen impact op zijn of haar eigen situatie, maar ook op de buurt en sociale omgeving. Als iemand bijvoorbeeld tijdelijk moet verhuizen vanwege de versterking van het huis, raakt dat niet alleen die persoon zelf, maar verandert ook de sociale dynamiek en verbondenheid van de buurt. Daarnaast wordt de sociale samenhang mogelijk ook beïnvloed doordat buurtgenoten tegelijkertijd in een versterkingsproces zitten.

Verder voelen respondenten zich in de beginfase van de versterking het minst gesteund door instanties, terwijl degenen die al langer in de versterking zitten of deze al hebben afgerond vaker voldoende ondersteuning ervaren. Dit duidt erop dat met name de vroege fase van het proces wordt gekenmerkt door veel onzekerheid en gebrek aan begeleiding.

Tot slot heeft een groot deel van de respondenten van wie de woning op norm is verklaard, overwegend negatieve verwachtingen. Zij zien weinig kans op positieve veranderingen in hun woning of toekomstbeeld, terwijl respondenten die in het versterkingsproces zitten juist optimistischer zijn over de toekomstige impact van de versterking.

Conclusie

Dit rapport laat zien dat schade en versterking ook in 2024 consequent en duidelijk van invloed zijn op de gezondheid, veiligheid en het vertrouwen van Groningers, en ook doorwerken in opvattingen over sociale relaties en maatschappelijke ontwikkelingen.

De afgelopen jaren zijn er vele maatregelen genomen en programma's gestart om de veiligheid, leefbaarheid en het toekomstperspectief voor bewoners van Groningen te bevorderen. Terugkijkend ondersteunen de metingen van Gronings Perspectief de gedachte dat de beëindiging van de gaswinning, de versterkingsoperatie en regelingen voor schadeherstel bijdragen aan verbetering. Dat geldt voor veiligheid in relatie tot bevingen. De veiligheidsgevoelens en risicopercepties wat betreft de fysieke veiligheid ontwikkelen zich in de metingen van de laatste jaren wat gunstiger voor respondenten met meerdere keren schade dan eerder. Voorgaande rapporten lieten zien dat

zwaardere bevingen direct doorwerken (zie bijvoorbeeld Stroebe et al., 2022): omdat er minder bevingen plaatsvinden (KNMI, 2025), nemen de risico's dus af. Ook met betrekking tot versterking zijn positieve ontwikkelingen zichtbaar. In het rapport over het jaar 2023 (Kanis et al., 2024) werd al voorzichtig geconcludeerd dat er sprake lijkt van enig herstel op de belangrijkste uitkomstmaten van Gronings Perspectief, na een aanvankelijke verslechtering. De meting in het nieuw geworven NCG-panel zoals gepresenteerd in het huidige rapport bevestigt dit beeld. Bovendien blijkt uit deze meting dat bewoners tijdens het versterkingsproces *verwachten* dat hun woning, wooncomfort en gevoel van rust, ontspanning en controle na afloop zal zijn verbeterd en dat bewoners bij wie de versterking is afgerond dit ook daadwerkelijk ervaren. Degenen bij wie de versterking is afgerond kijken positiever terug op het proces dan degenen die nog midden in het versterkingsproces zitten. De respondenten van wie de woning "op norm" is verklaard, ervaren deze verbetering (logischerwijs) niet.

Wél blijft het hebben van meervoudige schade over de hele linie een punt van zorg. We signaleren dat bewoners, ondanks een lichte toename in vertrouwen, in meer of mindere mate kritisch blijven naar overheden en instanties. Tegelijkertijd is het ook duidelijk dat er talloze regelingen, uitvoeringscapaciteit en budget voor de komende jaren zijn gereserveerd om problemen aan te pakken. Het is van belang om de effecten daarvan de komende jaren te blijven volgen. Relevant is hier dat Gronings Perspectief wil bijdragen aan verbetering van de monitoringsmethoden. Daarbij signaleren we in op in ieder geval drie aandachtsgebieden die nadere invulling verdienen in nauwe afstemming met de begeleidingscommissie en experts:

- **Evaluatie meetinstrumentarium** – toetsen of het meetinstrumentarium voor de vaste uitkomstmaten nog steeds onderscheidend en efficiënt genoeg meet wat het beoogt te meten (mede om deelnemers niet onnodig te belasten);
- **Meer nauwkeurig vaststellen van blootstelling** – ontwikkelen van een meer verfijnde manier om blootstelling aan schade, versterking en procedures te meten zodat nog beter de impact en kansen voor beïnvloeding kunnen worden bepaald;
- **Benutting beschikbare data** – optimale koppeling van beschikbare data over versterking van NCG en materiële en immateriële schade van IMG aan monitoringsgegevens van Gronings Perspectief en verwante gegevensbronnen (om bestaande gegevensverzamelingen niet onbenut te laten).

Aanbevelingen

Op basis van de resultaten van de voorgaande rapporten en het huidige rapport, blijft de algemene aanbeveling aan overheden en instanties ongewijzigd: minimaliseer het risico op bodembeweging en schade, houd de procedurele last van gedupeerden (“gedoe”) zo beperkt mogelijk, betrek mensen actief en ondersteun hen in het deel van de versterking en schadeherstel dat hen persoonlijk aangaat, voorzie in een uitvoeringsorganisatie die empathische en begrijpelijk is en investeer in leefbare dorpen en perspectief. Nij begun (zie Box 1, p. 20) vervult hierin een cruciale rol. Het huidige rapport onderstreept dat we aandacht moeten blijven richten op:

- **Gewicht van schade** – Gelet op de consistente en brede risico’s die met schade gepaard gaan: blijf voorrang geven aan mensen met meerdere keren schade, en bied passende ondersteuning op maat aan.
- **Aanspreekpunten tijdens versterking** – Voorzie al vroeg in het versterkingstraject in een vast aanspreekpunt, aangezien dit bepalend is voor de mate waarin mensen zich voldoende ondersteund voelen. Dit past bovendien bij de éénloketfunctie die al eerder is bepleit.
- **Sociale cohesie** – Geef nadrukkelijk aandacht aan zowel de oorzaken van polarisatie (aanleiding) als mogelijke oplossingen (interventies) ervoor. Dit is belangrijk omdat polarisatie onder Groningers vooral een negatieve invloed heeft op een groep die toch al kwetsbaar is: de bewoners met meerdere keren schade. Daarbij is het belangrijk oog te hebben voor verschillen tussen subjectieve en objectieve polarisatie.

1. Achtergrond en methoden

Over Gronings Perspectief

Dit rapport is opgesteld door Gronings Perspectief, een onafhankelijk onderzoeksteam dat vanuit Rijksuniversiteit Groningen en Nivel, met subsidie van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), de impact van de gaswinningsproblematiek voor bewoners van Groningen monitort. Gronings Perspectief houdt sinds 2016 deze “vinger aan de pols” door metingen uit te voeren bij het Groninger Panel van het Sociaal Planbureau Groningen met een representatieve afspiegeling van de inwoners van de provincie Groningen. De metingen zijn gericht op “kernindicatoren” zoals ervaren welzijn, geestelijke en fysieke gezondheid, veiligheidsgevoelens en risicobeleving, vertrouwen in overheden, instanties en de toekomst (zie Tabel 1.3, p. 21), die de structurele impact van de gaswinningproblematiek belichten.Daarnaast worden interviews uitgevoerd met bewoners om inzicht te krijgen in het verhaal achter de cijfers. De metingen en interviews stellen ons in staat om ontwikkelingen over de tijd te volgen, verdieping aan te brengen en in te zoomen op actualiteiten en vragen die leven onder bewoners. Ook kijken wij vanaf 2024 naar specifieke metingen gericht op de versterkingsoperatie. Hiermee kunnen we tot aanbevelingen komen om de ervaring en gevoelens rondom het versterkingsproces te bevorderen.

Gronings Perspectief fase 4: 2023-2026

In 2023 is de vierde fase van het onderzoeksproject Gronings Perspectief ingegaan. De werkwijze van eerdere fases van het onderzoek wordt voortgezet. Met vragenlijsten en interviews worden de impact van schade, schadeafhandeling en de versterkingsoperatie onderzocht in de periode 2023-2026. De vierde fase bevat meerdere onderzoekssporen, zoals interviews met bewoners, vragenlijst metingen onder bewoners van provincie Drenthe, vragenlijst metingen onder bewoners waarvan bekend is dat zij in de te maken hebben met de versterkingsoperatie van de NCG[1], en analyse van beschikbare gegevens van de GGD Gezondheidsmonitor in samenwerking met GGD Groningen (voor een volledig overzicht: zie Bijlage 1). Over de resultaten van deze onderzoekssporen wordt separaat gerapporteerd. Het huidige rapport beperkt zich tot de panelmetingen van het Groninger Panel, een representatief panel van Groningers die jaarlijks vragenlijsten invullen (zie de volgende paragraaf), in combinatie met de panelmetingen van het nieuw geworven NCG panel.

[1] Dit betekent dat hun woning op een lijst staat van woningen die mogelijk niet veilig zijn bij een nieuwe aardbeving en in dat geval versterkt moeten worden. Een deel van deze woningen moet nog beoordeeld worden door de NCG, om te bepalen of versterking nodig is, een deel wordt versterkt, en voor een (nog relatief klein) deel is de versterking al afgerond.

Over het huidige rapport

In dit rapport richten we ons op de twee metingen onder het Groninger Panel in 2024, waarbij we voornamelijk kijken naar de relatie tussen het hebben van schade aan de woning en kernindicatoren als gezondheid. Het Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG) rapporteert meer dan 250.000 meldingen van fysieke schade tot nu toe.[2] Schade aan woningen komt dus veel voor, en daarnaast is gebleken dat het hebben van meerdere keren schade gerelateerd is aan belangrijke indicatoren zoals gezondheid en ervaren veiligheid (zie bijvoorbeeld Stroebe et al., 2022; Dückers et al., 2023; Kanis et al., 2024). In de praktijk is het aantal en de ernst van bevingen in de afgelopen jaren gedaald (KNMI, 2025). Toch blijft het van belang om de blootstelling aan schade en de impact van deze schade voor bewoners over de jaren te blijven volgen. Op deze manier blijven we de ontwikkelingen volgen en komen wij met aanbevelingen die toegespitst zijn op de nieuwste bevindingen.

Maar schade is niet de enige stressor – ook de versterkingsoperatie heeft een grote impact op de levens van bewoners in Groningen (Dückers et al., 2024; Kanis et al., 2024). Daarom hebben wij in het eerste rapport van Gronings Perspectief Fase 4 de gegevens over de versterkingsoperatie gekoppeld aan de panelmetingen van het Groninger Panel (zie Kanis et al., 2024). In dit voorgaande rapport toonden wij bijvoorbeeld aan dat bewoners er op verschillende vlakken op achteruit gaan zodra de versterkingsoperatie start (onder andere gezondheid en veiligheid) en een dieptepunt bereiken tijdens de uitvoering van de versterking aan hun woning. Aan de andere kant liet dit rapport ook zien dat de volledige afronding van de versterking juist een positieve impact heeft op de gezondheid van deze bewoners.

Als aanvulling op deze inzichten hebben wij in 2024 een extra panel geworven (twee metingen) onder bewoners die in de werkvoorraad van de NCG zitten (zie “Werving van NCG panel” op p. 19 voor meer informatie over deze werving). Het doel van dit aanvullende panel was om beter inzicht te krijgen in de ervaringen, gevoelens, en verwachtingen van bewoners specifiek over de versterking, en in de impact van verschillende versterkingsfases op deze uitkomsten. Denk bijvoorbeeld aan vragen over hoe stressvol de versterkingsoperatie tot nu toe is geweest, wat zij verwachten van de volgende fases, of zij (on)voldoende ondersteuning ervaren van instanties, en in hoeverre de afronding van de versterking voor hen (naar verwachting) tot meer rust en een verbeterd toekomstbeeld leidt. Met deze gegevens kunnen we analyseren of verschillende fases van de versterking, en aanvullende informatie zoals het hebben van een vast aanspreekpunt voor vragen en informatie, gerelateerd zijn aan ervaringen rondom de versterking zoals ondersteuning en stress.

[2] https://www.schadedoormijnbouw.nl/dashboard, geraadpleegd op 20 februari 2025.

Leeswijzer

Dit rapport bestaat uit twee delen. In het eerste deel ligt de focus op de impact van het hebben van schade op kernindicatoren (o.a. gezondheid, veiligheidspercepties). In het tweede deel ligt de focus op de impact van (de verschillende fases van) de versterkingsoperatie op de ervaringen, gevoelens, en verwachtingen rondom deze versterking. Ook in de onderstaande paragraaf over de methoden wordt dit onderscheid gemaakt onder het kopje 'analysemethoden'.

Methoden

Panels en antwoorden

Voor dit rapport maken we gebruik van gegevens uit twee panels: de antwoorden van de leden van het Groningen Panel en de resultaten van een vragenlijst die is afgenomen bij leden van een nieuw opgezet panel onder bewoners van adressen in de werkvoorraad van de Nationaal Coördinator Groningen (NCG), de organisatie die verantwoordelijk is voor de versterkingswerkzaamheden. Dit nieuwe panel wordt in dit rapport aangeduid als het NCG panel. Er is geen overlap in respondenten tussen het Groninger Panel en het NCG panel.

Het Groninger Panel bestaat uit een representatieve vertegenwoordiging van de inwoners van Groningen van 18 jaar en ouder en telt ruim 6.000 panelleden die voor iedere vragenlijst worden aangeschreven. Het panel is een representatieve mix van jongeren (vanaf 18 jaar), ouderen, opleidingscategorieën, mannen en vrouwen, mensen met variatie in inkomen uit alle Groningse gemeenten. Uitgebreide informatie over de werving van het Groninger Panel is te vinden in de verantwoording van het Sociaal Planbureau.[3]

In april 2024 en oktober 2024 zijn vragenlijsten uitgezet onder de panelleden. De eerste vragenlijst is uitgezet op 14 maart 2024. Respondenten konden tot 15 april 2024 deze vragenlijst invullen (we refereren in dit rapport naar deze meting als de meting van april). De tweede vragenlijst is ingevuld in de periode tussen donderdag 3 oktober en 31 oktober 2024 (we refereren in dit rapport naar deze meting als de meting van oktober). Tabel 1.1 laat de antwoorden zien van het panel in de twee metingen van 2024. De antwoordpercentages liggen op de 50% of daaronder en zijn ongeveer gelijk aan die van de twee metingen in 2023 (Gronings Perspectief fase 4).

[3] Zie https://sociaalplanbureaugroningen.nl/wordpress/wp-content/uploads/2023/06/Onderzoeksverantwoording-Groninger-Panel-2023.pdf

Tabel 1.1: Antwoorden op de meting van april 2024 en oktober 2024

	Antwoorden vragenlijst april 2024	Antwoorden vragenlijst oktober 2024
n	3134	2732
% van panel	50%	45%
n (compleet)	2547	1984
% van panel	41%	33%

Non-respons

Om te controleren of de non-respons de samenstelling van het panel en dus de resultaten van het onderzoek beïnvloeden, hebben we verschillen tussen respondenten die zowel de vragenlijst van april en oktober 2024 hebben ingevuld en respondenten die in 2024 maar één vragenlijst hebben ingevuld geanalyseerd. Tabel 1.2 geeft een overzicht van de respondenten die tijdens Gronings Perspectief fase 4 in ieder geval één vragenlijst hebben ingevuld.

Uit de verdiepende analyse blijkt dat non-respons niet kan worden verklaard aan de hand van de schadegroep waartoe respondenten behoren. De non-respons was het hoogst onder vrouwen en jongeren. Deze conclusie komt overeen met de conclusie over de metingen uit zowel 2022 in het rapport van Gronings Perspectief fase 3 (Dückers et al., 2023), als uit 2023 in het eerste rapport van Gronings Perspectief fase 4 (Kanis et al., 2024).

Tabel 1.2: (Non-)respons op de metingen van april en oktober 2024

	Alleen meting april 2024	Alleen meting oktober 2024	Beide metingen	Totaal respondenten 2024
N (compleet)	1060	497	1487	3044
*%**	35%	16%	49%	100%

** Percentage van panelleden dat in 2024 tenminste één vragenlijst heeft ingevuld.*

Werving van het NCG panel

In samenwerking met de NCG zijn 23.320 adressen in de werkvoorraad geselecteerd voor de werving van panelleden. Hierbij zijn de volgende criteria gehanteerd:

- Aangeschreven zijn natuurlijke personen die eigenaar en bewoner zijn van de woning op het geselecteerde adres.
- Indien de eigenaar niet de bewoner was, is de brief geadresseerd aan 'de bewoner(s) van' het betreffende adres.
- In gevallen waarin een woning twee eigenaren had, is één gezamenlijke brief verstuurd naar het betreffende adres.
- Als twee eigenaren op verschillende adressen stonden geregistreerd, is alleen de eigenaar op het adres in de versterkingsoperatie aangeschreven.

Met deze aanpak is gewaarborgd dat:

- Rechtspersonen die eigenaar zijn van gebouwen in de versterking niet zijn aangeschreven.
- Er in principe één deelname per adres plaatsvindt.
- Meervoudige eigenaren nooit meer dan één uitnodiging hebben ontvangen.

Er is geen overlap tussen het Groningen Panel en het NCG panel, zodat beide panels als onafhankelijke onderzoeksgroepen kunnen worden beschouwd.

De uitnodigingsbrief van de NCG, met link naar de vragenlijst, is op 18 maart 2024 verstuurd. Respondenten hadden tot 22 april 2024 de gelegenheid om de vragenlijst in te vullen. In totaal zijn 1516 brieven retour ontvangen, waarvan het merendeel betrekking had op huurwoningen. Het totale aantal respondenten op de uitnodigingsbrief was 1151 (5% van geselecteerde adressen) waarvan 936 respondenten (4% van de geselecteerde adressen) toestemming gaven en de eerste vragenlijst gestart hebben. Middels een meerkeuzevraag hebben we vervolgens vastgesteld in welke fase van de versterkingsoperatie deze respondenten zitten. Respondenten die antwoord gaven op deze vraag (N = 752) zijn meegenomen in de analyses. De respondenten die de vragenlijst gestart hebben (man: N = 566, vrouw: N = 370) hadden een gemiddelde leeftijd van 60 jaar (SD = 12.7, range: 23-89), varieerden in opleidingscategorie (zie p. 22 voor de categorieën; A: N = 197, B: N = 350, C: N = 389) en bevonden zich volgens de zelf-gerapporteerde fase vraag in verschillende fases van de versterkingsoperatie (wachten: N = 187, versterking: N = 273, afgerond: N = 124, op norm: N = 168).

Samenstelling vragenlijsten

Zowel in de vragenlijsten voor het Groninger Panel (april en oktober 2024) als in de vragenlijst voor het NCG panel zijn de verschillende kernindicatoren van Gronings

Perspectief aan de orde gekomen, namelijk gezondheid, emoties, sociale relaties, ervaren veiligheid en vertrouwen. Daarbij is gebruikgemaakt van (schaal)vragen zoals gebruikt in eerdere metingen. Op die manier kan de ontwikkeling in deze variabelen worden vastgesteld. Tabel 1.3 (p. 21) biedt een meer uitgebreide toelichting op deze kernindicatoren en op de schalen waarmee zij zijn gemeten.

Naast deze kernindicatoren zijn in de metingen voor het Groninger Panel ook enkele specifieke thema's aan de orde gekomen. We hebben onder andere aanvullende vragen gesteld over Nij begun (zie Box 1), waargenomen polarisatie rondom de gaswinningssituatie, en manieren van coping in reactie op de gaswinning. Zie Bijlage 2 voor de complete lijst met vragen en onderwerpen.

Box 1. Kamerbrief 'Nij begun'

Op 25 april 2023 stuurden staatssecretaris Vijlbrief (Mijnbouw) en minister-president Rutte de Tweede Kamer de kabinetsreactie op het rapport van de parlementaire enquêtecommissie Aardgaswinning Groningen 'Groningers boven gas'. De Eerste Kamer ontving een vergelijkbare brief. In de kamerbrief "Nij begun: op weg naar erkenning, herstel en perspectief" worden 50 maatregelen beschreven waarmee het kabinet uitwerking geeft aan de aanbevelingen van de Commissie Van der Lee. Het kabinet heeft hierin vele suggestie verwerkt die zijn gedaan door bewoners en maatschappelijke organisaties, de regionale overheden in het document "Ereschuld: Herstel & Perspectief voor Groningen", het Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG), de Nationaal Coördinator Groningen (NCG) en anderen. Het doel van de maatregelen zoals in de kamerbrief geformuleerd is dat: "het schadeherstel en de uitvoering van de versterking milder, makkelijker en menselijker moeten worden". Het kabinet legt in de wet vast dat het jaarlijks over de voortgang verantwoording aflegt in een Staat van Groningen en elke zes maanden hierover praat in de regio. (Bron: Kamerbrief Nij begun, 25 april 2023)

Tabel 1.3: Kernindicatoren en schalen zoals herhaaldelijk toegepast in Gronings Perspectief.

Geestelijke gezondheid	Geestelijke gezondheid wordt gemeten aan de hand van de MHI-5 (Berwick et al., 1991), een schaal die bestaat uit vijf vragen over mentale gezondheid. De scores op de schaal lopen van 1 t/m 100.
Ervaren gezondheid	Ervaren gezondheid wordt gemeten aan de hand van één item afkomstig uit de RAND-SF-30 waar respondenten wordt gevraagd hoe goed hun gezondheid over het algemeen is. Scores lopen van 1 (erg slecht) tot 5 (uitstekend).
Stressgerelateerde klachten	Respondenten wordt gevraagd in hoeverre zij in de afgelopen vier weken last hadden van de volgende klachten: 1) hartkloppingen, 2) duizeligheid of licht in het hoofd, 3) prikkelbaar of irritatie, 4) moeheid. Ze konden reageren op een schaal van 1 (nooit) tot 6 (voortdurend). Voor de analyses is een somscore gemaakt, waardoor de scores op deze maat van 4 t/m 24 lopen, waarbij een hogere score 'meer klachten' en dus 'minder gezond' betekent.
Huisartsbezoek	Voor de analyses met deze maat hebben we het percentage respondenten berekend dat aangeeft in de afgelopen twee maanden voor zichzelf contact te hebben gehad met de huisarts.
Emoties	Respondenten wordt gevraagd in hoeverre zij zich in de afgelopen vier weken 1) hoopvol, 2) machteloos en 3) boos voelden. Scores lopen van 1 (nooit) tot 6 (voortdurend).
Sociale relaties	Ik krijg de hulp en steun die ik nodig heb van de mensen in mijn dorp of buurt (Zimet et al., 1988). Ik voel me verbonden met de mensen in mijn dorp of buurt (Leach et al., 2008).
Ervaren veiligheid	Respondenten konden aangeven hoe veilig ze zich de afgelopen vier weken voelden op de plek waar ze woonden in verband met de gaswinning, op een schaal van 1 (zeer onveilig) tot 5 (zeer veilig).
Risicoperceptie	We vroegen respondenten de kans in te schatten dat zij 1) aardbevingen meemaken, 2) eigendommen worden beschadigd als gevolg van gaswinning, 3) verwond raken als gevolg van een aardbeving, 4) in de knel komen om financiële redenen, en 5) in de knel komen door alsmaar meer procedures en gedoe rondom schade en versterking. Scores lopen van 1 (zeer kleine kans) tot 5 (kans is zeer groot).
Vertrouwen	Respondenten konden aangeven hoeveel vertrouwen ze in verschillende overheden en instanties hadden. Scores lopen van 1 (helemaal geen vertrouwen) tot 5 (heel veel vertrouwen).

Noot: Bij alle vragen waren de antwoordopties 'weet niet' en/of 'geen mening' mogelijk. Deze antwoordopties zijn niet meegenomen in de analyses.

Opleidingscategorie

Om iemands opleiding te kwantificeren zijn er drie opleidingscategorieën aangemaakt: categorie A, B, en C, waarin de totale opleidingsduur en het theoretische gehalte oplopen van geen onderwijs, basisonderwijs en VMBO tot HBO en wetenschappelijk. Het onderzoeksteam heeft de keuze gemaakt om het woord 'opleidingsniveau' en termen als 'laag' of 'hoog' zoveel mogelijk te vermijden. In Tabel 1.4 zijn alle antwoordmogelijkheden ingedeeld in een van de drie categorieën. Als we in de rest van

het rapport spreken over opleidingscategorie A, B, of C, dan gaat het om de indeling zoals in deze tabel geschetst.

Tabel 1.4: Indeling van opleidingscategorieën.

Categorie A	Categorie B	Categorie C
Geen opleiding	HAVO/VWO (HBS, MULO-B, Lyceum)	HBO (bijv. HTS, HEAO, Sociale Academie, Kweekschool, PABO, HAS, WO-bachelor)
Basisonderwijs (lagere school)	MBO (bijv. MTS, MEAO, UTS)	Wetenschappelijk onderwijs (universiteit)
LBO (bijv. LTS, LEAO, huishoudschool)		Wetenschappelijk onderwijs (WO-bachelor, WO-master, PhD)
VMBO, MAVO (MULO)		

Analysemethoden

1a. Impact van schade op kernindicatoren (Deel 1)

In de analyses maken we gedurende de hele looptijd van Gronings Perspectief al gebruik van een onderscheid in groepen respondenten op basis van het aantal keer zelfgerapporteerde schade (geen schade, één keer schade en meerdere keren schade; zie Tabel 1.5 voor de verdeling van aantallen respondenten over de schadegroepen). In dit deel van het rapport houden we geen rekening met hoe lang iemand al schade heeft. Eerder onderzoek waarin deze zelfrapportage is gekoppeld aan het schaderegister van TCMG (Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen; inmiddels vervangen door IMG) wijst uit dat de zelfrapportage een betrouwbare indicator blijkt van de impact van schadeproblematiek op bewoners (Stroebe et al., 2020).

Deze zelfgerapporteerde maat van schade wordt in elke meting opnieuw uitgevraagd, zodat we beschikken over de meest recente schadegegevens van respondenten. Net zoals in het rapport van 2024 (Kanis et al., 2024) delen we respondenten alleen op basis van hun laatste gerapporteerde schade in. Op deze manier zitten dezelfde respondenten door de tijd heen in de analyses steeds in dezelfde groep. Hierdoor kunnen we beter vergelijken of schadegroepen door de tijd heen veranderen, zonder dat deze verandering toe te schrijven is aan wisselingen in de samenstelling van de schadegroepen. Vanaf 2023 rapporteert het grootste deel van de respondenten in alle metingen in dezelfde groep te zitten en daarom verwachten we geen problemen met de interpretatie van de analyses. Hiernaast is deze respondentengroep relatief groot door de nieuwe werving van respondenten in het begin van 2023. Daarnaast laten we in Bijlage 3 de ontwikkelingen sinds de start van het onderzoek in 2016 zien. In deze bijlage worden respondenten ingedeeld op basis van de schadegroep die zij in de betreffende meting hebben gerapporteerd.

In alle analyses wordt gecontroleerd voor geslacht, opleidingscategorie en leeftijd. De resultaten in de figuren[4] zijn dan ook gebaseerd op statistische modellen die controleren voor deze achtergrondvariabelen. Hierdoor worden de 'voorspelde gemiddelden' in plaats van de 'geobserveerde gemiddelden' per groep (schade of versterkingsfase) getoond in de figuren.

Tabel 1.5: Aantal respondenten per schadegroep zoals ingevuld in de vragenlijsten van april en oktober 2024.

	Geen schade	Eén keer schade	Meerdere keren schade
April 2024	*N* = 865 (32%)	*N* = 604 (22%)	*N* = 1251 (46%)
Oktober 2024	*N* = 678 (28%)	*N* = 585 (24%)	*N* = 1142 (48%)

1b. Verdiepende analyses: toetsen van verandering over tijd (Deel 1)

Zoals hiervoor genoemd, volgt Gronings Perspectief ontwikkelingen door de tijd. Eerder deden we dit beschrijvend, maar vanaf fase 4 van Gronings Perspectief toetsen we of er sprake is van veranderingen in de periode april 2023 - oktober 2024 voor alle kernindicatoren: is er bijvoorbeeld een statistisch significante daling of stijging te zien in gezondheidsscores voor alle respondenten, of wellicht specifiek voor één van de schadegroepen? En is een geobserveerde daling of stijging over de tijd wellicht sterker of zwakker voor respondenten in verschillende schadegroepen? Hiermee kunnen we bijvoorbeeld nagaan of een waargenomen gezondheidsachterstand van één van de schadegroepen afneemt of juist toeneemt over tijd relatief aan de andere schadegroepen. Dit doen we door multilevelanalyses uit te voeren met focus op de interactie tussen tijd en schadegroep.

Deze verdiepende analyses richten zich op de tijdsperiode tussen april 2023 en oktober 2024 (sinds de start van Gronings Perspectief fase 4). We kijken hierin dus naar respondenten die ten minste één van de vier metingen hebben afgerond tussen april 2023 en oktober 2024. Dit komt neer op een totaal van *N* = 4304 respondenten.

We testen tijd als lineaire functie: we kijken hiermee naar de *gemiddelde* verandering (verbetering of verslechtering) tussen april 2023 en oktober 2024, zonder onderscheid te maken tussen de specifieke meetmomenten. Hierdoor kunnen de figuren zowel stijgingen als dalingen laten zien over tijd, waardoor de totale verandering gemiddeld in de loop van de tijd rond nul kan uitkomen en niet statistisch significant is. Soms is een verandering over de hele periode significant, maar is dit vooral zichtbaar tussen bepaalde meetmomenten. Het omgekeerde kan ook: een verandering lijkt zichtbaar tussen twee meetmomenten, maar is over de hele periode gezien niet significant. Onze statistische toetsen laten dus de gemiddelde verandering over de hele periode zien (uitgesplitst naar schadegroepen).

[4] Dit betreft alleen figuren waarin 95% betrouwbaarheidsintervallen worden weergegeven.

1c. Impact van schade op actuele onderwerpen (Deel 1)

Naast de analyses over de impact van schade en versterking op de kernindicatoren, rapporteren we ook de relatie tussen schade en actuele onderwerpen die we in 2024 hebben voorgelegd aan respondenten. In het huidige rapport gaat het om aanvullende vragen over het huidige kabinet, de kamerbrief Nij begun, zorgen over maatschappelijke onderwerpen, tevredenheid met de Nederlandse democratie en waargenomen polarisatie over de aanpak van de gaswinningssituatie. De meeste maten laten we zien als groepsgemiddelden in staafdiagrammen. Daarbij wordt meestal ook aangegeven of de staven (en dus de gemiddelde scores per schadegroep) statistisch significant van elkaar verschillen met "ns" (dit betekent dat het verschil niet significant is), of met "$p <$ .05". Dit betekent dat, als er in de gehele populatie géén verschil zou zijn, de kans dat we in deze steekproef toch een effect vinden kleiner is dan 5%. Deze kleine kans maakt dat we met redelijke zekerheid kunnen zeggen dat het gevonden verschil betekenisvol is voor de populatie.

1d. Analyses open vragen (Deel 1)

De vragenlijsten bevatten, naast de gesloten vragen, ook een aantal open vragen. Ook konden respondenten bij een aantal vragen een toelichting geven op hun antwoord. De antwoorden op deze open vragen zijn thematisch geanalyseerd en op basis daarvan is een codeerschema opgesteld. Dit codeerschema is opgesteld door de onderzoekers en tijdens het coderen aangevuld met relevante codes. Vervolgens zijn aan alle antwoorden een of meerdere codes toegekend. Om ervoor te zorgen dat de codering van antwoorden zorgvuldig en consistent gebeurt, zijn de codes uitgebreid besproken met de codeurs (onderzoeker van Gronings Perspectief en een onderzoeksassistent) en toegelicht met diverse voorbeelden van antwoorden die tot deze codes behoren. Bij antwoorden die niet eenduidig zijn, is de codering door twee onderzoekers bekeken en beoordeeld.

2a. Versterkingsproces: verwachting en ervaring - Databronnen (Deel 2)

Naast de impact van het hebben van schade, onderzoeken we ook de impact van, en ervaringen binnen, de versterkingsoperatie. Om vast te stellen in welke fase van de versterkingsoperatie respondenten zitten op het moment van een meting, hebben we in het vorige rapport (Kanis et al., 2024) gebruik gemaakt van administratieve data van NCG. Maar in het huidige rapport kiezen we voor alternatieve databronnen en methoden om nieuwe inzichten te krijgen die een toevoeging zijn aan het vorige rapport (zie Bijlage 4 voor meer informatie en redenering achter deze keuze). Dit doen we met gebruik van twee verschillende databronnen.

Ten eerste hebben we via NCG een nieuw panel geworven onder respondenten waarvan bekend is dat zij in de versterkingsoperatie zitten (totale $N = 936$). Om vast te stellen in welke fase van de versterkingsoperatie respondenten zitten, hebben we hen door middel van een meerkeuzevraag gevraagd aan te geven welke fase het beste past bij hun

huidige situatie. Respondenten die een antwoord hebben gegeven op deze vraag zijn meegenomen in de analyses (overgebleven *N* = 752). Hierna hebben we een reeks specifieke vragen gesteld over de ervaringen en verwachtingen van respondenten rondom versterkingsoperatie. Onder andere, hoe stressvol versterking voor hen is en zal worden, vragen rondom informatie en hulp bij versterking, wat ze verwachten over de versterkte woning, en vragen over de impact van versterking op hun dorp of buurt.

2b. Versterkingsproces: verwachting en ervaring - Statistische analyses (Deel 2)

Voorheen lieten we zien dat groepen bewoners die al relatief ver in de versterking zaten bijvoorbeeld gemiddeld lagere scores op gezondheidsmaten hadden dan bewoners die niet in de versterking zaten (Dückers et al., 2023). Met verdiepende analyses lieten we hierna zien dat deze negatieve invloed het meest duidelijk blijkt vanaf de start van de uitvoeringsfase[5], terwijl het afronden van de versterking(fases) juist een positieve invloed blijkt te hebben op de gezondheid van respondenten (Kanis et al., 2024).

In het huidige rapport rapporteren we de resultaten van aanvullende analyses die meer inzicht geven in de ervaringen, gevoelens, en verwachtingen van respondenten over de versterkingsoperatie. Het hoofddoel van deze analyses is om te begrijpen welke impact de (verschillende fases van) versterking heeft op respondenten, en aan welke knoppen er gedraaid kunnen worden om de ervaring van respondenten te verbeteren. Hiermee komen we tot praktische aanbevelingen. De vragen en antwoordopties die hiervoor zijn gebruikt, worden uitgelicht in Deel 2. Daarnaast hadden respondenten de mogelijkheid om bij deze vragen 'weet niet/niet van toepassing' in te vullen. Deze antwoordopties zijn niet meegenomen in de analyses.

In de statistische analyses testen we de impact van een aantal verschillende versterkingsfases op de ervaringen, gevoelens, en verwachtingen van respondenten. Omdat we te maken hebben met een relatief kleine steekproef (*N* = 752), hebben we de zelf-gerapporteerde fases gecombineerd tot vier grotere fase-categorieën (zie Tabel 1.6): namelijk, *wachten* (voor respondenten nog onbekend of woning versterkt moet worden), *versterking* (versterkingsoperatie wordt voorbereid of is al bezig), *afgerond* (de versterkingsoperatie is afgerond), en *op norm* (woning is op norm verklaard en hoeft niet versterkt te worden). Hiermee testen we of groepen respondenten die in verschillende fases zitten de versterking anders ervaren. Deze analyse geeft een momentopname weer, omdat in het NCG panel dat hiervoor wordt gebruikt slechts een eerste meting beschikbaar is. Dit betekent dat we alleen de impact kunnen analyseren van de fase waarin respondenten zich op het moment van deze meting bevonden. We kunnen nog geen conclusies trekken over veranderingen die optreden wanneer mensen van de ene naar de andere fase van versterking overgaan. De komende drie jaar zullen we de meting in het NCG panel herhalen, zodat we in toekomstige rapporten wel deze individuele veranderingen kunnen onderzoeken.

[5] Onder respondenten zagen we vanaf dit punt een toename in stress-gerelateerde gezondheidsklachten en boosheid waarneembaar, en een afname in geestelijke gezondheid en ervaren gezondheid.

Tabel 1.6: Overzicht van aantal respondenten NCG-panel (dat deze vraag beantwoord heeft), opgesplitst op basis van *zelf-gerapporteerde* fase (*N* = 752).

Fase (NCG)	Beschrijvingen zelf-gerapporteerde fase	Fase (rapport)	*N*
Opname	De gemeente waar ik woon of NCG heeft mij laten weten dat mijn woning is opgenomen in het versterkingsprogramma van NCG. Ik wacht op een opname van mijn woning.	1. Wachten	187 (25%)
Beoordeling	NCG heeft contact met mij opgenomen en mijn woning is onderzocht. Ik wacht op de beoordeling van mijn woning.		
Planvorming	Ik heb van NCG de beoordeling van mijn woning ontvangen. Mijn woning voldoet niet aan de veiligheidsnorm. Ik wacht op de start van de versterking van mijn woning	2. Versterking	273 (36%)
	Mijn woning moet versterkt worden. Samen met een aannemer (en NCG) wordt op dit moment een plan gemaakt om mijn woning te versterken of nieuw te bouwen. Ik heb nog geen akkoord gegeven op het versterkingsplan.		
Uitvoering	Mijn woning moet versterkt worden. Samen met een aannemer (en NCG) is een plan gemaakt om mijn woning te versterken of nieuw te bouwen. Ik ben akkoord met het versterkingsplan.		
	Een aannemer is op dit moment mijn woning aan het versterken of bouwt een nieuwe woning zoals afgesproken in het versterkingsplan.		
Afgerond[6]	De bouwwerkzaamheden zijn afgerond.	3. Afgerond	124 (17%)
Op norm	Ik heb van NCG de beoordeling van mijn woning ontvangen. Mijn woning voldoet aan de veiligheidsnorm. Mijn woning hoeft niet versterkt te worden.	4. Op norm	168 (22%)

Zoals altijd controleren we in deze analyses voor de effecten van leeftijd, geslacht, en opleidingscategorie, waardoor we uitspraken kunnen doen over het effect van versterkingsfases bovenop de bekende effecten van deze demografische factoren. De resultaten uit de figuren zijn dan ook gebaseerd op de statistische modellen die controleren voor deze achtergrondvariabelen (technisch gezien geven ze dus de "voorspelde gemiddelden" in plaats van de "geobserveerde gemiddelden" per fase-groep weer).

[6] In het vorige rapport werd er onderscheid gemaakt tussen twee fases van afronding, namelijk "bouw afgerond" en "volledig afgerond" (Kanis et al., 2024). In het huidige rapport wordt geen onderscheid gemaakt tussen deze fases omdat deze niet afzonderlijk van elkaar zijn uitgevraagd in het NCG-panel.

Voor vragen met een antwoordschaal van 4 of 5 categorieën rapporteren we het percentage respondenten dat één van de twee hoogste antwoordopties heeft gekozen. Bijvoorbeeld, bij een schaal met de antwoordopties 1 ‘nooit’, 2 ‘zelden’, 3 ‘soms’, 4 vaak, 5 ‘heel vaak’, rapporteren we het percentage respondenten dat ‘vaak’ of ‘heel vaak’ heeft gekozen. Deze twee opties worden samengevoegd tot één categorie, terwijl de overige drie opties samen de andere categorie vormen. De oorspronkelijke schaal is hiermee dus gedichotomiseerd. Dit doen we om de resultaten beter interpreteerbaar te maken en de verschillen tussen groepen duidelijker zichtbaar te maken. In de grafieken waarbij dit is toegepast, staat dit vermeld in de bijbehorende noot.

We toetsen vervolgens of het percentage in de samengevoegde categorie significant verschilt tussen groepen in verschillende fases van het versterkingsproces. Daarnaast hebben we als controle deze toetsing ook uitgevoerd op de oorspronkelijke 4- of 5-puntsschaal, omdat dit mogelijk tot andere conclusies kan leiden. Er bleken echter nauwelijks tot geen verschillen te zijn, waardoor we erop kunnen vertrouwen dat de gerapporteerde bevindingen en conclusies valide zijn.

Gegevensbescherming

Het verwerken en koppelen van datasets brengt privacyrisico’s met zich mee. Daarom is er in 2019 (met updates in 2020 en 2021) een Data Protection Impact Assessment (DPIA, in het Nederlands “gegevensbeschermingseffectbeoordeling”) uitgevoerd. Dit is een methode om privacyrisico’s in een project in kaart te brengen, te beoordelen en maatregelen te treffen waarmee deze risico’s worden vermeden of beperkt. In de DPIA is onderzocht op welke wijze het verwerken en koppelen van de verschillende databronnen binnen het kader van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) juridisch is toegestaan en op verantwoorde wijze kan worden uitgevoerd.

In overleg met juridische, IT- en data-adviseurs van de Rijksuniversiteit Groningen en NCG zijn technische en organisatorische maatregelen vastgesteld om gegevensbescherming te waarborgen. Net als in 2020 is een gegevensuitwisselingsovereenkomst met NCG gesloten, waarin afspraken over de overdracht en verwerking van data zijn vastgelegd.

Bij de start van Gronings Perspectief fase 4 (2023-2026) is de DPIA van 2018 geëvalueerd. Vanwege organisatorische en technologische veranderingen – zoals de samenwerking tussen Rijksuniversiteit Groningen en Nivel, de toevoeging van twee nieuwe panels en de overstap naar een nieuw samenwerkingsplatform – is in 2024 een nieuwe DPIA uitgevoerd.

Tijdens multi-stakeholder sessies zijn risico’s geanalyseerd en maatregelen opgesteld, met focus op:

- Verantwoordelijkheden tussen samenwerkingspartners
- Transparantie richting participanten

- De identificeerbaarheid en beveiliging van zeer gevoelige gegevens, waaronder bijzondere categorieën persoonsgegevens
- Bescherming van de gebruikte systemen

De DPIA van 2024 specificeert per maatregel wie verantwoordelijk is voor de uitvoering en binnen welke termijn deze moet worden geïmplementeerd.

Deel 1. Impact van schade

Sinds 2016 meet Gronings Perspectief de impact van het hebben van schade door bodembeweging (zoals scheuren in muren of barsten in vloeren) op kernindicatoren zoals de ervaren veiligheid, risicoperceptie, vertrouwen in instanties en gezondheid van bewoners in de provincie Groningen. Om ontwikkelingen in deze kernindicatoren vast te stellen, maken we gebruik van (schaal)vragen die in eerdere metingen van Gronings Perspectief herhaaldelijk zijn toegepast. Een uitgebreide toelichting op deze kernindicatoren en de bijbehorende schalen staat in Tabel 1.3 (zie p. 21).

In dit rapport geven we een overzicht van ontwikkelingen in deze kernindicatoren in de periode tussen april 2023 en oktober 2024, uitgesplitst naar drie schadegroepen: geen schade, één keer schade en meerdere keren schade. Voor de figuren met de volledige ontwikkeling sinds 2016 verwijzen we naar Bijlage 3.

We hebben voor al deze kernindicatoren formeel getoetst of de groepsverschillen en de veranderingen in de loop van de tijd statistisch significant zijn (periode april 2023 - oktober 2024). Ook toetsen we hierbij of de verschillende schadegroepen eenzelfde of een ander patroon van verandering over tijd laten zien. De resultaten van deze analyses bespreken we hieronder.

In Deel 2 (hoofdstuk 9 t/m 13) wordt de impact van versterking op kernindicatoren besproken.

2. Gezondheid

Samenvatting

- Respondenten met meerdere keren schade scoren nog steeds structureel ongunstiger op de drie gezondheidsmaten (geestelijke gezondheid, ervaren gezondheid, en stressgerelateerde klachten) dan respondenten met één keer of geen schade.
- Voor de hoeveelheid huisartsbezoeken vinden we voor het eerst (in de periode tussen april 2023 en oktober 2024) ook dit structurele ongunstige patroon voor respondenten met meerdere keren schade.
- Sinds 2023 blijven de scores op de gezondheidsmaten stabiel; voor alle groepen zijn er namelijk geen verdere verslechteringen (en ook geen verbeteringen) in de periode tussen april 2023 - oktober 2024.

Zoals in eerdere rapporten laten we de ontwikkeling van gezondheid in de loop van de tijd zien, waarbij er wordt gecontroleerd voor leeftijd, opleiding en geslacht. In dit hoofdstuk beschrijven we vier gezondheidsmaten: 1) geestelijke gezondheid, 2) ervaren gezondheid, 3) stressgerelateerde gezondheidsklachten en 4) huisartsbezoeken.

Waar we in het vorige rapport (Kanis et al., 2024) een zorgelijke ontwikkeling zagen van afnemende gezondheid onder respondenten met meerdere keren schade, blijkt uit het huidige rapport dat deze trend niet verder doorzet. We zien namelijk geen verdere verslechtering (en ook geen verbetering) in de gezondheid van respondenten tussen april 2023 en oktober 2024, ongeacht de schadegroep (zie Figuur 2.1). Echter, de bevinding dat respondenten met meerdere keren schade aanzienlijk slechter scoren op geestelijke gezondheid, ervaren gezondheid en stressgerelateerde klachten vergeleken met respondenten zonder schade of respondenten met één keer schade, blijft intact.

Figuur 2.1: Drie gezondheidsmaten, als functie van de tijd (meting april 2023 - oktober 2024) en het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsintervallen.

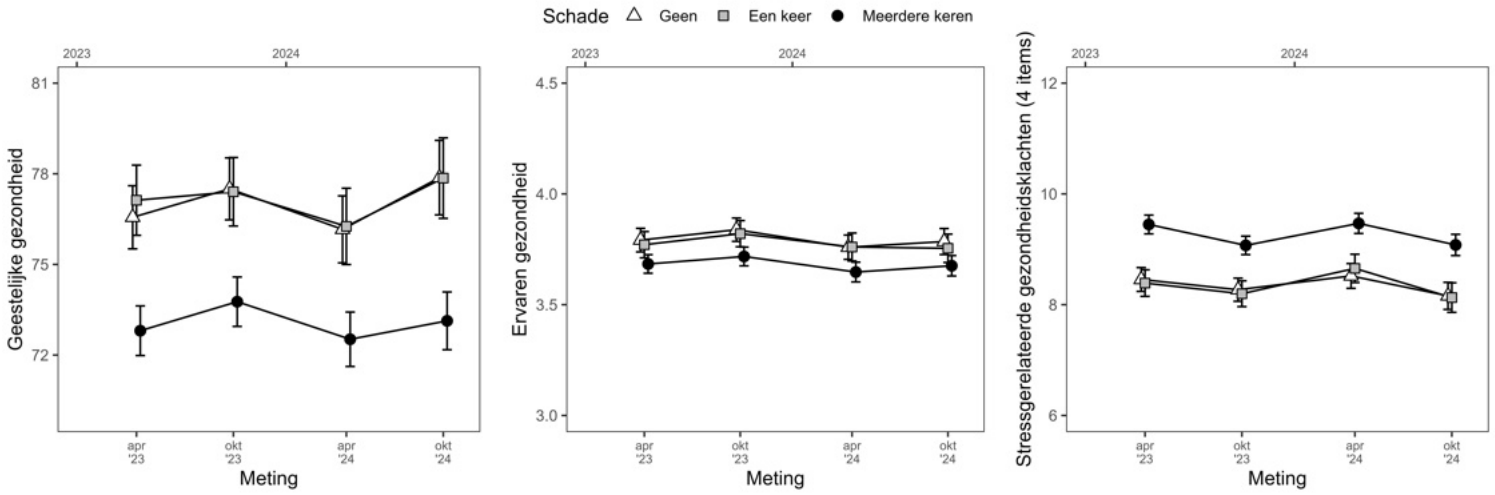

Huisartsbezoek

In 2024 blijft het percentage dat de huisarts heeft bezocht ongeveer gelijk aan dat percentage in 2023 (Figuur 2.2). Opvallend is dat we, in tegenstelling tot eerdere jaren, nu structurele verschillen vinden tussen de schadegroepen: in de periode tussen april 2023 en oktober 2024 gaan respondenten met meerdere keren schade vaker naar de huisarts dan respondenten met één keer of geen schade.

Figuur 2.2: Huisartsbezoek, als functie van de tijd (meting april 2023 - oktober 2024) en het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsintervallen.

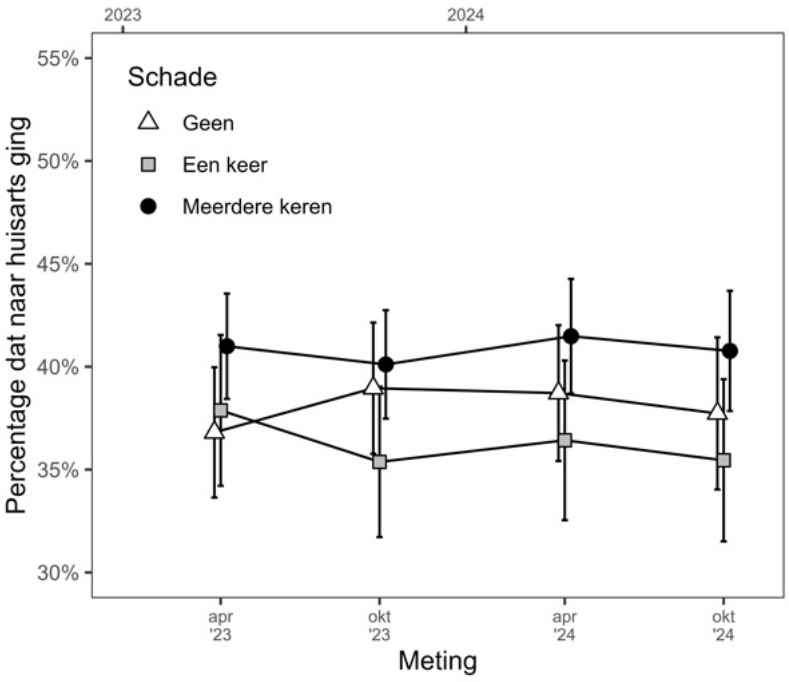

3. Emoties

Samenvatting

- Respondenten met meerdere keren schade voelen zich over de tijd structureel vaker boos en machteloos, en minder vaak hoopvol dan respondenten met één keer of geen schade.
- Respondenten zijn iets hoopvoller geworden in de periode tussen april 2023 en oktober 2024, ongeacht het al dan niet hebben van (meerdere keren) schade.

Door de jaren zagen we lichte schommelingen in de ervaren emoties van boosheid, hoop en machteloosheid. In de metingen vanaf 2023 (zie Figuur 3.1) vinden we een algemeen gunstige trend voor hoop: respondenten zijn iets hoopvoller geworden in de periode tussen april 2023 en oktober 2024, ongeacht het al dan niet hebben van (meerdere keren) schade. Deze trend vinden we niet voor de andere emoties: de scores voor boosheid en machteloosheid blijven tussen april 2023 - oktober 2024 gemiddeld gezien stabiel voor respondenten binnen alle drie de schadegroepen.

Wat betreft de impact van schade kunnen we over het algemeen dezelfde conclusies trekken als in eerdere rapporten (Dückers et al., 2023; Kanis et al., 2024): over tijd blijven respondenten met meerdere keren schade vaker boos, machteloos en minder vaak hoopvol.

Figuur 3.1: Boosheid, hoop en machteloosheid, als functie van de tijd (meting april 2023 - oktober 2024) en het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsintervallen.

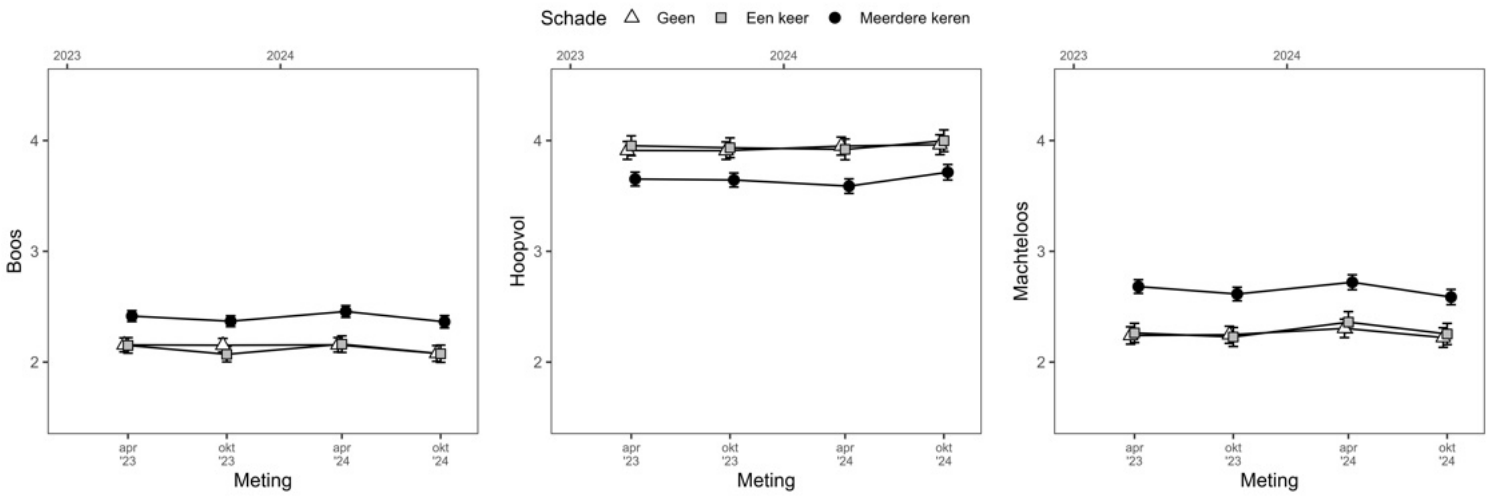

4. Sociale relaties

Samenvatting

- Respondenten met (meerdere keren) schade ervaren over tijd de meeste sociale verbondenheid. Echter, respondenten met één keer schade ervaren over tijd de meeste sociale hulp en steun.
- In de periode tussen april 2023 en oktober 2024 geven respondenten uit alle schadegroepen over de tijd minder sociale hulp aan anderen. Respondenten met (meerdere keren) schade geven wel vaker sociale hulp aan anderen dan respondenten zonder schade gedurende deze periode.
- De ervaren onderlinge zorg en steun is gemiddeld gezien toegenomen, en de ervaren concurrentie afgenomen, in de periode tussen april 2023 en oktober 2024. Respondenten met meerdere keren schade blijven echter het vaakst spanningen, conflicten en concurrentie ervaren.
- De meeste respondenten ervaren geen verandering in de tijd die ze besteden aan sociale activiteiten of groepen die niet met de gaswinning te maken hebben. 76,8% van de respondenten die aangeven (veel) minder tijd te besteden aan deze activiteiten heeft meerdere keren schade.
- Respondenten die (veel) minder tijd zijn gaan besteden aan sociale activiteiten of groepen geven als reden dat de gaswinningsproblematiek ervoor heeft gezorgd dat zij geen energie meer hebben, of dat er sociale structuren verloren zijn gegaan.

In dit hoofdstuk onderzoeken we sociale relaties op verschillende manieren:

- Sociale verbondenheid en sociale hulp, zorg en steun in het dorp of de buurt.
- Onderlinge conflicten, spanningen en concurrentie in het dorp of de buurt.
- In welke mate men meer of minder tijd is gaan besteden aan sociale activiteiten als gevolg van de gaswinningsproblematiek.

Sociale verbondenheid en steun

Figuur 4.1 toont de ontwikkeling van vijf maten over sociale verbondenheid en steun onder respondenten: (a) de ervaren sociale hulp en steun, (b) de sociale verbondenheid in het eigen dorp of de buurt, (c) de mate waarin respondenten anderen hebben geholpen, (d) onderlinge zorg, en (e) onderlinge steun. De scores op ervaren sociale hulp en steun en sociale verbondenheid (Figuur 4.1ab) zijn, los van enkele schommelingen, stabiel gebleven in de periode tussen april 2023 en oktober 2024 voor respondenten in alle schadegroepen. Voor de andere drie maten vinden we enkele positieve en ook negatieve ontwikkelingen in de periode tussen april 2023 en oktober 2024, ongeacht de schadegroep: de mate van sociale hulp aan anderen is afgenomen

(Figuur 4.1c), terwijl ervaren onderlinge steun en zorg zijn toegenomen (Figuur 4.1de) voor respondenten in alle drie de schadegroepen.

Hiernaast vinden we ook structurele verschillen tussen de schadegroepen. Waar respondenten met één keer schade de meeste hulp en steun ervaren (Figuur 4.1a), wordt de meeste sociale verbondenheid ervaren door respondenten met (meerdere keren) schade (Figuur 4.1b). Dit is stabiel gebleven in de periode tussen april 2023 en oktober 2024. Hoewel de sociale hulp aan anderen in de periode tussen oktober 2023 en oktober 2024 voor alle schadegroepen is afgenomen, geven respondenten met (meerdere keren) schade gedurende deze periode vaker sociale hulp aan anderen vergeleken met respondenten zonder schade (Figuur 4.1c). Er zijn geen verschillen tussen de schadegroepen voor ervaren onderlinge zorg en steun (Figuur 4.1de).

Figuur 4.1: Sociale hulp en steun (a), sociale verbondenheid (b), sociale hulp aan anderen (c), onderlinge zorg (d) en onderlinge steun (e) als functie van de tijd (meting april 2023 - oktober 2024) en het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsintervallen.

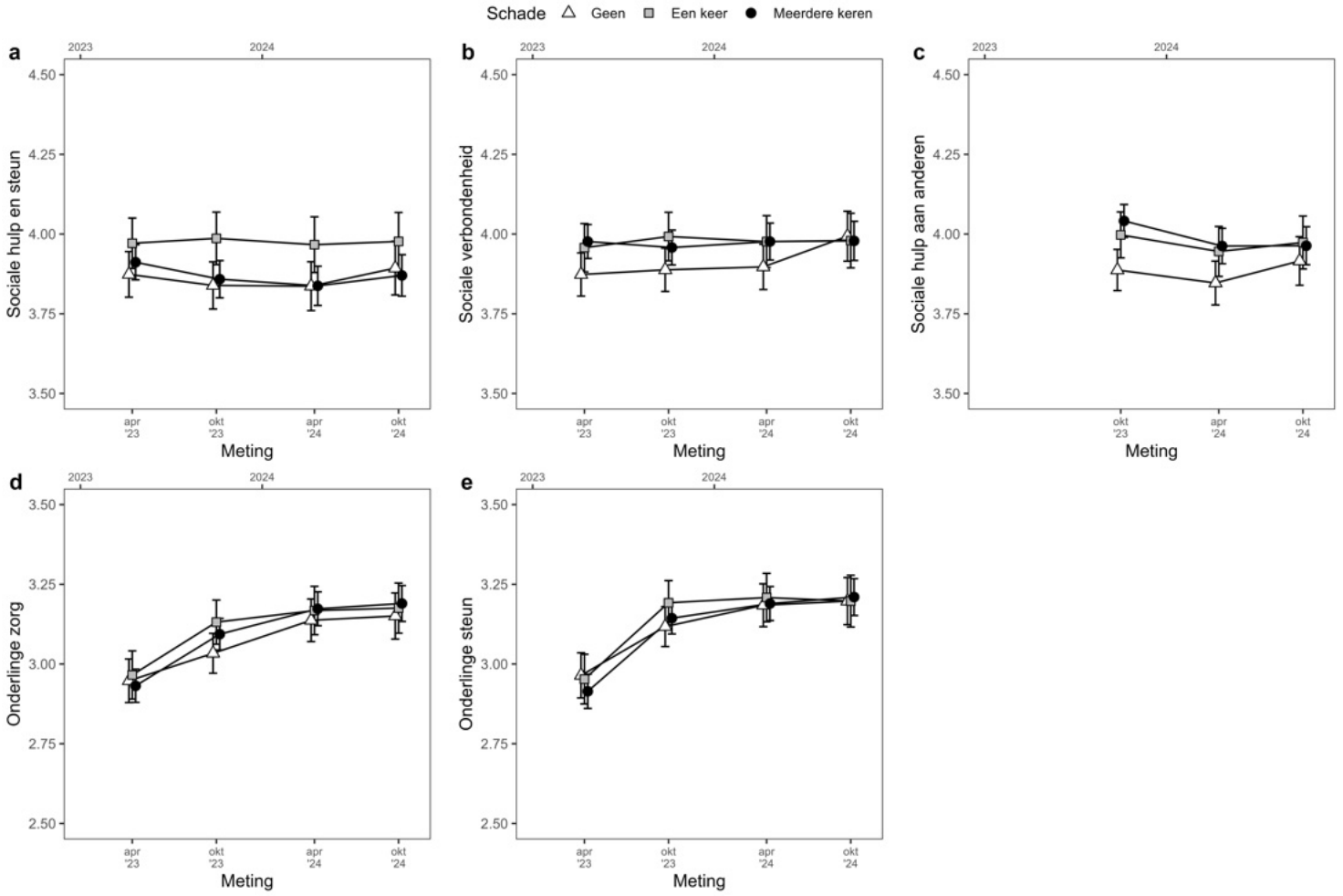

Onderlinge verhoudingen

Sinds 2022 vragen we respondenten naar spanningen, conflicten en concurrentie in hun dorp of buurt. Figuur 4.2 laat zien dat dit vaker voorkomt onder respondenten met meerdere keren schade dan bij respondenten met één keer of zonder schade. Respondenten met één keer schade ervaren daarnaast *minder* spanningen en conflicten dan respondenten zonder schade. Deze groepsverschillen zijn in de periode tussen april 2023 en oktober 2024 stabiel gebleven (dat wil zeggen: niet consistent groter of kleiner geworden). Hiernaast vinden we een algemeen positieve trend voor ervaren concurrentie: respondenten ervaren over de tijd minder concurrentie, ongeacht de schadegroep waarin zij zich bevinden.

Figuur 4.2: Spanningen, conflicten en concurrentie als functie van de tijd (meting april 2023 - oktober 2024) en het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsintervallen.

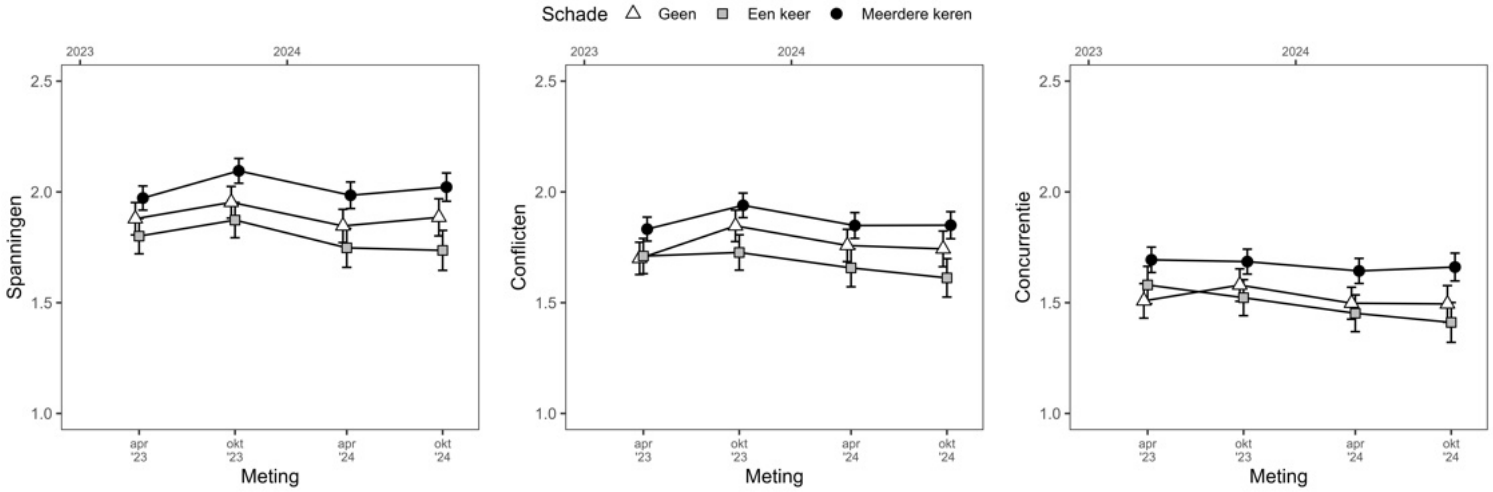

Tijdsbesteding

In de meting van oktober 2024 is aan de respondenten gevraagd of zij meer of minder tijd staken in sociale activiteiten of groepen die niet met de gaswinning te maken hebben (bijvoorbeeld: sport, hobby, religie of vrijwilligerswerk). Het merendeel van de respondenten (N = 1572) geeft aan dat hier geen verandering in zit. Toch geven 65 respondenten aan dat dit (veel) meer is geworden, terwijl 147 respondenten aangeven dat dit (veel) minder is geworden. De groep respondenten die aangeeft dat zij hier veel minder of meer tijd voor hebben, bestaat niet in het bijzonder uit een bepaalde leeftijdscategorie, opleidingscategorie of geslacht. Echter, het wel of niet hebben van schade speelt hier wel een belangrijke rol: driekwart van de respondenten die aangeeft (veel) minder tijd te besteden aan sociale activiteiten of groepen die niet met gaswinning te maken hebben, heeft meerdere keren schade.

Er is deze respondenten ook gevraagd om na deze vraag een toelichting te geven over welke activiteit en welke reden het verschil in tijdsbesteding volgens hen heeft. Redenen die genoemd worden voor het (veel) meer tijd besteden aan activiteiten buiten de gaswinning, zijn het vinden van **ontspanning** en het verbeteren van de **verbinding** tussen mensen in het dorp.

"Meer ontspanning vinden in verband met de stress van aardgaswinning nabij ons dorp."

"Nu is er b.v. een lichtjesweek en iedereen in de straat spant zich in om er wat moois van te maken, samen."

"Zwemmen, handwerken en andere manier van verbinding maken met mensen."

De respondenten die aangeven (veel) minder tijd te zijn gaan besteden aan activiteiten die niet met de gaswinning te maken hebben, geven als reden voor deze vermindering vanwege de gaswinningsproblematiek geen **energie** te hebben voor andere activiteiten.

"Er is zoveel tijd gaan zitten met activiteiten rondom de gaswinning dat soms even niks heel fijn is."

"Allereerst koste de strijd tegen de NAM en overheden om schade vergoed te krijgen (..) heel veel tijd. Ik ben opgebrand geraakt waar ik nog altijd niet van hersteld ben.. Al het overige is er bij ingeschoten en ben ik kwijt geraakt."

Daarnaast wordt ook een **verlies aan verbinding** met de buurt als reden genoemd voor een vermindering in tijdsbesteding aan deze activiteiten.

"De sociale samenhang is weg, vooral nu veel mensen tijdelijk elders wonen."

"Er zijn veel spanningen ontstaan in het dorp, ook als gevolg van de gaswinning."

"Te veel onderlinge spanningen en strijd vanwege de verdeeldheid vanwege de grote verschillen in de aanpak van de woningen."

Verder worden als redenen nog **persoonlijke redenen** genoemd die niet te maken hebben met gaswinning, zoals ziekte, zwangerschap of te hoge leeftijd om aan bepaalde activiteiten mee te doen.

5. Ervaren veiligheid en risicoperceptie

Samenvatting

- Onder respondenten met meerdere keren schade is de fysieke risicoperceptie nog steeds structureel hoger en het veiligheidsgevoel structureel lager dan onder respondenten met één keer schade of zonder schade.
- De ervaren veiligheid is voor respondenten met meerdere keren schade in 2024 wel verbeterd ten opzichte van 2023.
- Ook zien alle respondenten in 2024 minder fysieke risico's ten opzichte van 2023, met de sterkste verbetering voor respondenten met meerdere keren schade.
- De verschillen tussen respondenten met meerdere keren schade en de andere schadegroepen zijn dus wel kleiner geworden in de periode tussen april 2023 en oktober 2024.
- Respondenten met meerdere keren schade schatten het risico om in de knel te komen om financiële of andere reden nog steeds structureel hoger in dan respondenten met één keer of geen schade.

Ervaren veiligheid en risicoperceptie

Figuur 5.1 toont door de jaren heen duidelijke verschillen tussen de schadegroepen in ervaren veiligheid en risicoperceptie. Respondenten is gevraagd hoe veilig zij zich de afgelopen vier weken voelden in hun woning in verband met de gaswinning. Daarnaast is hen gevraagd hoe groot zij de kans schatten dat vijf verschillende risico's zich voordoen bij toekomstige aardbevingen. De eerste drie risico-items hebben betrekking op fysieke risico's (aardbevingen meemaken, spullen beschadigd, verwond raken) en vormen ook de risicoperceptie schaal. De laatste twee risico-items hebben betrekking op niet-fysieke risico's (in de knel komen door financiële redenen of in de knel door andere redenen).

Respondenten met meerdere keren schade voelen zich duidelijk minder veilig en zien meer risico dan respondenten zonder schade of met één keer schade. Respondenten met één keer schade voelen zich tevens minder veilig en zien meer risico dan respondenten zonder schade. Naarmate de schade toeneemt, neemt het ervaren veiligheidsgevoel dus af terwijl de risicoperceptie toeneemt.

Wanneer we de patronen tussen april 2023 en oktober 2024 statistisch toetsen, zien we dat ervaren veiligheid niet veranderde voor respondenten met één keer of zonder schade, maar is er wel een verbetering voor respondenten met meerdere keren schade. Dit betekent dat het structurele verschil tussen de groep met meerdere keren schade en

de andere schadegroepen kleiner is geworden ten opzichte van het vorige rapport (Kanis et al., 2024).

Ook hebben alle respondenten in 2024 een lagere risicoperceptie vergeleken met 2023. Deze verbetering is het sterkst voor respondenten met meerdere keren schade, gevolgd door respondenten met één keer schade, en het minst sterk voor respondenten zonder schade. Net zoals bij ervaren veiligheid, zijn de structurele verschillen tussen de schadegroepen hierdoor kleiner geworden ten opzichte van het vorige rapport (Kanis et al., 2024). De impact van het al dan niet hebben van schade, en de hoeveelheid schade, zwakt dus af tussen april 2023 en oktober 2024.

Figuur 5.1: Ervaren veiligheid en risicoperceptie (schaal), als functie van de tijd (meting april 2023 - oktober 2024) en het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsintervallen.

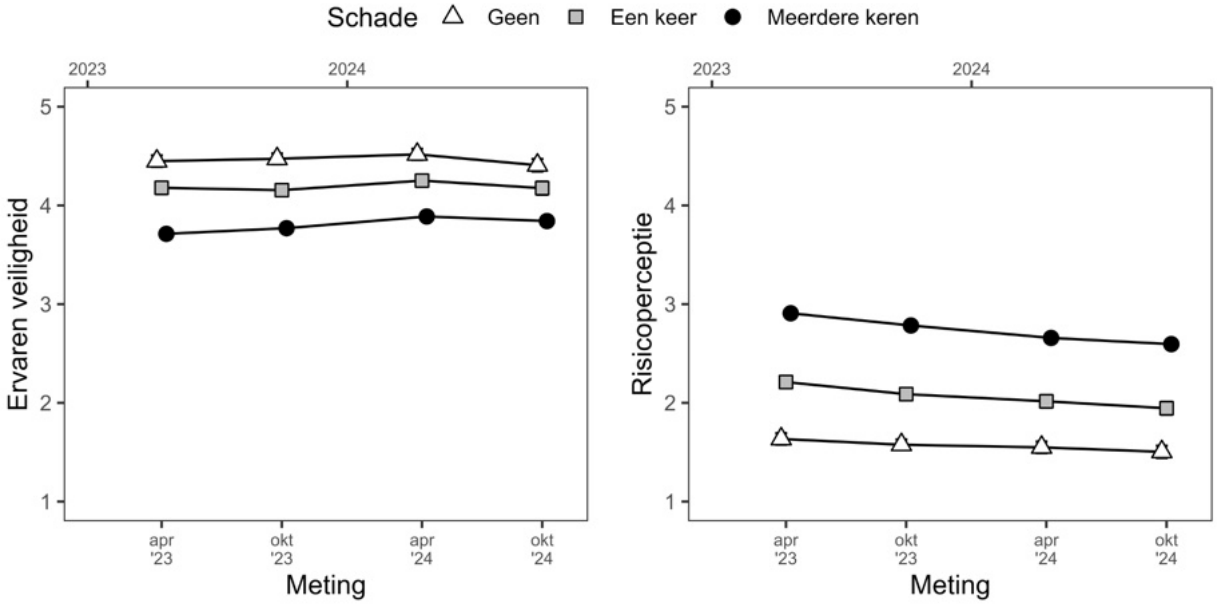

Fysieke risico's

In Figuur 5.2 laten we de drie losse risico-items zien die de schaal vormen voor 'risicoperceptie'. We zien hier over de jaren heen hetzelfde patroon: over het algemeen schatten respondenten met meerdere keren schade de kans op alle fysieke risico's hoger in dan respondenten met één keer schade, die op hun beurt de risico's hoger inschatten dan respondenten zonder schade.

De risico's op deze drie items worden door alle respondenten in de loop van de tijd lager ingeschat, waarbij dit voor 'meemaken' en 'spullen beschadigd' een afname is wanneer alle respondenten samen bekeken worden. De verbetering in de loop van de tijd is sterker voor respondenten met meerdere keren schade dan voor respondenten met één

keer schade of geen schade. Hiermee wordt het structurele verschil tussen de groep met meerdere keren schade en de andere groepen dus kleiner over tijd. Ook is dit het geval voor de groep met één keer schade: in Figuur 5.2 is te zien dat er in oktober 2024 geen significant verschil meer is in de verwachting om verwond te raken tussen respondenten met één keer schade en zonder schade.

Figuur 5.2: Fysieke risico-items die de schaal vormen voor 'risicoperceptie', als functie van de tijd (meting april 2023 - oktober 2024) en het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsintervallen.

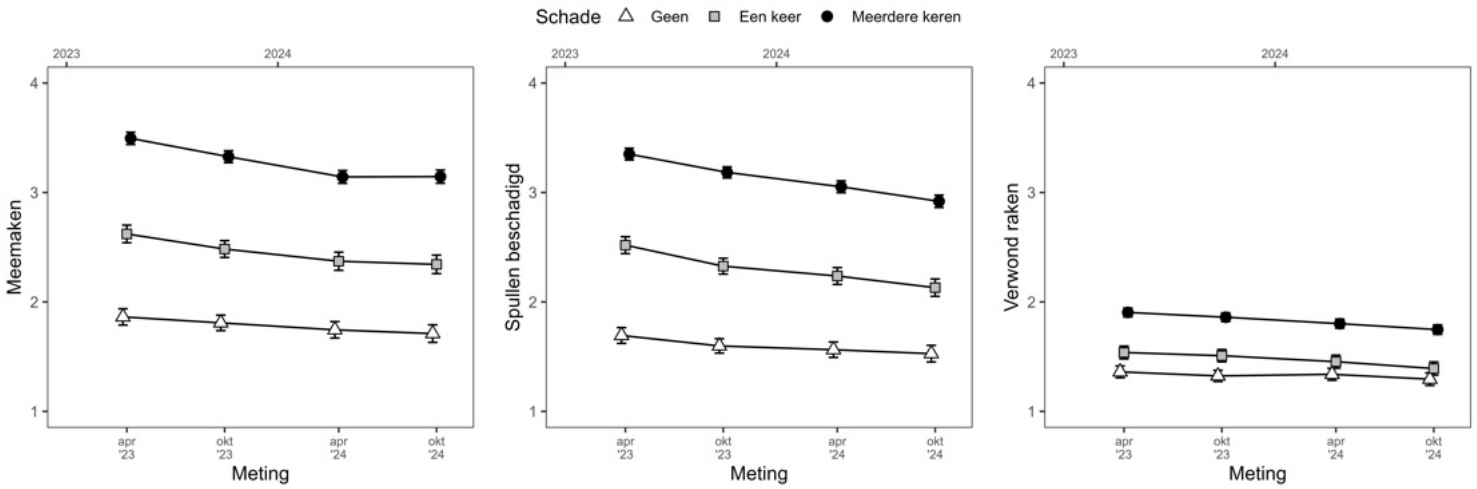

Niet-fysieke risico's

Naast deze drie items vragen we ook al langere tijd naar de volgende twee niet-fysieke risico's:

- In de knel komen door financiële redenen.
- In de knel komen door alsmaar meer procedures en gedoe rondom schade en versterking.

Ook hier zien we duidelijke verschillen tussen de schadegroepen: respondenten met meerdere keren schade schatten het risico om in de knel te komen door financiële en andere redenen structureel hoger in dan respondenten uit andere schadegroepen (Figuur 5.3). Respondenten met één keer schade schatten daarnaast het risico om in de knel te komen door andere redenen hoger in dan respondenten zonder schade. Net zoals bij de fysieke risicoperceptie zien we dat de algemene risicoperceptie van het in de knel komen door financiële en andere redenen is afgenomen in de periode april 2023 - oktober 2024.

Figuur 5.3: Losse risico-items (knel om financiële redenen en knel om andere redenen), als functie van de tijd (meting april 2023 - oktober 2024) en het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsintervallen.

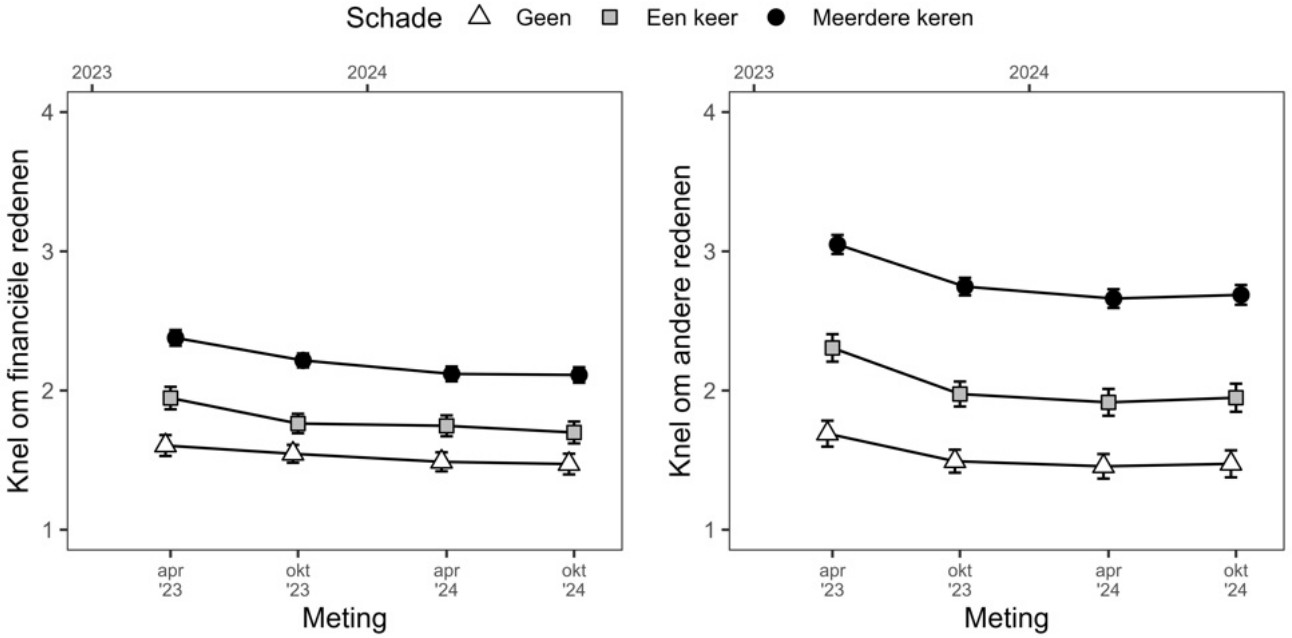

6. Vertrouwen in overheden en instanties

Samenvatting

- Met uitzondering van vertrouwen in belangenorganisaties hebben respondenten met meerdere keren schade over het algemeen nog steeds minder vertrouwen in verschillende instanties dan respondenten met één keer of geen schade.
- Het vertrouwen in de Rijksoverheid, gemeente en provincie is iets gestegen in de periode april 2023 - oktober 2024.
- Respondenten noemen als verklaring van het ervaren van weinig vertrouwen het nieuwe kabinet, het gevoel dat instanties op afstand staan, dat er te veel instanties zijn, en twijfel over de intenties van instanties.

In dit hoofdstuk analyseren we het vertrouwen van respondenten in verschillende overheden en instanties. Respondenten konden hun mate van vertrouwen aangeven op een schaal van 1 ('helemaal geen vertrouwen') tot 5 ('heel veel vertrouwen'). Respondenten konden ook invullen dat zij niet wisten hoeveel vertrouwen zij hadden in een instantie of dat zij deze instantie niet kenden. Ook was er ruimte voor het geven van een toelichting. We laten een selectie van deze toelichtingen in dit hoofdstuk zien. Hieronder worden de resultaten besproken voor verschillende organisaties en instanties. Daarnaast is een volledig overzicht van het vertrouwen van respondenten in verschillende overheden en instanties zoals gemeten van 2016 t/m 2024 te zien in Bijlage 3.5.

Rijksoverheid

Hoewel het vertrouwen in de Rijksoverheid in de periode tussen april 2023 en oktober 2024 is gestegen voor respondenten in alle schadegroepen, toont Figuur 6.1a dat respondenten met meerdere keren schade structureel minder vertrouwen hebben in de Rijksoverheid dan respondenten in de andere schadegroepen.

Figuur 6.1: Vertrouwen in de Rijksoverheid (a), gemeente (b), provincie (c) en veiligheidsregio (d), als functie van de tijd (meting april 2023 - oktober 2024) en het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsintervallen.

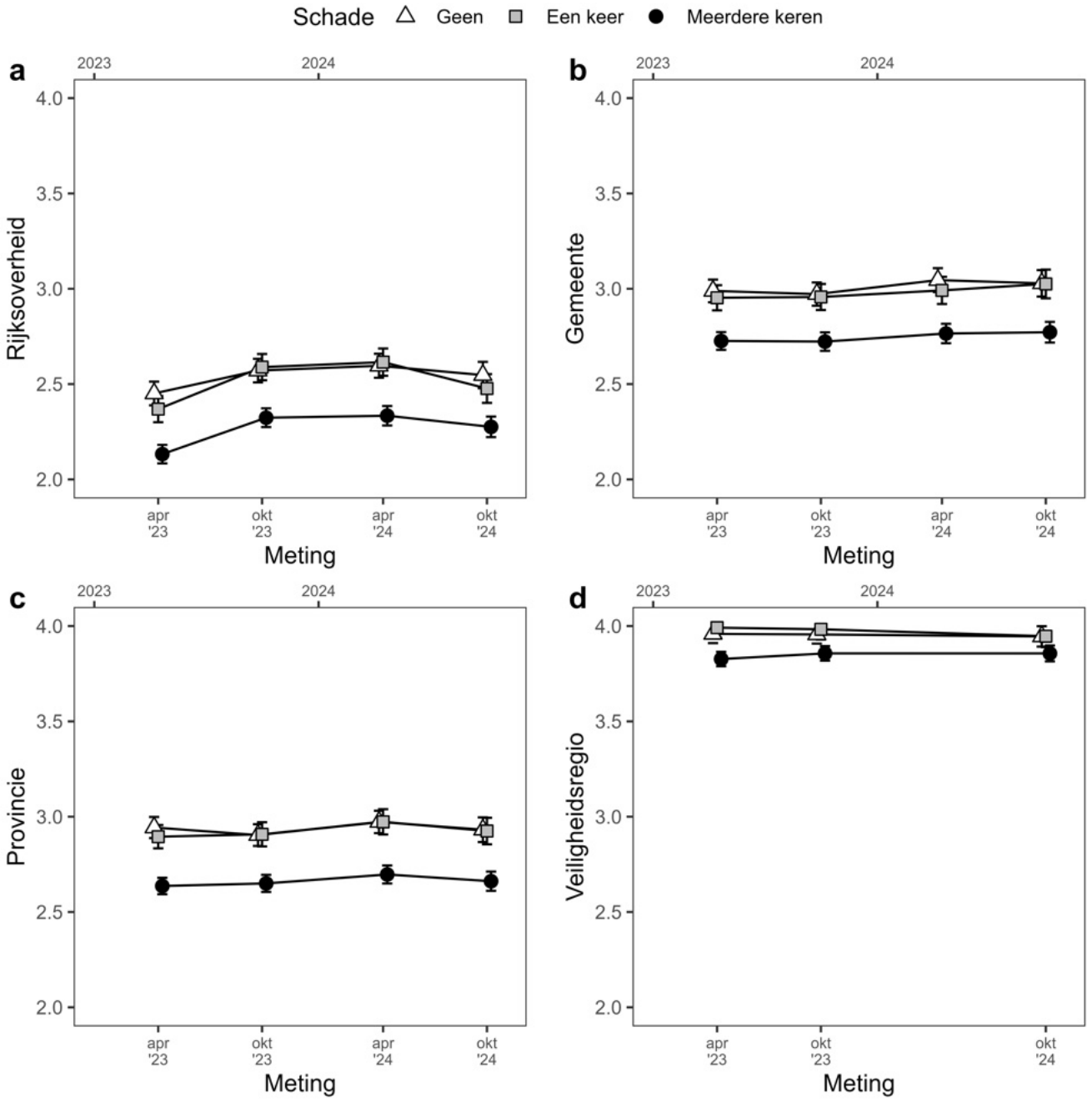

Gemeentelijke en provinciale overheid

Ook zien we dat respondenten met meerdere keren schade structureel het minst vertrouwen hebben in de gemeente (Figuur 6.1b) en provincie (Figuur 6.1c) in de periode tussen april 2023 en oktober 2024. Hiernaast is het vertrouwen in de gemeente voor respondenten in alle schadegroepen langzaam iets toegenomen in deze periode (Figuur 6.1bc).

Hoewel ook het vertrouwen in de provincie iets gestegen is in de periode tussen april 2023 en oktober 2024, blijft het relatief laag in vergelijking met de periode 2016 t/m 2020 (Dückers et al., 2023; Bijlage 3.5). Ook zijn er in dit rapport geen verschillen meer in vertrouwen in de gemeente en provincie tussen respondenten met één keer schade en geen schade.

Veiligheidsregio

In Figuur 6.1d is te zien dat het vertrouwen in de veiligheidsregio onder alle respondenten relatief hoog blijft in de periode tussen april 2023 en oktober 2024. Respondenten met meerdere keren schade hebben minder vertrouwen in de veiligheidsregio vergeleken met respondenten in andere schadegroepen.

Nationaal Coördinator Groningen (NCG) en Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG)

In de periode tussen april 2023 en oktober 2024 is het vertrouwen in zowel NCG als IMG toegenomen voor respondenten in alle schadegroepen (Figuur 6.2ab). Voor beide partijen is het vertrouwen onder respondenten met één keer schade het hoogst.

Figuur 6.2: Vertrouwen in NCG (a), IMG (b), NAM (c) en Nationaal Programma Groningen (d), als functie van de tijd (meting april 2023 - oktober 2024) en het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsintervallen.

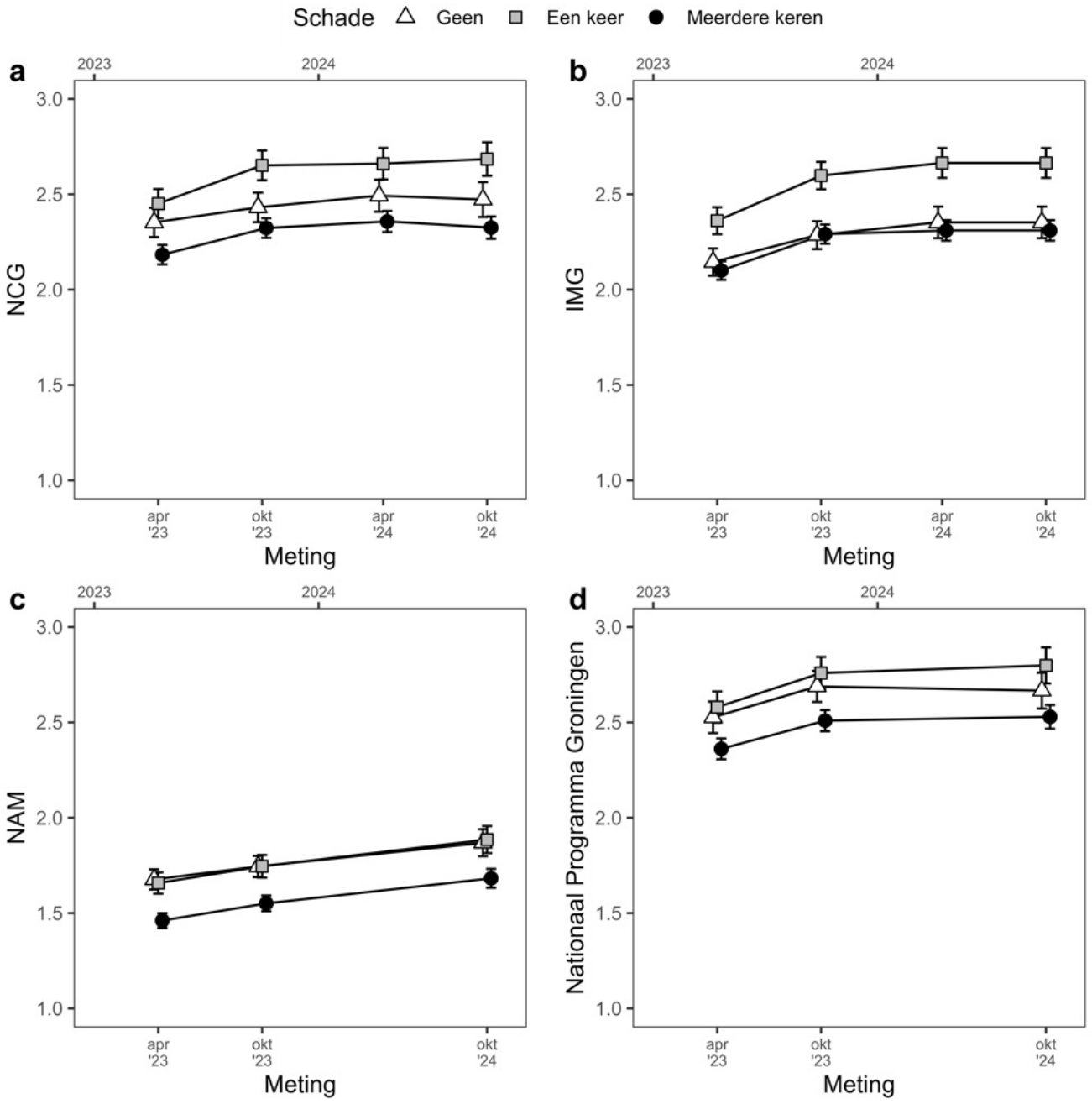

Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM)

Hoewel Figuur 6.2c laat zien dat het vertrouwen in de NAM onder alle respondenten over het algemeen nog steeds laag is, laat het huidige rapport een stijging zien in het vertrouwen in de NAM in de periode tussen april 2023 - oktober 2024. Net zoals in het vorige rapport (Kanis et al., 2024) blijft het vertrouwen het laagst onder respondenten met meerdere keren schade.

Nationaal Programma Groningen (NPG)

Net als bij de NAM, zien we in het huidige rapport een algemene stijging in het vertrouwen in NPG in de periode tussen april 2023 en oktober 2023. Evenals in het vorige rapport (Kanis et al., 2024), is het vertrouwen in NPG het laagst onder respondenten met meerdere keren schade (zie Figuur 6.2d).

Belangenorganisaties

Het vertrouwen in de belangenorganisaties GBB en het Groninger Gasberaad blijft, net zoals in het vorige rapport (Kanis et al., 2024), rond of iets onder het midden van de schaal liggen. In het huidige rapport voegen we een vergelijkbaar resultaat toe voor het vertrouwen in Stut en Steun (zie Figuur 6.3). Opvallend is daarnaast dat respondenten met schade consequent meer vertrouwen hebben in deze organisaties dan respondenten zonder schade.

Figuur 6.3: Vertrouwen in belangenorganisaties, als functie van de tijd (meting april 2023 - oktober 2024) en het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsintervallen.

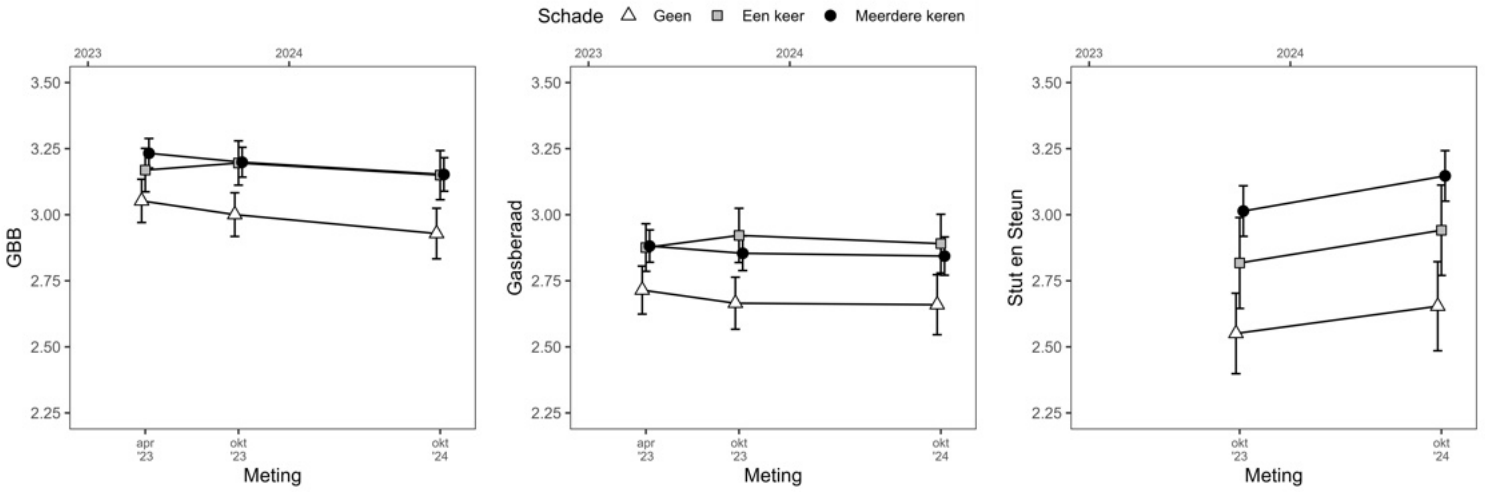

Toelichting

We hebben respondenten gevraagd om een toelichting op hun vertrouwen in deze overheden en instanties. In totaal hebben 555 respondenten een toelichting gegeven. Deze toelichting was niet gekoppeld aan het vertrouwen in een specifieke organisatie, maar geeft een algemeen beeld.

Een gedeelte van de respondenten die aangeeft weinig vertrouwen te hebben in de Rijksoverheid en noemt hierbij in de toelichting het **nieuwe kabinet** als verklaring. Er

wordt bijvoorbeeld gerefereerd aan de beslissing om nieuwe vergunningen uit te geven voor gaswinning in de kleine gasvelden.

> *"Ik ben zeer teleurgesteld in het nieuwe kabinet, die toch weer nieuwe vergunningen voor gasboringen af wil geven voor b.v. de Noordzee en de kleine gasvelden niet wil sluiten. Het lijkt alsof alle strijd weer opnieuw begint"*

> *"Het besluit om de kleine gasvelden verder te benutten lijkt doorgang te vinden. Kans dat deze regering kiest voor het algemeen welzijn en dat van de Groningers is miniem."*

Een groep respondenten geeft daarnaast aan minder vertrouwen te hebben in de instanties en overheden die **op afstand** zijn en hierdoor dus meer vertrouwen te hebben in hun gemeentelijk en provinciaal bestuur dan in de landelijke overheid.

> *"Naarmate instantie en mensen dichter in de buurt zijn, is vertrouwen groter als gevolg van een grotere betrokkenheid."*

> *"Met de komst van het nieuwe kabinet is mijn vertrouwen tot een nulpunt gedaald. Alle voorheen genomen beslissingen met name m.b.t. Groningen komen absoluut niet uit de verf of worden stopgezet, teruggedraaid. Ik blijf dus maar vertrouwen op de Provinciale en gemeentelijke politici."*

Verder spreekt een groep respondenten zich in het algemeen negatief uit over het vertrouwen in de genoemde instanties. Hier wordt bijvoorbeeld als reden bij genoemd dat er **te veel instanties** en projecten zijn, waardoor er onduidelijkheid ontstaat.

> *"Het is voor mij vaak onduidelijk wie verantwoordelijk is voor wat. Officieel instanties zijn te ver af van de gewone man."*

> *"Er zijn zoveel organisaties door de aardbevingsschade dat je door de bomen het bos niet meer ziet."*

Daarnaast wordt hierbij twijfel geuit over de **intenties** van personen in verschillende instanties. Respondenten geven aan te vermoeden dat bewindspersonen vooral bezig zijn met hun eigen belang. Hierbij wordt ook het gevoel geuit als Groningen vergeten te worden door de instanties, omdat zij op verre afstand lijken te staan.

> *"Proces en procedure zijn bij overheden belangrijker geworden dan de burger. De eigen agenda van ministers, staatssecretarissen, bestuurders, managers en beleidsbepalers is zoveel belangrijker dan het algemeen belang."*

"Ik heb totaal geen vertrouwen in overheidsinstanties, gemeentes, organisaties die zich met gaswinning bezig houden en politiek, omdat ze stuk voor stuk beloftes doen en deze niet waarmaken. Tevens hebben ze vaak een dubbele agenda."

"De afstand tussen burger, overheid en regionale overheden en hun instanties wordt eerder groter dan kleiner. Op geen enkele manier zijn lessen getrokken uit de conclusies van Parlementaire Enquete Gaswinning."

7. Coping in reactie op gaswinning

Samenvatting

- Respondenten met meerdere keren schade gebruiken vaker probleemgerichte copingstrategieën die specifiek gericht zijn op de gaswinning (bijv. informatie opzoeken) dan respondenten met één keer of geen schade.
- In tegenstelling tot de probleemgerichte copingstrategieën, zien we dat respondenten met meerdere keren schade ongeveer evenveel gebruik maken van andere copingstrategieën (bijv. op andere zaken richten) als de andere respondenten.
- Respondenten die aangeven vaker probleemgerichte copingstrategieën te gebruiken, hebben ongunstigere gezondheidsuitkomsten; respondenten die aangeven vaker andere copingstrategieën te gebruiken, hebben betere gezondheidsuitkomsten.

Probleemgerichte copingstrategieën

De respondenten zijn gevraagd om te reageren op zes stellingen die vallen onder *probleemgerichte* copingstrategieën in reactie op de gaswinning. Hierbij gaven zij bij iedere stelling aan hoe vaak ze dit deden: (1) 'Ik zoek er informatie over', (2) 'Ik probeer te begrijpen wat er precies gebeurt', (3) 'Ik steun en help anderen die ermee kampen', (4) 'Ik praat met anderen die dit meemaken', (5) 'Ik laat van mezelf horen (bijv. door een klacht in te dienen over wat me is overkomen)', en (6) 'Ik neem deel aan betogingen en demonstraties'. Respondenten konden hun reactie geven door te kiezen voor 1 'nooit', 2 'zelden', 3 'soms', 4 'vaak', of 5 'heel vaak'. Ook konden respondenten het invullen als ze het niet wisten of het niet van toepassing was op hen. We hebben de scores op deze zes vragen gecombineerd tot een schaal, genaamd "probleemgerichte reactie op gaswinning" (met goede interne samenhang/ betrouwbaarheid van de schaal; Cronbach's α = .85).

In Figuur 7.1 is te zien dat respondenten met meerdere keren schade aangeven vaker probleemgericht te reageren op de gaswinning dan respondenten met één keer schade of geen schade.

Figuur 7.1: Probleemgerichte copingstrategieën in reactie op gaswinning (de zes stellingen samengenomen; *N* = 2209) als functie van het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsintervallen en statistische significantie van de groepsverschillen.

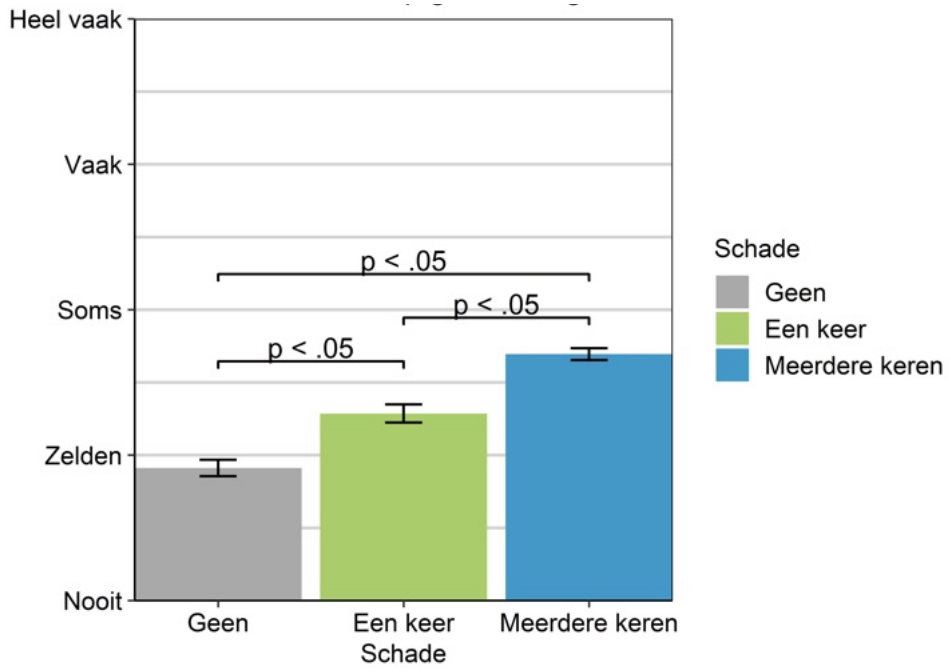

Uit Figuur 7.2 zijn twee extra dingen op te merken. Ten eerste is te zien dat hetzelfde geldt voor ieder van de zes stellingen apart genomen: respondenten met meerdere keren schade geven bij iedere stelling aan vaker probleemgericht te reageren op de gaswinning dan respondenten met één keer schade of geen schade. Respondenten met meerdere keren schade zoeken bijvoorbeeld meer informatie op dan respondenten met één keer schade of geen keer schade. Dit resultaat wordt ondersteund door een verkennende correlatieanalyse. Deze verkennende analyse laat zien dat deze groep bijvoorbeeld ook beter bekend is met de kamerbrief Nij begun.

Ten tweede zien we dat respondenten over het algemeen vaker geneigd zijn om beter begrip te krijgen van de gaswinning ('proberen te begrijpen', 'informatie opzoeken' en 'erover praten met anderen') dan dat ze actief van zichzelf laten horen of deelnemen aan betogingen of demonstraties. Het grootste deel van de respondenten (die deze vraag hebben beantwoord; *N* = 2624) geeft bijvoorbeeld aan nooit deel te nemen aan betogingen of demonstraties (80%; *N* = 2105).

Figuur 7.2: Probleemgerichte copingstrategieën in reactie op gaswinning (losse stellingen) als functie van het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsintervallen.

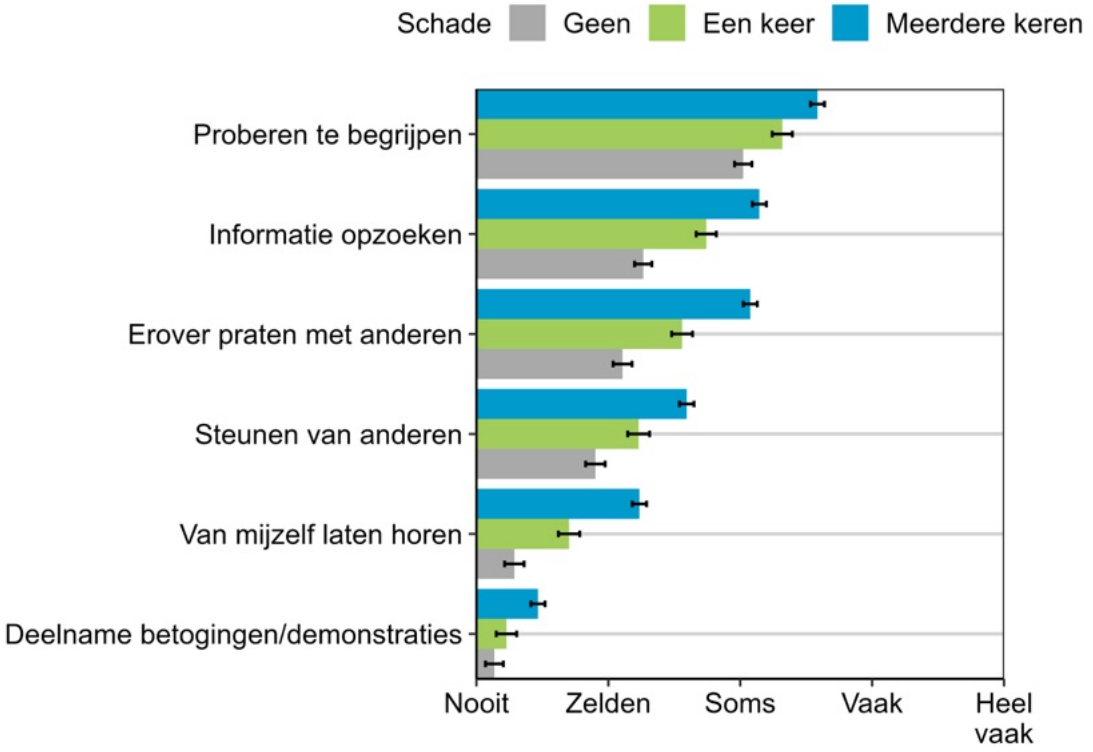

Vervolgens hebben we geanalyseerd of een hogere score op de schaal van probleemgericht reageren samenhangt met gezondheidsuitkomsten. Voor geestelijke gezondheid is er een interessant patroon te zien: wanneer respondenten aangeven weinig probleemgerichte copingstrategieën te gebruiken is er geen duidelijk verschil tussen de schadegroepen. Maar wanneer respondenten aangeven dit vaker te gebruiken, wordt het verschil groter. Respondenten met meerdere keren schade scoren dan beduidend lager op geestelijke gezondheid (zie Figuur 7.3).

Figuur 7.3: Interactie-effect tussen het al dan niet hebben van schade en probleemgerichte copingstrategieën in reactie op gaswinning op geestelijke gezondheid, met 95%-betrouwbaarheidsintervallen.

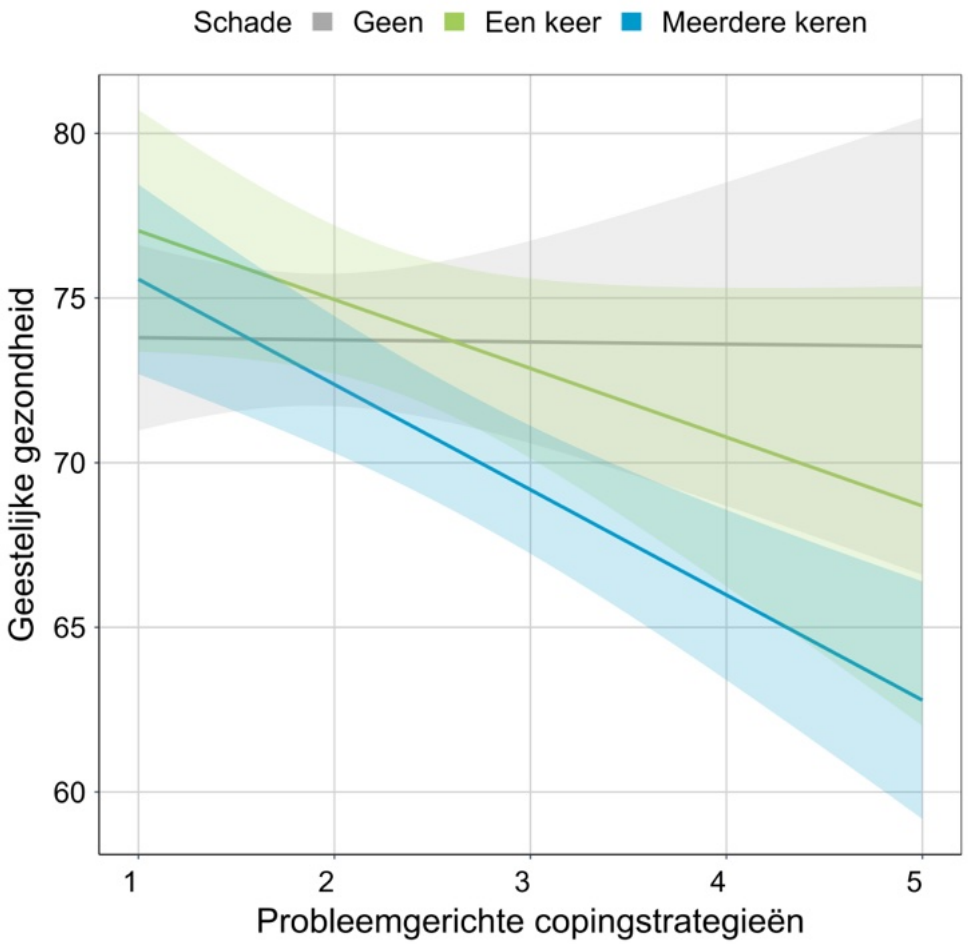

Andere copingstrategieën

Op dezelfde manier hebben we respondenten gevraagd om te reageren op vijf stellingen die vallen onder andere copingstrategieën in reactie op de gaswinning. Hierbij gaven zij bij iedere stelling aan hoe vaak ze dit deden: (1) 'Ik vermijd alles wat met de gaswinning te maken heeft', (2) 'Ik leg me neer bij de situatie omtrent de gaswinning', (3) 'Ik richt me op andere zaken', (4) 'Ik laat mijn leven er niet door sturen', en (5) 'Ik onderneem nieuwe activiteiten die niet met de gaswinning te maken hebben'. Hierbij konden respondenten hun reactie geven door te kiezen voor 1 'nooit', 2 'zelden', 3 'soms', 4 'vaak', of 5 'heel vaak'. Ook konden respondenten het invullen als ze het niet wisten of het niet van toepassing was op hen.

In tegenstelling tot de probleemgerichte copingstrategieën (hierboven vermeld), zijn deze andere copingstrategieën niet samengevoegd tot een schaal. Dit komt doordat ze niet eenduidig onder één overkoepelende categorie te plaatsen zijn. Hierom focussen we uitsluitend op de analyses op basis van de losse stellingen.

In Figuur 7.4 is te zien dat respondenten over het algemeen meer geneigd zijn om zich op andere zaken te richten in reactie op de gaswinning (bovenaan in Figuur 7.4), en niet zozeer om alles wat met de gaswinning te maken heeft te vermijden (onderaan in Figuur 7.4). Hiernaast blijkt dat het al dan niet hebben van schade voor de meeste stellingen geen invloed heeft, in tegenstelling tot de probleemgerichte reacties die we hiervoor besproken hebben. Hier zijn twee uitzonderingen op. Ten eerste geven respondenten met meerdere keren schade minder vaak aan geneigd te zijn om zich neer te leggen bij de situatie dan respondenten uit de twee andere schadegroepen (geen of één keer schade). Ten tweede geven respondenten met één keer schade vaker aan geneigd te zijn nieuwe activiteiten te ondernemen die niet met de gaswinning te maken hebben dan respondenten uit de twee andere schadegroepen (geen of meerdere keren schade).

Ook voor deze stellingen is geanalyseerd of een hogere score op de stellingen over ontwijkend reageren samenhangt met gezondheidsuitkomsten. Voor stelling 2 is er een interactie bij ervaren gezondheid; voor stelling 3 bij geestelijke gezondheid en ervaren gezondheid; voor stelling 4 bij alle maten; voor stelling 5 bij ervaren gezondheid. Deze interacties laten zien dat het vaker toepassen van deze copingreacties samenhangt met betere gezondheidsuitkomsten. Zo is in Figuur 7.5 is te zien dat de impact van het hebben van meerdere keren schade het grootst is bij respondenten die aangeven dat "hun leven er niet door laten sturen" geen copingstrategie is die zij ooit toepassen. Met andere woorden: de groep respondenten die 1) meerdere keren schade heeft en 2) niet aangeeft dat hun leven er niet door gestuurd wordt, heeft de meeste stressgerelateerde klachten.

Figuur 7.4: Andere copingstrategieën in reactie op gaswinning (losse stellingen) als functie van het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsintervallen.

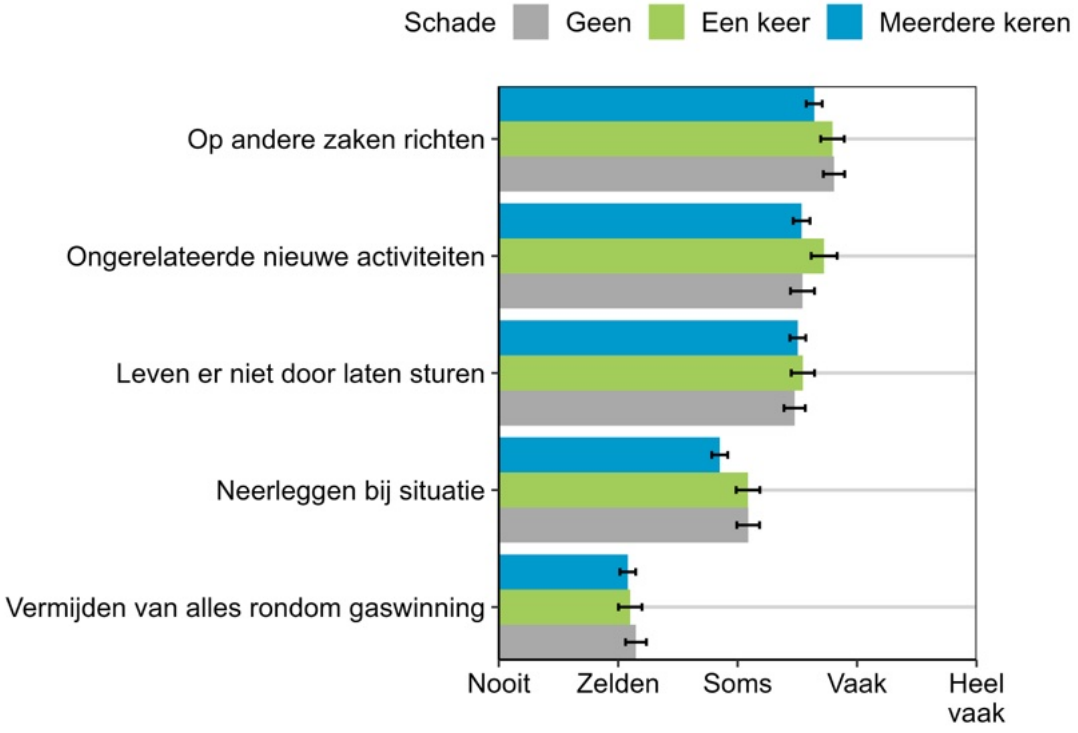

Figuur 7.5: Interactie-effect tussen het al dan niet hebben van schade en het leven er niet door laten sturen op stressklachten, met 95%-betrouwbaarheidsintervallen.

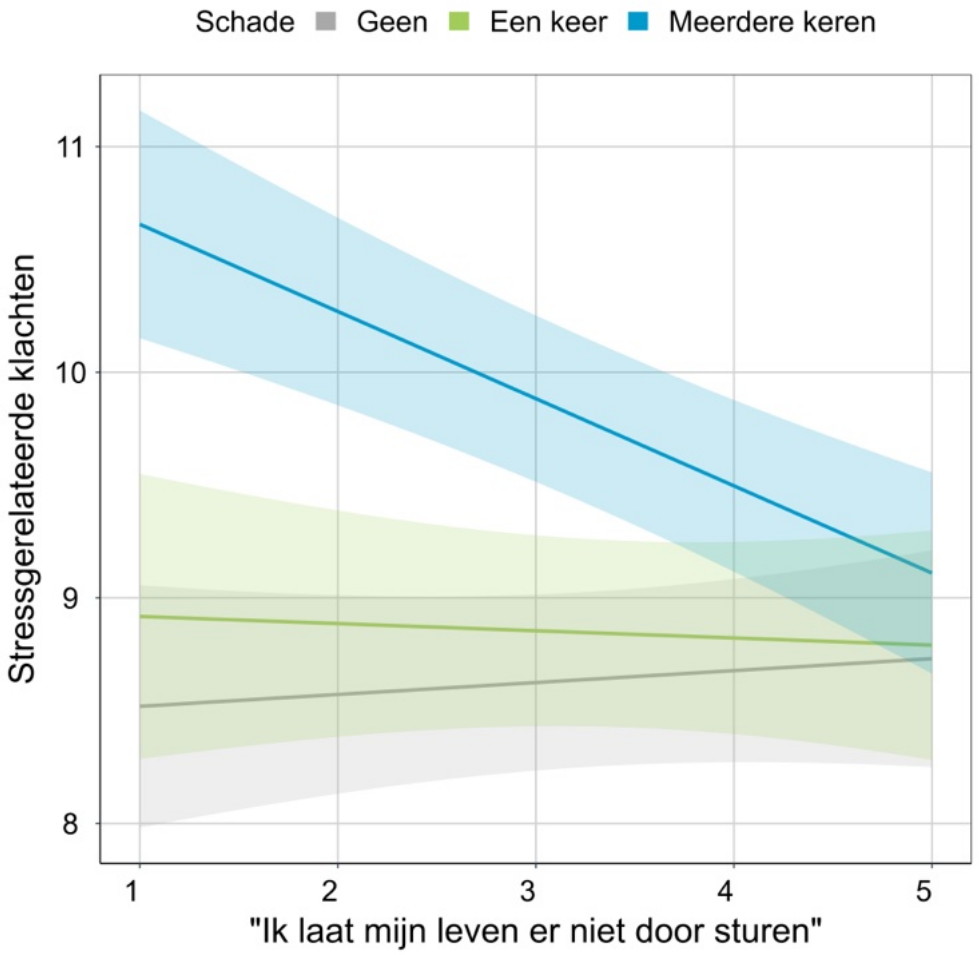

8. Maatschappelijke ontwikkelingen

Samenvatting

Huidige kabinet

- Respondenten zijn overwegend negatief over het huidige kabinet en hebben door de komst van het huidige kabinet minder vertrouwen gekregen in de afhandeling van schade en versterking.

Kamerbrief Nij begun

- 55% van de respondenten is bekend met (enkele) van de maatregelen uit Nij begun.
- Over het algemeen worden er niet veel gevolgen verwacht, maar de verwachte gevolgen zijn wel positief.

Zorgen maatschappelijke onderwerpen

- Zorgen over de toekomst nemen voor een aantal onderwerpen licht af, maar zorgen om polarisatie blijven onverminderd hoog.
- Respondenten met meerdere keren schade geven aan minder tevreden te zijn met het functioneren van de Nederlandse democratie dan andere respondenten.

Waargenomen polarisatie rondom gaswinning

- Ook zien respondenten met meerdere keren schade een sterkere mate van polarisatie (verdeeldheid) over de aanpak van de gaswinningssituatie tussen groepen Groningers, maar niet tussen groepen Nederlanders buiten Groningen.
- Deze waargenomen polarisatie tussen groepen Groningers heeft een negatieve impact op de ervaren emoties van respondenten met meerdere keren schade. Tegelijkertijd blijkt dat het zien van helemaal geen polarisatie onder Groningers een buffer kan zijn voor de eerder gevonden negatieve impact van (meerdere keren) schade op ervaren emoties.

Huidige kabinet

In Figuur 8.1 is te zien dat respondenten, zonder duidelijke verschillen tussen schadegroepen, in oktober 2024:

- Overwegend negatief zijn over het huidige kabinet (Figuur 8.1a),
- Negatieve verwachtingen hebben voor Groningen als gevolg van het huidige kabinet (Figuur 8.1b),
- Minder vertrouwen hebben in de afhandeling van materiële schade, immateriële schade, en versterking door de komst van het huidige kabinet (Figuur 8.1cde).

Figuur 8.1: Positiviteit over huidige kabinet en verwachte positieve gevolgen als gevolg van het huidige kabinet, en vertrouwen in afhandeling van schade en versterking (in oktober 2024), als functie van het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsinterval en statistische significantie van de groepsverschillen.

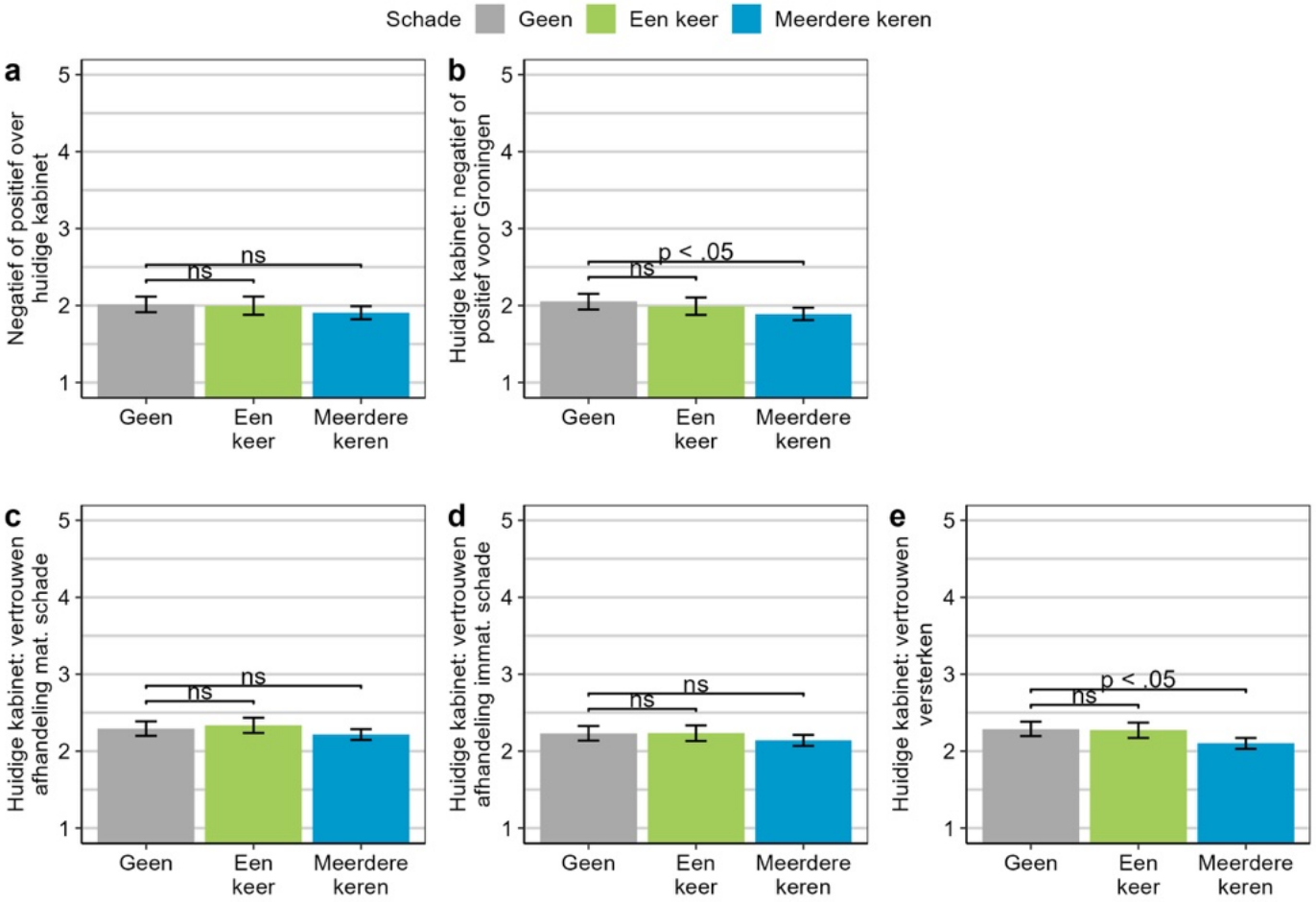

Kamerbrief Nij begun

Bekendheid

In het vorige rapport lieten we zien dat maar liefst 75% van de respondenten aangaf niet bekend te zijn met de kamerbrief Nij begun. In de vragenlijst van april 2024 vroegen we specifieker of respondenten bekend zijn met (enkele van) de maatregelen uit Nij begun. Hierbij kregen ze de volgende antwoordmogelijkheden: 'ja, ken ik', 'wel eens van gehoord', of 'nee, ken ik niet'. Op deze vraag gaf een beduidend lager percentage aan dat zij er niet bekend mee zijn, namelijk 45%.

Verwachte gevolgen voor bewoners

Hiernaast hebben we respondenten die bekend zijn met (enkele van) de maatregelen uit Nij begun gevraagd of zij verwachten dat deze maatregelen gevolgen zullen hebben voor

bewoners in het gaswinningsgebied. Hierbij konden respondenten hun verwachting aangeven op een schaal van 1 ‘geen gevolgen’ tot 4 ‘heel veel gevolgen’. Ook vroegen we of ze verwachten dat deze gevolgen negatief of positief zijn op een schaal van 1 ‘negatief’ tot 5 ‘positief’. Figuur 8.2 laat zien dat er over het algemeen verwacht wordt dat de maatregelen weinig gevolgen zullen hebben. Respondenten met meerdere keren schade verwachten minder gevolgen dan respondenten zonder schade. Daarentegen verwachten de respondenten over het algemeen wel dat de gevolgen positief zullen zijn, ook al is dit wel significant lager onder respondenten met meerdere keren schade in vergelijking met respondenten zonder schade.

Figuur 8.2: Verwachte gevolgen (links) en positieve gevolgen (rechts) als gevolg van kamerbrief Nij begun, als functie van het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsinterval en statistische significantie van de groepsverschillen.

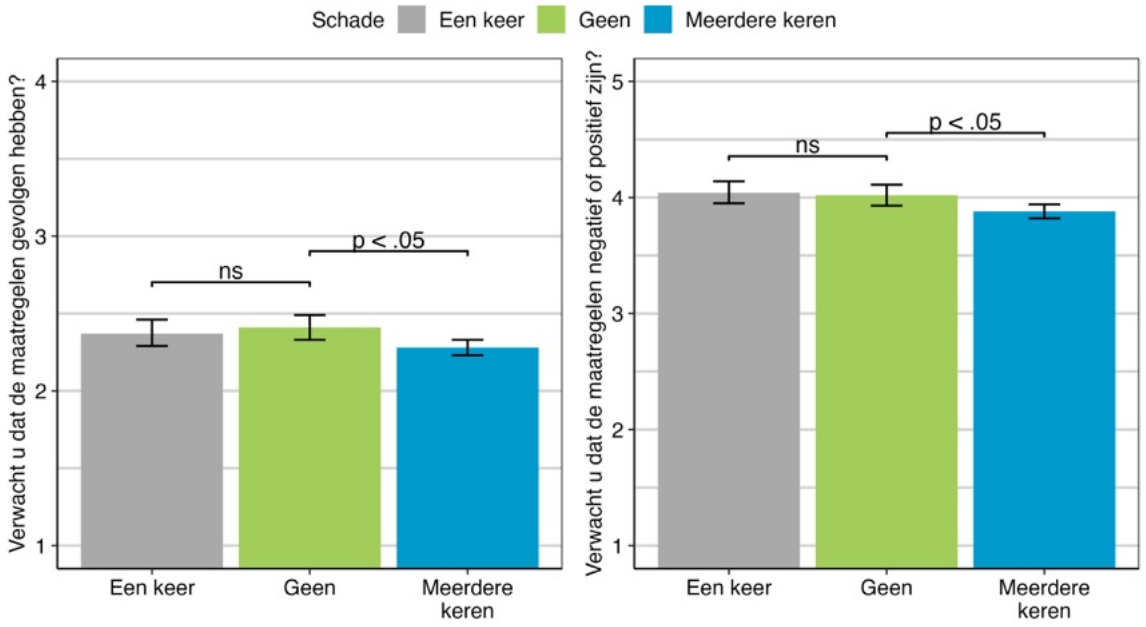

Toelichting verwachtingen Nij begun

Bij de vraag ‘Verwacht u dat de maatregelen uit Nij begun gevolgen hebben voor bewoners in het gaswinningsgebied?’ konden de respondenten een toelichting geven, 429 respondenten hebben dit gedaan.

Van de respondenten die niet of een beetje verwachten dat de maatregelen gevolgen hebben voor bewoners geeft het grootste deel aan weinig vertrouwen te hebben in de maatregelen of in de instanties die de maatregelen moeten uitvoeren. Daarnaast zeggen respondenten dat ze het eerst willen zien en dan pas kunnen geloven en dat het geld niet op een goede manier verdeeld wordt. Ook hebben respondenten zorgen over verspilling van tijd, geld en middelen.

"De aanpak van Nij begun is in handen van mensen die allemaal hoogdravende ideeën hebben en het komt niet terecht bij de mensen die het echt nodig hebben. Ik heb er geen vertrouwen in."

Respondenten die vrij veel of heel veel verwachten van de maatregelen hebben voornamelijk positieve verwachtingen, bijvoorbeeld over verbetering van de brede welvaart in Groningen en een beter toekomstperspectief voor de bewoners. Hierbij worden ook de isolatiemaatregelen genoemd. Daarnaast zeggen respondenten dat ze positieve verwachtingen hebben omdat het om veel geld gaat en er eindelijk erkenning is voor het leed van de bewoners. Toch geeft ook een aantal respondenten met vrij veel of heel veel verwachtingen aan dat ze het eerst moeten zien en dan geloven.

"Het is een eerste stap naar geld en begrip in de regio, die meerdere mensen kunnen gebruiken of van genieten."

Zorgen maatschappelijke onderwerpen

Algemene zorgen toekomst

De respondenten is gevraagd hoe bezorgd ze zich voelen over een aantal onderwerpen wanneer zij denken aan de komende jaren. Het doel was om een beter inzicht te krijgen in de bezorgdheid van de respondenten over het onderwerp 'de ontwikkeling van de economie in uw regio'. Daarnaast hebben we in april 2024 vier andere onderwerpen voorgelegd om de mate van bezorgdheid te kunnen vergelijken tussen verschillende onderwerpen (zie Figuur 8.3). Deze onderwerpen waren: 'klimaat' (Figuur 8.3a), 'gas- en energieprijzen' (Figuur 8.3b), 'polarisatie' (Figuur 8.3c), 'economie van de regio' (Figuur 8.3d), 'economie van Nederland' (Figuur 8.3e). Voor ieder onderwerp konden respondenten hun bezorgdheid aangeven op een schaal van 1 'helemaal niet' tot 5 'erg veel'. Hierbij konden respondenten het ook aangeven als ze het niet wisten. De verschillen tussen de schadegroepen zijn ongeveer hetzelfde gebleven. Wel zijn er algemene veranderingen door de tijd; voor alle schadegroepen lijken de meeste zorgen licht af te nemen. Alleen de zorgen over polarisatie in de samenleving blijven even hoog.

Figuur 8.3: Bezorgdheid over de toekomst, als functie van de tijd (meting april 2023 - oktober 2024), het onderwerp en het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsintervallen.

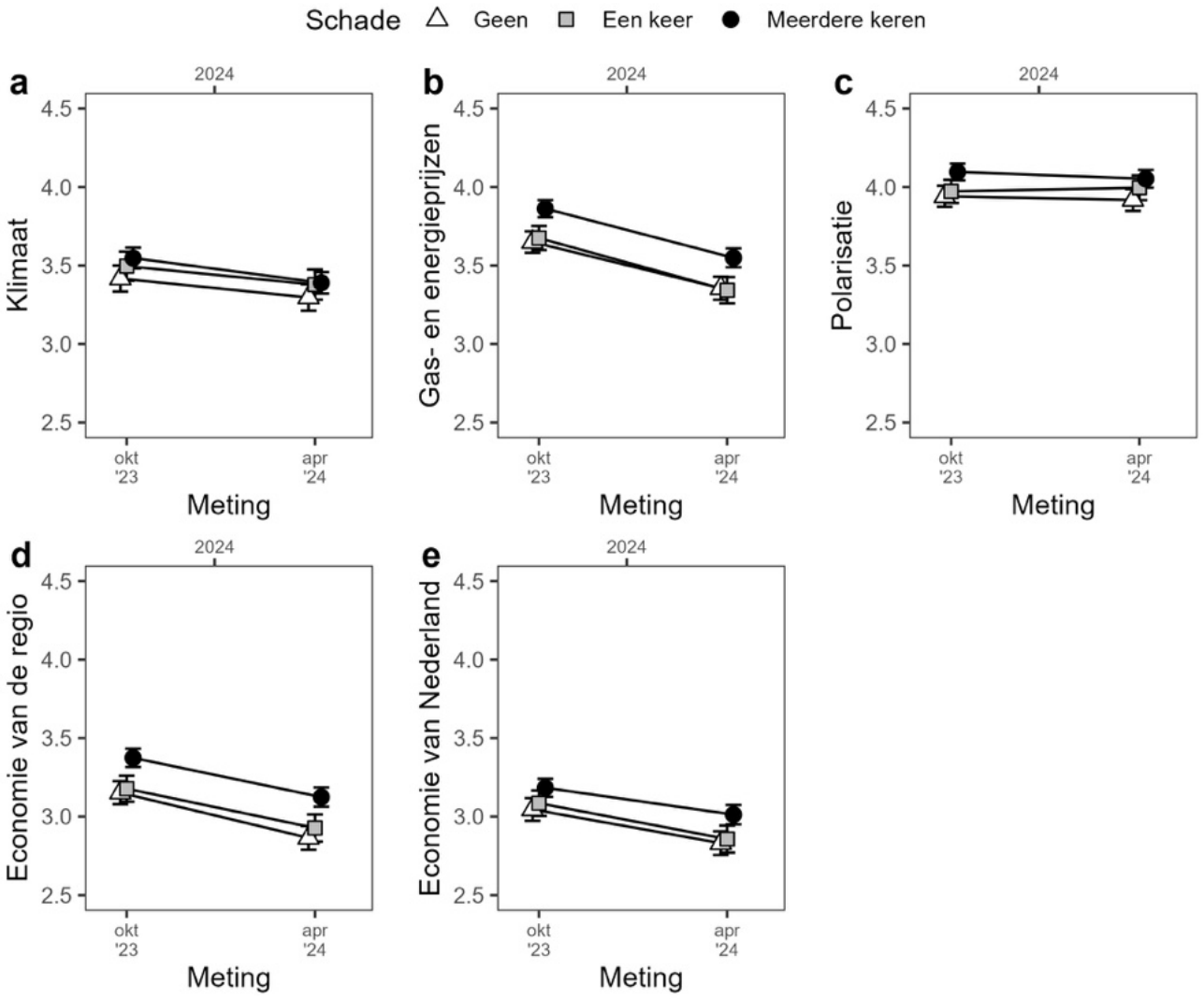

(On)tevredenheid met Nederlandse democratie

Om te begrijpen of de bekende negatieve impact van het hebben van (meerdere keren) schade ook doorspeelt naar een verminderde tevredenheid met het functioneren van de Nederlandse democratie over het algemeen, hebben we respondenten de vraag gesteld 'Bent u over het algemeen tevreden of ontevreden met de manier waarop de democratie werkt in Nederland?' (Voogd et al., 2024). Hierbij konden respondenten hun reactie geven door te kiezen voor 1 'helemaal niet tevreden', 2 'niet zo tevreden', 3 'enigszins tevreden', of 4 'zeer tevreden'. Daarbij hadden ze ook de mogelijkheid om aan te geven dat ze het niet weten.

Uit Figuur 8.4 blijkt dat respondenten met meerdere keren schade inderdaad minder tevreden zijn met het functioneren van de Nederlandse democratie in vergelijking met respondenten met één keer of geen schade, zowel in april als in oktober 2024. Hiernaast blijkt uit een statistische toets dat respondenten gemiddeld gezien niet veranderen in deze mate van tevredenheid tussen april en oktober 2024, ongeacht of ze geen, één keer, of meerdere keren schade hebben.

Figuur 8.4: Mate van tevredenheid met het functioneren van de Nederlandse democratie, als functie van het al dan niet hebben van schade en meetmoment, met 95%-betrouwbaarheidsintervallen en statistische significantie van de groepsverschillen.

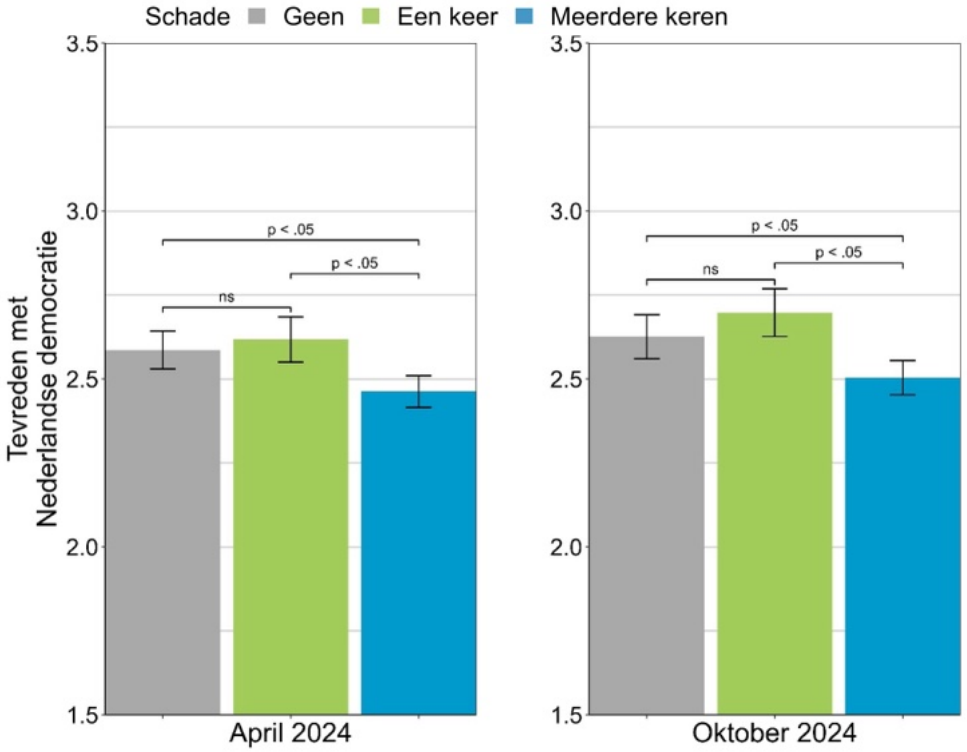

Waargenomen polarisatie over aanpak gaswinningssituatie

In het vorige rapport hebben we de respondenten al gevraagd of en hoeveel zorgen ze hebben over een aantal maatschappelijke onderwerpen wanneer zij denken aan de komende jaren. Onder andere vroegen we naar onderwerpen als de regionale economie, gas- en energieprijzen, en polarisatie in de maatschappij. Hieruit werd duidelijk dat bewoners zich relatief veel zorgen maken over de mate van polarisatie in de maatschappij, dat deze zorg het sterkst gevoeld werd door bewoners met meerdere keren schade en dat deze zorgen onverminderd hoog blijven tussen oktober 2023 naar april 2024. We hebben voor dit rapport verdiepende vragen gesteld om deze zorgen beter te begrijpen en in kaart te brengen welke invloed deze zorgen mogelijk hebben op de emoties en gezondheidsuitkomsten van bewoners.

Het doel van deze verdiepende vragen was om inzicht en antwoord te krijgen op de volgende vragen: (1) In hoeverre gaan deze polarisatie-gerelateerde zorgen van bewoners over de aanpak van de gaswinningssituatie; (2) is dit vooral een zorg op landelijk niveau of zien bewoners deze polarisatie ook groeien tussen Groningers? En daaropvolgend: (3) heeft het waarnemen van sterkere polarisatie mogelijk negatieve gevolgen voor bijvoorbeeld de ervaren emoties of gezondheidsuitkomsten van bewoners, en (4) zijn deze gevolgen hetzelfde of verschillend voor bewoners die geen of juist meerdere keren schade hebben ondervonden?

Uit de literatuur blijkt namelijk dat wanneer mensen denken dat de meningen van anderen verdeeld zijn rondom een onderwerp wat hen raakt, dit kan leiden tot een versterking van de negatieve emoties die zij ervaren (D'Amore et al., 2024) en mogelijk andere negatieve gevolgen kan hebben. We verwachten daarom ook dat vooral mensen met (meerdere keren) schade er slechter aan toe zijn naarmate zij meer polarisatie zien rondom de gaswinningssituatie (in Figuur 8.6 volgt een illustratie van dit fenomeen).

Om hier beter inzicht in te krijgen hebben we respondenten gevraagd een inschatting te maken van hoe Groningers, en Nederlanders buiten Groningen, denken over de aanpak van de gaswinningssituatie. Daarbij hebben we twee keer de volgende stelling voorgelegd, één keer met referentie naar Groningers, en één keer met referentie naar Nederlanders buiten Groningen: 'Groepen mensen staan lijnrecht tegenover elkaar over dit onderwerp.' Hierbij konden respondenten hun reactie geven door te kiezen voor 1 'helemaal niet', 2 'een beetje', 3 'redelijk', 4 'nogal', of 5 'heel erg'. Ook hadden ze de optie om aan te geven dat ze het niet weten.

In Figuur 8.5ab is te zien dat respondenten met meerdere keren schade een hogere mate van polarisatie waarnemen onder Groningers dan respondenten zonder schade, zowel in april als in oktober 2024. Daarentegen blijkt het al dan niet hebben van schade niet van invloed op de mate van waargenomen polarisatie onder Nederlanders buiten Groningen (Figuur 8.5cd).

Figuur 8.5: Mate van waargenomen polarisatie over gaswinningssituatie tussen groepen Groningers (a, b) en tussen groepen Nederlanders buiten Groningen (c, d), als functie van het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsintervallen en statistische significantie van de groepsverschillen.

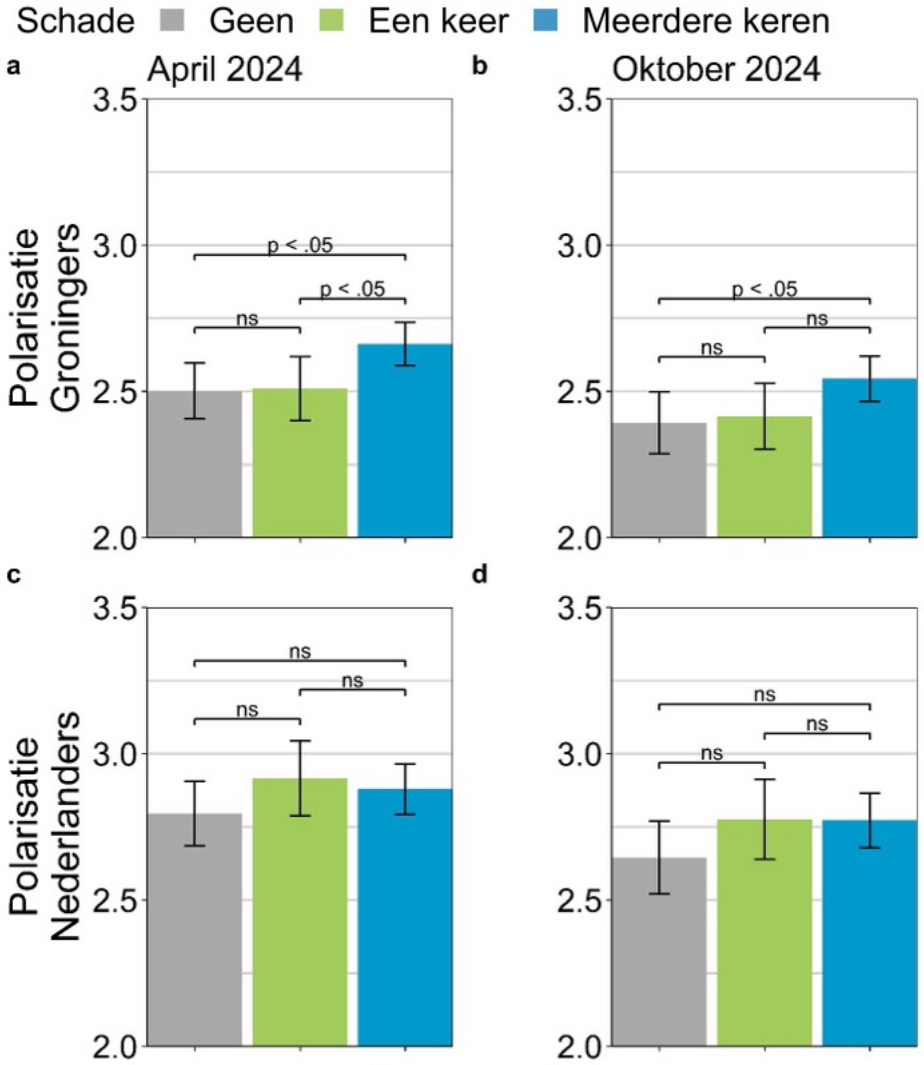

Hierna hebben wij getest of respondenten die meer polarisatie zien én meer schade hebben er mogelijk ook slechter aan toe zijn met betrekking tot hun ervaren emoties en gezondheidsuitkomsten, vergeleken met respondenten die minder polarisatie zien. Uit de analyses blijkt dat dit het geval is voor de ervaren emoties van bewoners, maar niet voor hun gezondheidsuitkomsten. Hierbij zien we ook dat enkel de mate van waargenomen polarisatie onder Groningers deze negatieve gevolgen duidelijk meebrengt (voor bewoners met meerdere keren schade), terwijl de waargenomen polarisatie onder Nederlanders buiten Groningen geen duidelijke (negatieve) impact blijkt te hebben. Om te begrijpen wat deze negatieve impact betekent, rapporteren we de gevonden interactie-effecten tussen waargenomen polarisatie onder Groningers en het al dan niet hebben van schade, met ervaren emoties als uitkomst.

Waargenomen polarisatie: Impact op emoties

In Figuur 8.6 is te zien dat respondenten met meerdere keren schade zich emotioneel slechter voelen naarmate zij meer polarisatie zien over de gaswinningssituatie onder Groningers. Dat wil zeggen: ze voelen zich vaker boos en machteloos, en minder vaak hoopvol, naarmate zij sterker denken dat groepen Groningers lijnrecht tegenover elkaar staan over dit onderwerp. Hiernaast valt op dat de al bekende negatieve impact van het hebben van meerdere keren schade op de ervaren emoties van respondenten (zie hoofdstuk 3) verdwijnt voor de groep respondenten die helemaal geen polarisatie zien (de “1” op de x-as). Dit impliceert dat een vermindering van meningsverschillen onder Groningers een buffer kan zijn voor de bekende negatieve impact van het hebben van meerdere keren schade op emoties.

Figuur 8.6: Boosheid, machteloosheid en hoop, als functie van waargenomen polarisatie onder Groningers (x-as) en het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsintervallen.

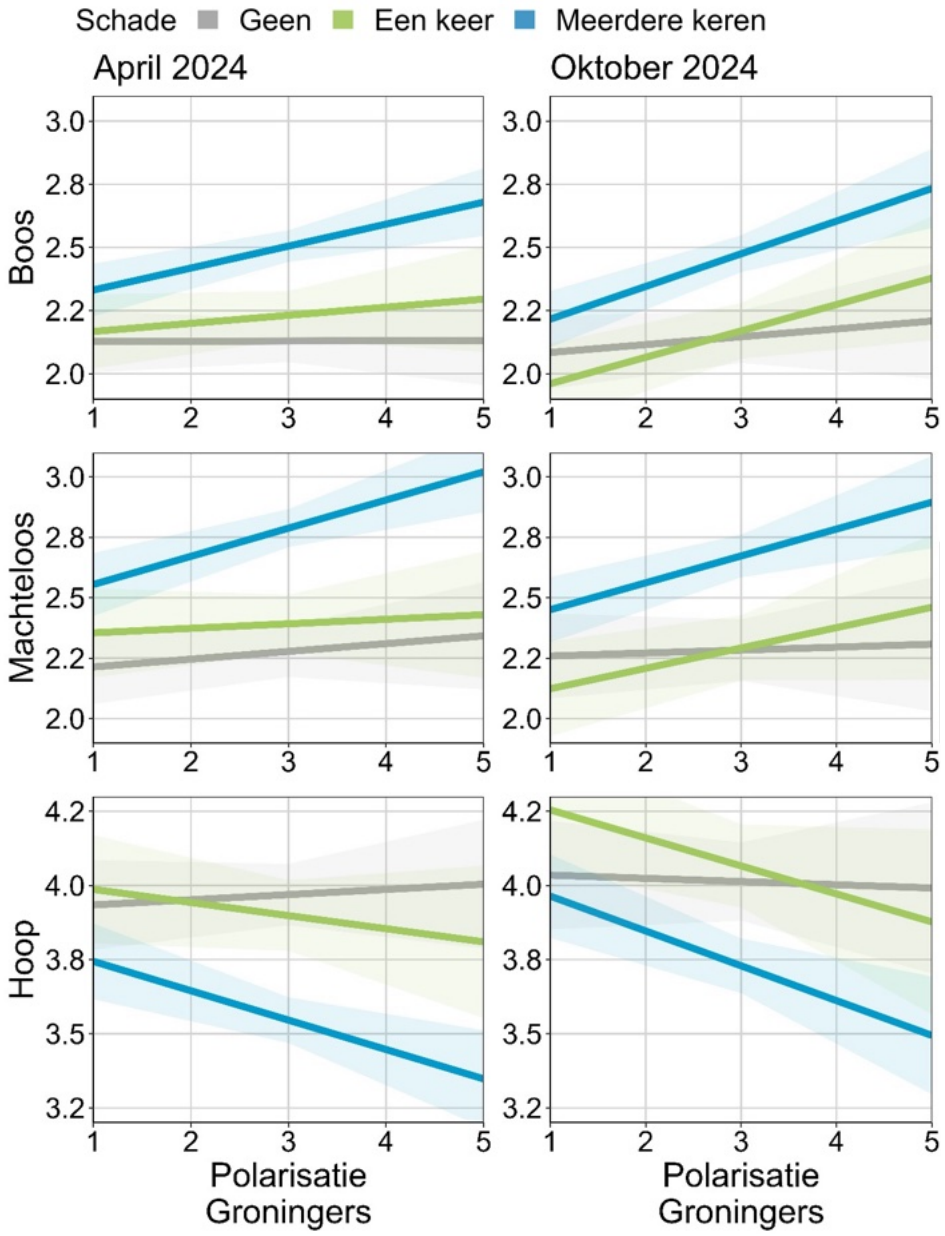

Deel 2. Versterkingsproces: verwachting en ervaring

Naast de impact van de schade hebben duizenden Groningers ook te maken met de versterkingsoperatie. In dit hoofdstuk staat de verwachting over en ervaring met het versterkingsproces centraal. In 2016 is Nationaal Coördinator Groningen (NCG) in delen van de provincie Groningen gestart met de versterkingsoperatie.

Waar we in het vorige rapport (Kanis et al., 2024) administratieve data van de NCG gebruikten om de fase van de versterkingsoperatie vast te stellen op het moment van een meting, hebben we er voor dit rapport voor gekozen om de fase te gebruiken die respondenten zelf aangegeven hebben in de vragenlijst (zie Bijlage 4 voor verdere toelichting).

Er is een nieuw panel van respondenten geworven waarvan bekend is dat zij in de versterkingsoperatie zitten via NCG. Voor meer informatie over de werving en samenstelling van dit panel zie ‘Werving van het NCG panel’ in de methoden.

9. Versterking als stressvol

Samenvatting

- Respondenten bij wie de versterking is afgerond vinden het vaakst dat de versterking tot dan toe stressvol is geweest, terwijl respondenten van wie de woning niet hoeft te worden versterkt omdat deze op norm is verklaard dit proces als minst stressvol ervaren.
- Respondenten die nog wachten op opname of beoordeling van hun woning ervaren het proces vaker als stressvol dan degenen van wie de woning op norm is, maar minder vaak dan degenen in de versterkingsfase.
- Daarentegen verwachten respondenten bij wie de versterking is afgerond wel de minste stress in de volgende fase.

Hoe stressvol is het versterkingsproces voor u (geweest)?

We hebben de respondenten gevraagd hoe stressvol het proces van versterking (tot nu toe) voor hen is geweest. Hierbij konden respondenten hun ervaren stress aangeven op een schaal van 1 ‘helemaal niet stressvol’ tot 5 ‘erg stressvol’. In Figuur 9.1 is te zien dat respondenten van wie de woning niet hoeft te worden versterkt (‘op norm verklaard)’de minste stress ervaren. Respondenten die nog wachten op opname of beoordeling van hun woning ervaren het proces vaker als stressvol dan deze groep, maar minder vaak dan respondenten bij wie het versterkingsproces is afgerond. Respondenten bij wie het versterkingsproces is afgerond vinden dan ook het vaakst dat dit proces tot dan toe (erg) stressvol is geweest.

Figuur 9.1: Gemiddeld stressniveau van respondenten in het NCG-panel op de vraag hoe stressvol het versterkingsproces tot nu toe was, uitgesplitst naar de versterkingsfase waar ze zich in bevinden (*N* = 700). Op een schaal van 1 tot 5, met 95%-betrouwbaarheidsintervallen.

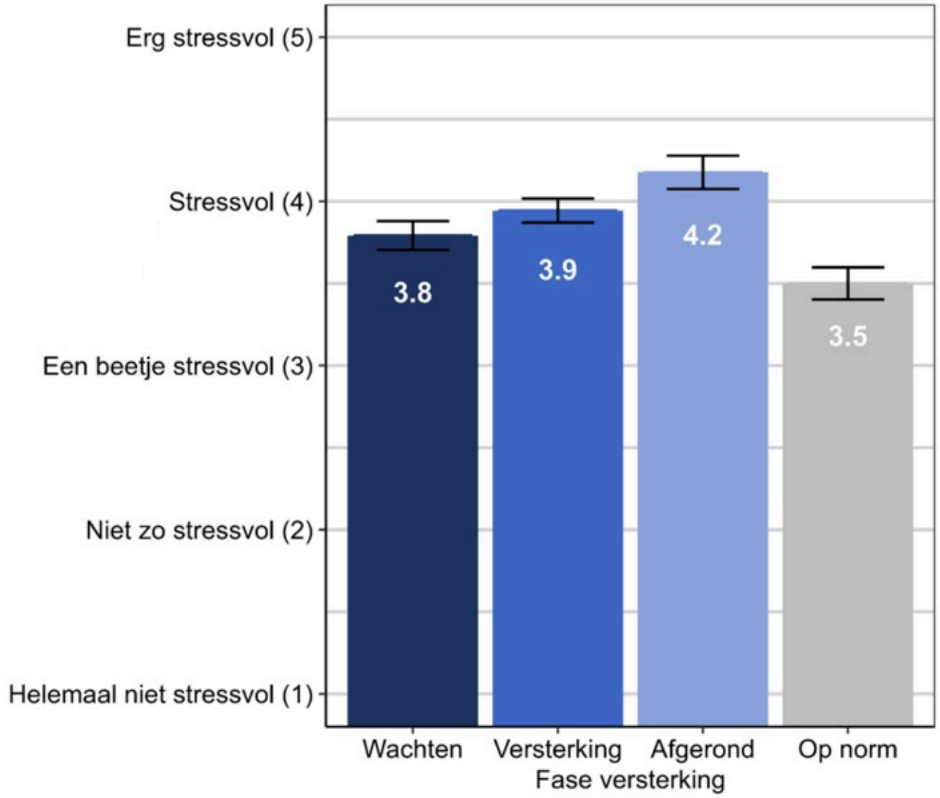

Hoe stressvol verwacht u dat de volgende fases zullen zijn?

We vroegen de respondenten ook naar hun verwachting over hoe stressvol de volgende fases van de versterking voor hen zullen zijn. Hierbij konden respondenten hun verwachting aangeven op een schaal van 1 'minder stressvol dan tot nog toe' tot 3 'meer stressvol dan tot nog toe'. Hoewel respondenten die de versterking hebben afgerond tot nu toe de meeste stress hebben ervaren (Figuur 9.1), verwachten zij in de volgende fase juist de minste stress vergeleken met alle andere groepen (Figuur 9.2). Voor hen kan deze fase bestaan uit de afwikkeling van financiële en administratieve zaken, maar ook uit praktische zaken zoals terugverhuizen, het opnieuw inrichten van de woning of wennen aan de veranderingen. Respondenten van wie de woning op norm is verklaard, verwachten meer stress in de volgende fase dan deze groep, maar minder dan zowel respondenten die nog wachten op opname of beoordeling van hun woning als respondenten die zich in de versterkingsfase bevinden. Voor hen kan de volgende fase bijvoorbeeld inhouden dat ze een herbeoordeling aanvragen of wachten op de afhandeling van administratieve procedures.

Figuur 9.2: Gemiddeld stressniveau van respondenten in het NCG panel op de vraag hoe stressvol ze verwachten dat de volgende fases zullen zijn, uitgesplitst naar de versterkingsfase waar ze zich in bevinden (*N* = 546). Op een schaal van 1 tot 3, met 95%-betrouwbaarheidsintervallen.

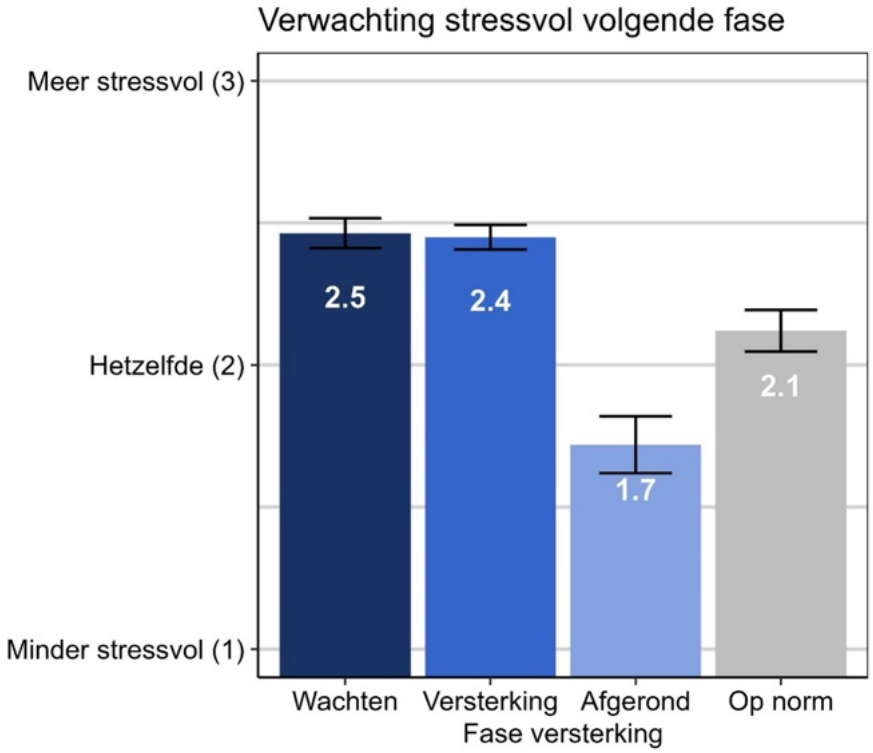

10. Begin volgende versterkingsfase

Samenvatting

- Meer dan de helft van alle respondenten (51%) verwacht dat de start van de volgende fase meer dan een jaar op zich laat wachten. Ongeveer 40% denkt dat de wachttijd tussen drie en twaalf maanden ligt. Slechts 10% verwacht dat de volgende fase binnen twee maanden begint.

Verwacht begin van de volgende versterkingsfase

We hebben respondenten, die nog in een volgende fase van versterking van hun woning zullen komen, gevraagd wanneer zij verwachten dat deze fase zal beginnen. Respondenten konden hun verwachting aangeven uiteenlopend van 1 'binnen 1 maand vanaf nu' tot 5 'langer dan 12 maanden vanaf nu'. In Figuur 10.1 laat zien dat ruim de helft van alle respondenten verwacht dat de start van de volgende fase meer dan twaalf maanden op zich zal laten wachten (51%). Bijna evenveel respondenten schatten de wachttijd op zeven tot twaalf maanden (20%) of drie tot zes maanden (19,0%). Slechts een klein deel verwacht een kortere wachttijd: 6% denkt dat het minder dan twee maanden zal zijn en 4% minder dan een maand. Het merendeel van de respondenten verwacht dus lange wachttijden in het versterkingsproces.

Figuur 10.1: Percentage respondenten in het NCG panel dat verwacht dat de volgende fase binnen een aantal maanden begint. Totaal van respondenten die wachten op opname of beoordeling of zich in de versterkingsfase bevinden (*N* = 275).

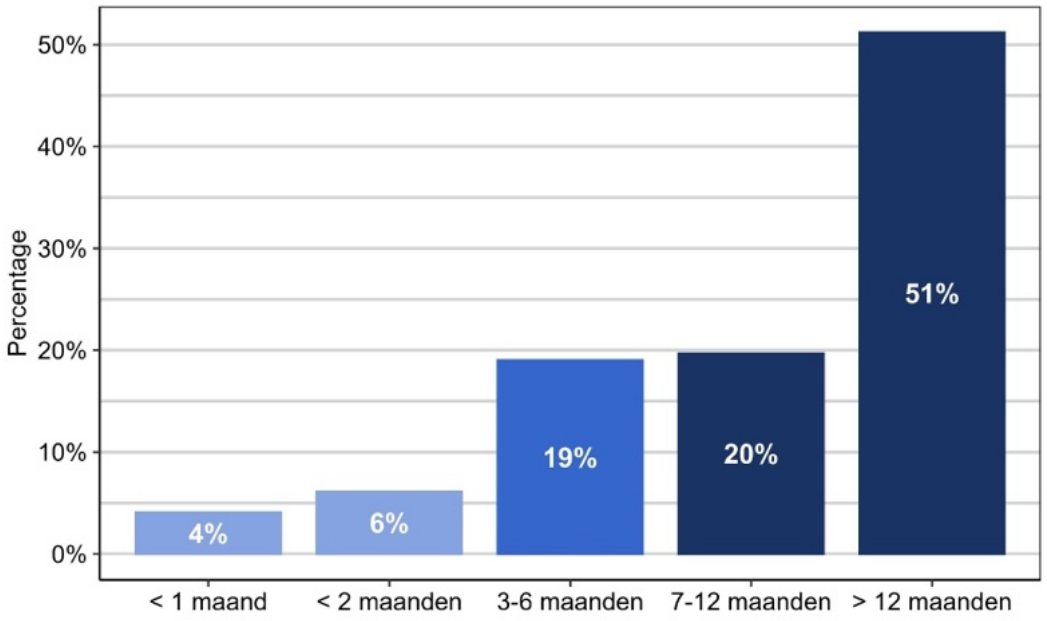

Noot: Deze grafiek is niet uitgesplitst naar de verschillende fases, omdat het patroon voor de twee relevante groepen gelijk was (geen significante verschillen tussen groepen). Respondenten bij wie het versterkingsproces is afgerond of van wie de woning op norm is, zijn niet meegenomen, omdat zij geen nieuwe fase meer zullen doorlopen.

11. Ondersteuning rondom versterking

Samenvatting

- Respondenten in de versterkingsfase of bij wie de versterking is afgerond ervaren het vaakst voldoende ondersteuning van instanties. Degenen die nog wachten op opname of beoordeling geven vaker aan onvoldoende ondersteuning te krijgen.
- Een vast aanspreekpunt bevordert de ervaren ondersteuning: met vast aanspreekpunt ervaart 41% voldoende ondersteuning, zonder slechts 9%. Respondenten in de versterkingsfase hebben vaak een vast aanspreekpunt (87%), net als respondenten bij wie de versterking afgerond is (80%). Meestal is de NCG het vaste aanspreekpunt.

Genoeg ondersteuning van instanties tijdens de versterking?

We hebben respondenten gevraagd of zij alles bij elkaar genoeg ondersteuning van de instanties die met de versterking bezig zijn krijgen. Respondenten konden deze vraag beantwoorden op een schaal van 1 ‘meer dan genoeg’ tot 4 ‘helemaal niet genoeg’. Figuur 11.1 laat zien dat respondenten die nog wachten op opname of beoordeling van hun woning de minste ondersteuning ervaren, 15% van hen geeft aan niet genoeg ondersteuning te krijgen van instanties. Dit is significant minder dan de respondenten in alle andere fases van de versterking. Respondenten in de versterking en respondenten bij wie de woning op norm verklaard is krijgen vaker voldoende ondersteuning (32% en 30%) en respondenten bij wie het versterkingsproces is afgerond het vaakst van iedereen (44%, significant vaker dan de andere groepen).

Figuur 11.1: Percentage respondenten in het NCG panel dat aangeeft genoeg/meer dan genoeg ondersteuning te krijgen van instanties, uitgesplitst naar de versterkingsfase waar ze zich in bevinden (*N* = 546). Met 95%-betrouwbaarheidsintervallen.

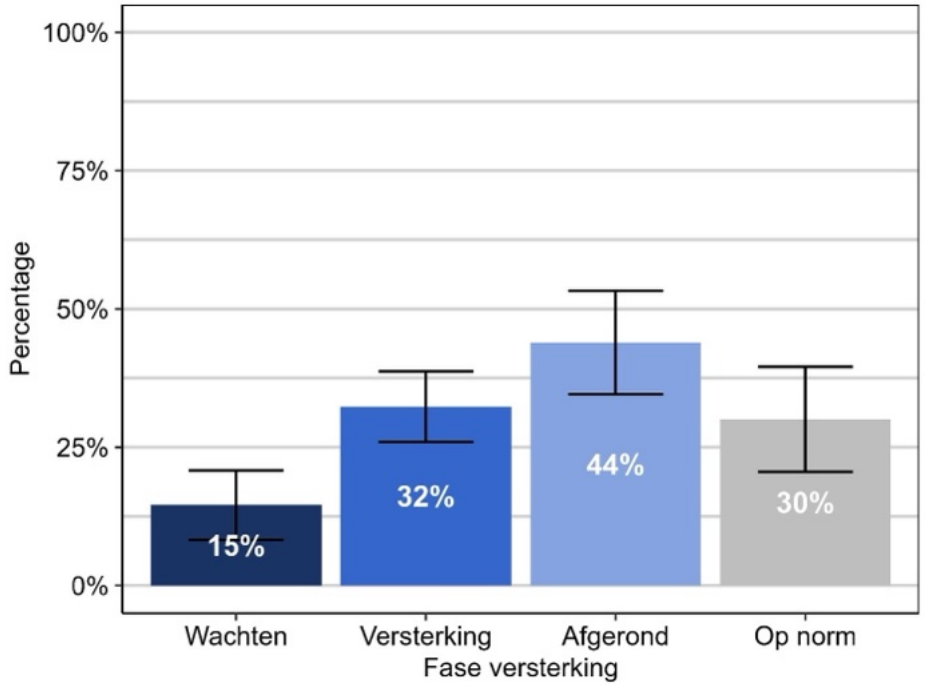

Noot: Op antwoordschaal van 1 tot 4. Voor de analyse zijn de antwoordopties 'genoeg' en 'meer dan genoeg' samengevoegd tot één categorie en de antwoordopties 'helemaal niet genoeg' en 'niet genoeg' tot de referentiecategorie.

Welke ondersteuning helpt en welke mist?

Respondenten konden in een open vraag aangeven welke ondersteuning hen het meest geholpen heeft. Hierop hebben 536 respondenten een antwoord gegeven. Daarnaast is respondenten ook gevraagd of ze ondersteuning hebben gemist van de instanties die bezig zijn met de versterking, hierop zijn 544 antwoorden gegeven.

Van de respondenten die aangeven (helemaal) niet genoeg ondersteuning te ontvangen geeft het grootste deel aan dat geen enkele ondersteuning goed genoeg is. Maar een deel geeft ook aan dat ze het meest zijn geholpen door het bouwbedrijf of de aannemer, NCG of een advies- of expertisebureau. Wat deze groep het meest heeft gemist in de ondersteuning is goed contact en communicatie met de instanties en meer informatie en betrokkenheid bij het proces. Andere dingen die respondenten gemist hebben is contact of betrokkenheid van bepaalde instanties of organisaties, zoals de gemeente of NCG, en een luisterend oor of emotionele ondersteuning.

> "Tot dusver nog helemaal niks en niemand."

"We hebben zelf overal achteraan moeten gaan. Ze sturen een brief dat je binnen een paar maanden iets hoort, maar we horen niets. Dus maar weer zelf contact zoeken. Voor de zoveelste keer. Na vier keer bellen/mailen komt dan eindelijk de brief waar we om gevraagd hebben… Zeer frustrerend!"

Van de respondenten die aangeven (meer dan) genoeg ondersteuning te ontvangen, heeft het grootste deel het meest gehad aan de ondersteuning vanuit NCG. Daarnaast worden ook de aannemer of het bouwbedrijf en een advies- of expertisebureau genoemd. Op de vraag welke ondersteuning de respondenten gemist hebben, wordt meer informatie en betrokkenheid bij het proces en het contact met of betrokkenheid van bepaalde instanties, zoals NCG, het meest genoemd. Daarnaast hebben respondenten een luisterend oor gemist, maar een deel van de respondenten geeft ook aan dat ze geen hulp hebben gemist.

"De bewonersbegeleider van de ncg heeft altijd een luisterend oor en probeert je te helpen. Maar heeft ook te maken met de steeds veranderende regels."

"Ondersteuning qua tijdslijn. Het blijft maar wachten en wachten, alles duurt heel lang en daar krijg je verder ook geen info over. Je kunt zo niks plannen qua eigen woning met onderhoud e.d."

Bekend waar u terecht kunt met vragen rondom versterking?

Ook hebben we respondenten de vraag gesteld of zij weten waar zij terechtkunnen voor vragen en informatie over de versterking van hun woning. Respondenten konden deze vraag beantwoorden op een schaal van 1 'vaak' tot 5 'nooit'. Figuur 11.2 laat zien dat respondenten van wie de woning 'op norm verklaard' is en respondenten die nog wachten, het minst vaak weten waar ze terechtkunnen met vragen over de versterking (49% en 54% respectievelijk). In de versterkingsfase is dit significant hoger (69%). Respondenten bij wie het versterkingsproces is afgerond, scoren hier met 66% vergelijkbaar met de groep in versterking.

Figuur 11.2: Percentage respondenten in het NCG panel dat vaak/heel vaak weet waar zij terecht kunnen met vragen en informatie, uitgesplitst naar de versterkingsfase waar ze zich in bevinden (*N* = 625). Met 95%-betrouwbaarheidsintervallen.

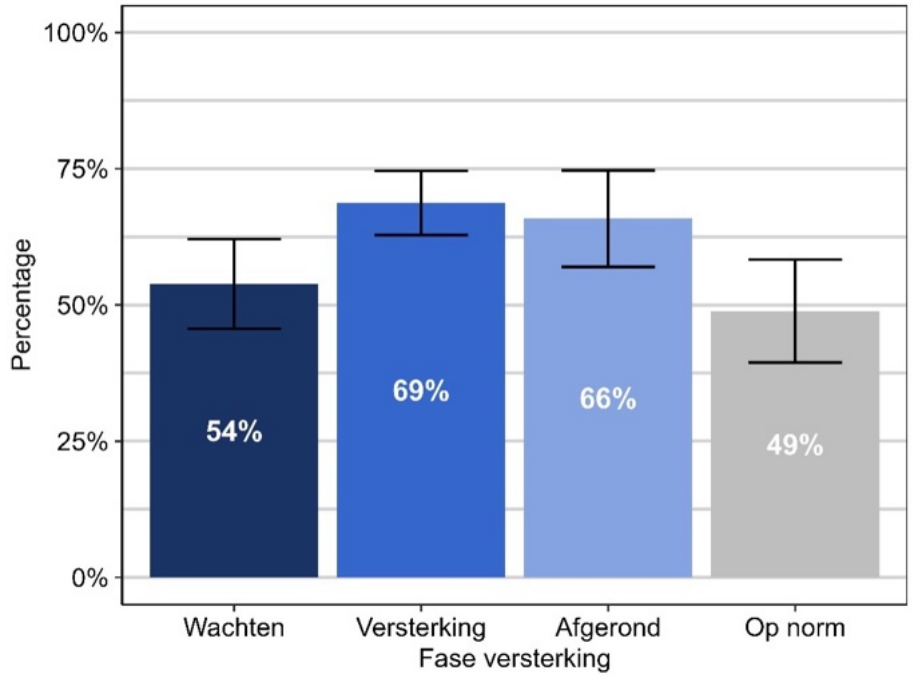

Noot: Op antwoordschaal van 1 tot 5. Voor de analyse zijn de antwoordopties 'meestal' en 'altijd' samengevoegd tot één categorie en de antwoordopties 'nooit', 'zelden' en 'soms' tot de referentiecategorie.

Vast aanspreekpunt voor de versterking?

Daarnaast hebben we alle respondenten in het NCG panel gevraagd of ze een vast aanspreekpunt hebben voor de versterking van hun woning. Respondenten konden deze vraag beantwoorden met 'ja' of 'nee'. Een vast aanspreekpunt komt het minst voor bij respondenten van wie de woning op norm is, al geeft nog een derde van hen aan dit wel te hebben (35%, Figuur 11.3). Ook de helft van degenen die nog wachten op opname of beoordeling heeft een vast aanspreekpunt. In de versterkingsfase of tijdens/na afronding is een vast aanspreekpunt veel gebruikelijker: respectievelijk 87% en 80% zegt dat te hebben, dit is meer dan bij degenen die wachten en degenen die op norm verklaard zijn.

Figuur 11.3: Percentage respondenten in het NCG panel dat een vast aanspreekpunt heeft, uitgesplitst naar de versterkingsfase waar ze zich in bevinden (*N* = 577). Met 95%-betrouwbaarheidsintervallen.

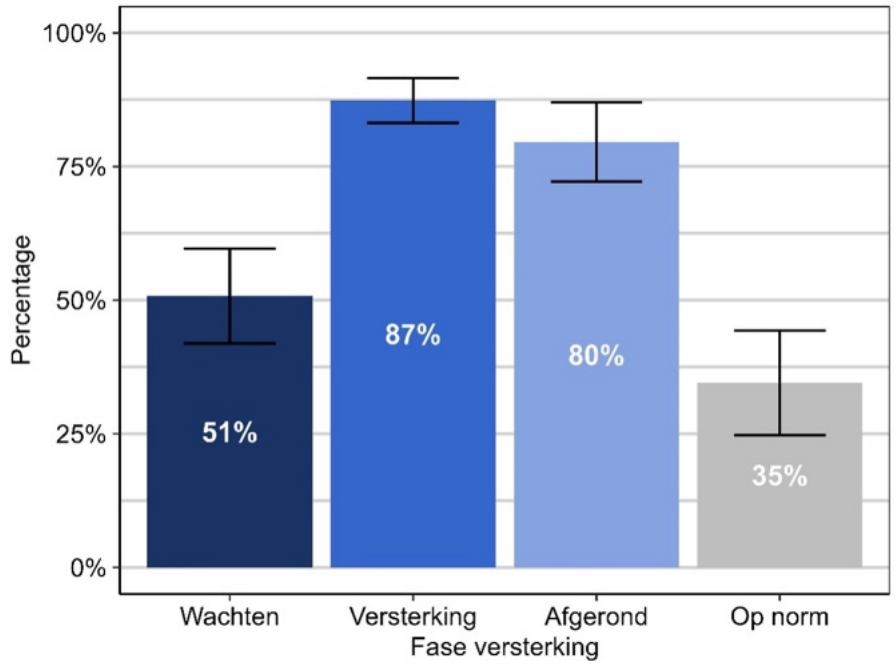

Welke organisatie dient als uw vaste aanspreekpunt?

Verder hebben we respondenten gevraagd van welke organisatie dat aanspreekpunt is. Meestal is het vaste aanspreekpunt bij de NCG (71%, Figuur 11.4). Daarnaast vulde 9% een bouwbedrijf of aannemer in als aanspreekpunt en 7% de woningbouwcorporatie. Gemeente en welzijnsorganisatie werden ieder door minder dan 2% van de respondenten ingevuld. Tot slot vulde 11% een ander aanspreekpunt in. Onder andere gaven respondenten hier de volgende aanspreekpunten aan: IMG, bedrijfsbureau BI, bouwimpuls, of KUUB.

Figuur 11.4: Percentage respondenten in het NCG panel dat een bepaalde organisatie noemt voor hun vaste aanspreekpunt. Totaal van respondenten die aangeven een vast aanspreekpunt te hebben (*N*=395).

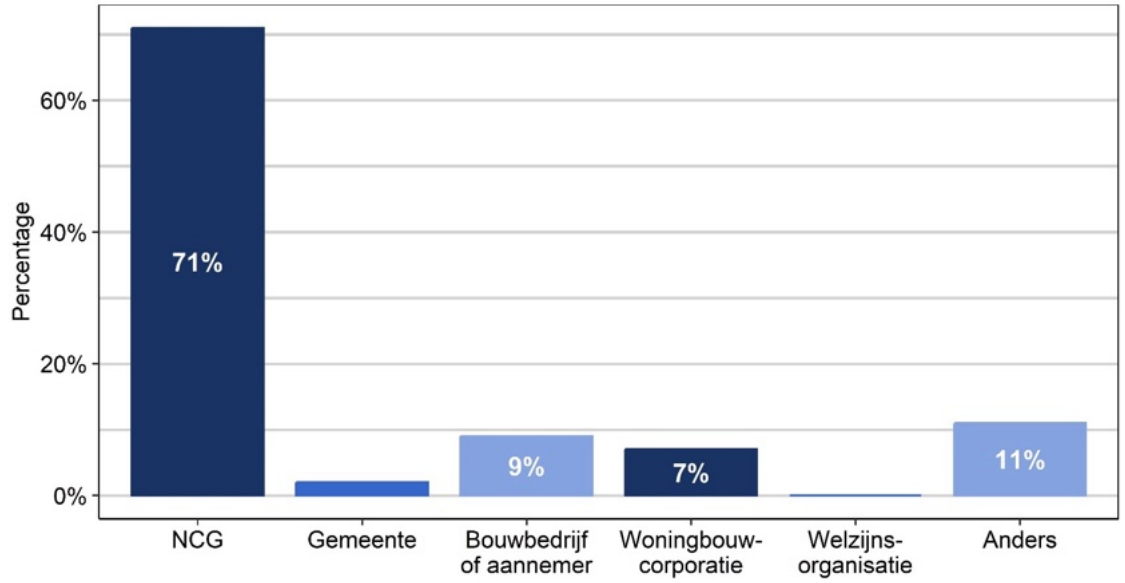

Vast aanspreekpunt tijdens versterking bevordert ondersteuning

Figuur 11.5 laat zien dat een vast aanspreekpunt een belangrijke rol speelt bij het krijgen van ondersteuning. Respondenten met een vast aanspreekpunt geven vaker aan voldoende ondersteuning van instanties te ontvangen (41%) dan respondenten zonder vast aanspreekpunt (9%).

Figuur 11.5: Percentage respondenten in het NCG panel dat aangeeft genoeg/meer dan genoeg ondersteuning te krijgen van instanties, uitgesplitst naar wel of geen vast aanspreekpunt (*N* = 502). Met 95%-betrouwbaarheidsintervallen.

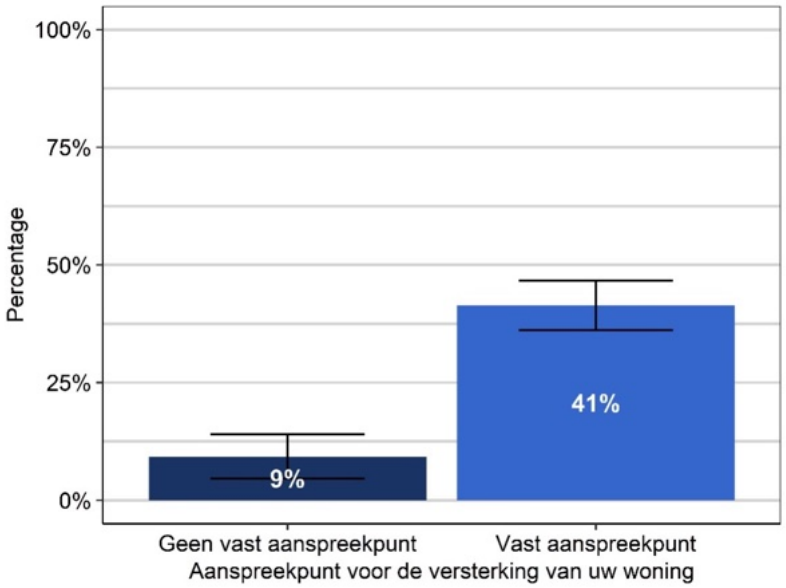

Noot: Op antwoordschaal van 1 tot 4. Voor de analyse zijn de antwoordopties 'genoeg' en 'meer dan genoeg' samengevoegd tot één categorie en de antwoordopties 'helemaal niet genoeg' en 'niet genoeg' tot de referentiecategorie.

12. Impact van versterking op relaties

Samenvatting

- Respondenten die het versterkingsproces hebben afgerond ervaren vaker dat de versterking tot conflicten in hun buurt of dorp heeft geleid vergeleken met respondenten die in de versterkingsfase zitten.
- Respondenten van wie de woning niet hoeft te worden versterkt (omdat deze op norm is verklaard) geven vaker aan dat mensen in hun dorp/wijk uit elkaar zijn gegroeid dan respondenten die nog wachten op de beoordeling van hun woning.
- Hoewel er weinig verschillen zijn tussen respondenten in verschillende fases wat betreft de impact van versterking op relaties, geeft 27% van alle respondenten aan dat de versterking aanzienlijk tot conflicten in de eigen buurt heeft geleid, en 40% vindt dat mensen in hun dorp of wijk tijdens de versterking uit elkaar zijn gegroeid.

Versterking tot conflicten in eigen buurt geleid?

We hebben respondenten de vraag gesteld of het versterken van woningen in hun dorp of wijk tot conflicten in de buurt heeft geleid. Respondenten konden deze vraag beantwoorden op een schaal van 1 'helemaal niet tot conflicten geleid' tot 10 'tot heel veel conflicten geleid'. Figuur 12.1 laat zien dat respondenten die het versterkingsproces hebben afgerond vaker ervaren dat de versterking tot conflicten in hun buurt of dorp heeft geleid vergeleken met respondenten die in de versterkingsfase zitten. Hoewel er verder geen significante verschillen tussen de groepen in verschillende fases van de versterking zijn, laat Figuur 12.2 zien dat 27%[7] van alle respondenten aangeeft dat de versterking tot een aanzienlijke hoeveelheid conflicten in eigen buurt heeft geleid, variërend van behoorlijk tot veel.

[7] Omdat onze primaire analyses weinig verschillen aantonen tussen respondenten in verschillende fases van de versterking, hebben we een secundaire analyse uitgevoerd. Hierbij hebben we gekeken naar het percentage respondenten per antwoordoptie op de vraag of de versterking tot conflicten in de buurt heeft geleid, zonder onderscheid te maken tussen de verschillende fases van de versterking. Respondenten beantwoordden deze vraag op een schaal van 1 (helemaal geen conflicten) tot 10 (zeer veel conflicten). Voor de analyse hebben we de antwoorden ingedeeld in drie categorieën: geen tot weinig conflicten (opties 1-4), gematigd aantal conflicten (opties 5-6) en behoorlijk tot veel conflicten (opties 7-10). Het genoemde percentage van 27% is dus de optelsom van het percentage respondenten dat antwoordopties 7 t/m 10 hebben gekozen.

Figuur 12.1: Gemiddelde score van respondenten in het NCG panel op de vraag of de versterking heeft geleid tot conflicten in buurt of dorp, uitgesplitst naar de versterkingsfase waar ze zich in bevinden (*N* = 600). Met 95%-betrouwbaarheidsintervallen.

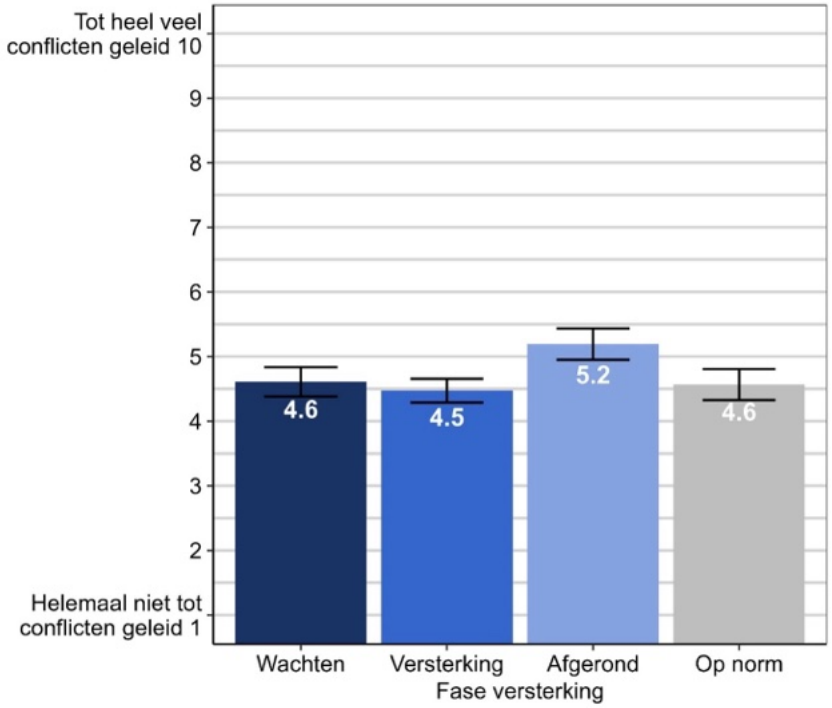

Figuur 12.2: Percentage respondenten in het NCG panel per antwoordoptie op de vraag of de versterking tot conflicten in de buurt heeft geleid (*N*=600), onafhankelijk van de versterkingsfase waarin ze zich bevinden.

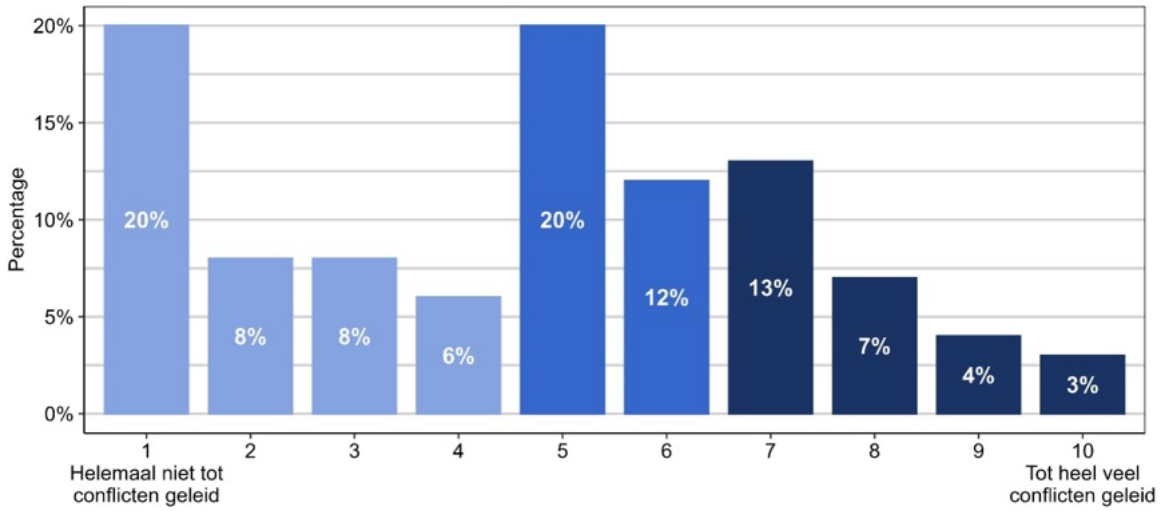

Mensen in dorp/wijk uit elkaar gegroeid tijdens versterking?

Verder hebben we aan respondenten gevraagd of mensen in hun dorp of wijk uit elkaar of juist meer naar elkaar toe zijn gegroeid tijdens de uitvoering van de versterking. Respondenten konden deze vraag beantwoorden op een schaal van 1 'erg uit elkaar gegroeid' tot 10 'erg naar elkaar toe gegroeid'. Figuur 12.3 laat zien dat respondenten van wie de woning op norm verklaard is vaker aangeven dat mensen in hun dorp of buurt uit elkaar zijn gegroeid tijdens de versterking dan respondenten die nog wachten op opname of beoordeling van hun woning. Ondanks dat er verder geen significante verschillen tussen de groepen in de verschillende fases van de versterking zijn, laat Figuur 12.4 zien dat 40%[8] van alle respondenten aangeeft dat mensen in hun dorp/wijk (erg) uit elkaar zijn gegroeid tijdens de versterking.

Figuur 12.3: Gemiddelde score van respondenten in het NCG panel op de vraag of mensen in buurt of dorp uit elkaar gegroeid zijn door de versterking, uitgesplitst naar de versterkingsfase waar ze zich in bevinden (*N* = 604). Met 95%-betrouwbaarheidsintervallen.

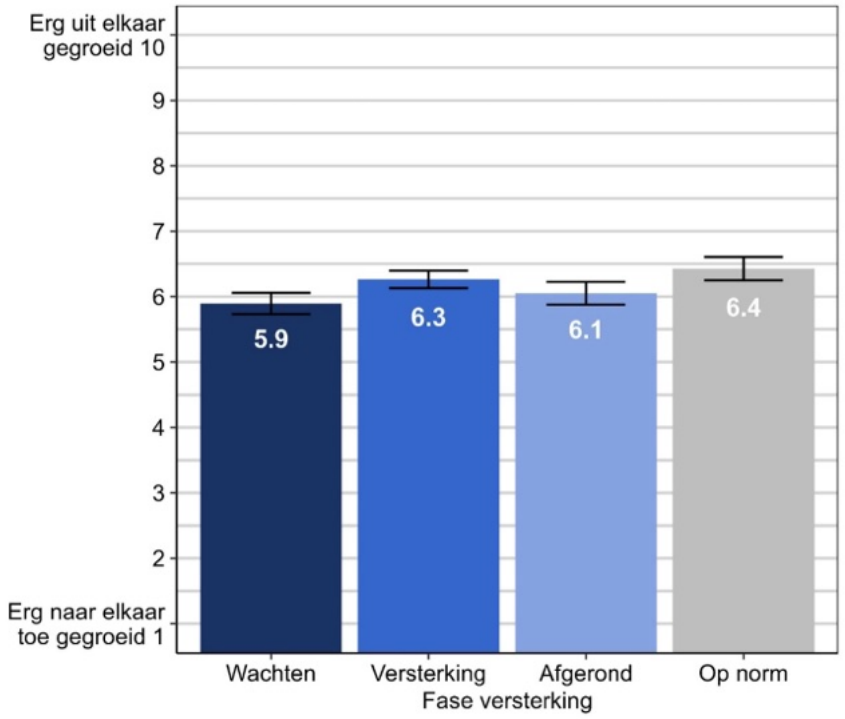

[8] Omdat onze primaire analyses weinig verschillen aantonen tussen respondenten in verschillende fases van de versterking, hebben we een secundaire analyse uitgevoerd. Hierbij keken we naar het percentage respondenten per antwoordoptie op de vraag of mensen in hun dorp of wijk uit elkaar zijn gegroeid door de versterking, zonder onderscheid te maken tussen de verschillende fases van de versterking. Respondenten beantwoordden deze vraag op een schaal van 1 (erg naar elkaar toe gegroeid) tot 10 (erg uit elkaar gegroeid). Voor de analyse hebben we de antwoorden ingedeeld in drie categorieën: (erg) naar elkaar toegegroeid (opties 1-4), geen verandering ervaren (opties 5-6) en (erg) uit elkaar gegroeid (opties 7-10). Het genoemde percentage van 40% is dus de optelsom van het percentage respondenten dat antwoordopties 7 t/m 10 hebben gekozen.

Figuur 12.4: Percentage respondenten in het NCG panel per antwoordoptie op de vraag of mensen in hun dorp of wijk uit elkaar zijn gegroeid door de versterking (*N*=604), onafhankelijk van de versterkingsfase waarin ze zich bevinden.

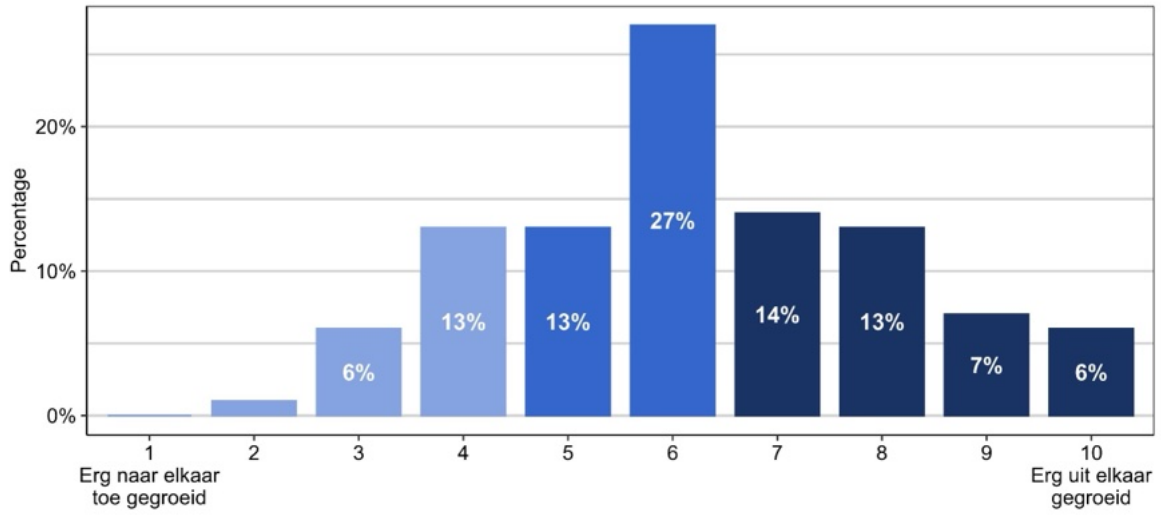

13. Positieve veranderingen na afgeronde versterking

Samenvatting

- Respondenten die nog wachten of in de versterkingsfase zitten, hebben veel positieve verwachtingen. Zo verwacht ongeveer 70% dat zij zich dan rustiger en meer ontspannen zullen voelen, en meer in controle over hun leven. Respondenten van wie de woning op norm is verklaard verwachten daarentegen de minste verbeteringen in hun gevoel en toekomstbeeld na het afronden van de versterking.
- Respondenten bij wie de versterking al is afgerond voelen zich daadwerkelijk weer meer thuis in hun eigen woning en buurt of dorp, en veelal ook weer rustiger en in controle. Ze kijken vaker met tevredenheid terug op het versterkingsproces dan de verwachting is bij degenen die nog wachten of in de versterkingsfase zitten.
- Respondenten bij wie de versterking is afgerond ervaren positieve veranderingen m.b.t. comfort, moderniteit en duurzaamheid aan hun woning. Degenen van wie de woning op norm verklaard is, ervaren zulke verbeteringen vrijwel niet.
- Respondenten in de versterkingsfase verwachten vaker positieve veranderingen m.b.t. comfort, moderniteit en duurzaamheid aan hun woning dan degenen die nog wachten op opname of beoordeling.

Verbeteringen in gevoel en toekomstbeeld door versterking

We hebben respondenten gevraagd naar verbeteringen in gevoel en toekomstbeeld na afronding van de versterking (zie Figuur 13.1 voor de verschillende gevoelens waarnaar gevraagd is). Voor de respondenten die nog wachten op opname, beoordeling of zich in de versterkingsfase bevinden, gingen de vragen over hoe zij verwachten zich te voelen als de versterking is afgerond. Voor respondenten bij wie het versterkingsproces al is afgerond of van wie de woning op norm verklaard is, gingen de vragen over hoe zij zich sindsdien voelen.

Respondenten konden deze vragen beantwoorden op een schaal van 1 ‘helemaal oneens’ tot 5 ‘helemaal eens’. Figuur 13.1 laat zien dat respondenten van wie de woning op norm is, het minst vaak verbeteringen in gevoel of toekomstbeeld verwachten (Figuur 13.1a). Respondenten die nog wachten op opname of beoordeling en degenen die in de versterkingsfase zijn, hebben vaak positieve verwachtingen: ongeveer 70% van hen verwacht dat de afronding van de versterking zal zorgen voor een rustiger en ontspannen gevoel (Figuur 13.1b), meer controle over hun leven (Figuur 13.1c), zich meer thuis voelen in de eigen woning (Figuur 13.1d) en in eigen dorp of buurt (Figuur

13.1e), en een positief toekomstbeeld (Figuur 13.1h). Ze verwachten minder vaak een sterkere verbondenheid met hun dorp of buurt, rond de 30% (Figuur 13.1f), of een tevreden terugblik op de versterking, 18% - 33% (Figuur 13.1g).

Respondenten bij wie de versterking is afgerond, konden aangeven in hoeverre zij deze positieve verbeteringen al ervaren. Het meest positief zijn zij over het thuis voelen in de eigen woning (80%) (Figuur 13.1d) en in eigen dorp of buurt (72%) (Figuur 13.1e). Andere aspecten, zoals een rustig en ontspannen gevoel (Figuur 13.1b), controle over hun leven (Figuur 13.1c), en een positief toekomstbeeld (Figuur 13.1h), worden door ongeveer 50% - 60% ervaren. Uiteindelijk kijkt 44% van hen tevreden terug op de versterking (Figuur 13.1g), iets meer dus dan de verwachting is bij degenen die nog wachten of in versterking zitten.

Figuur 13.1: Percentage respondenten in het NCG panel dat positieve verbeteringen verwacht of ervaart na de afgeronde versterking , uitgesplitst naar de versterkingsfase waar ze zich in bevinden (*N* = 668). Met 95%-betrouwbaarheidsintervallen.

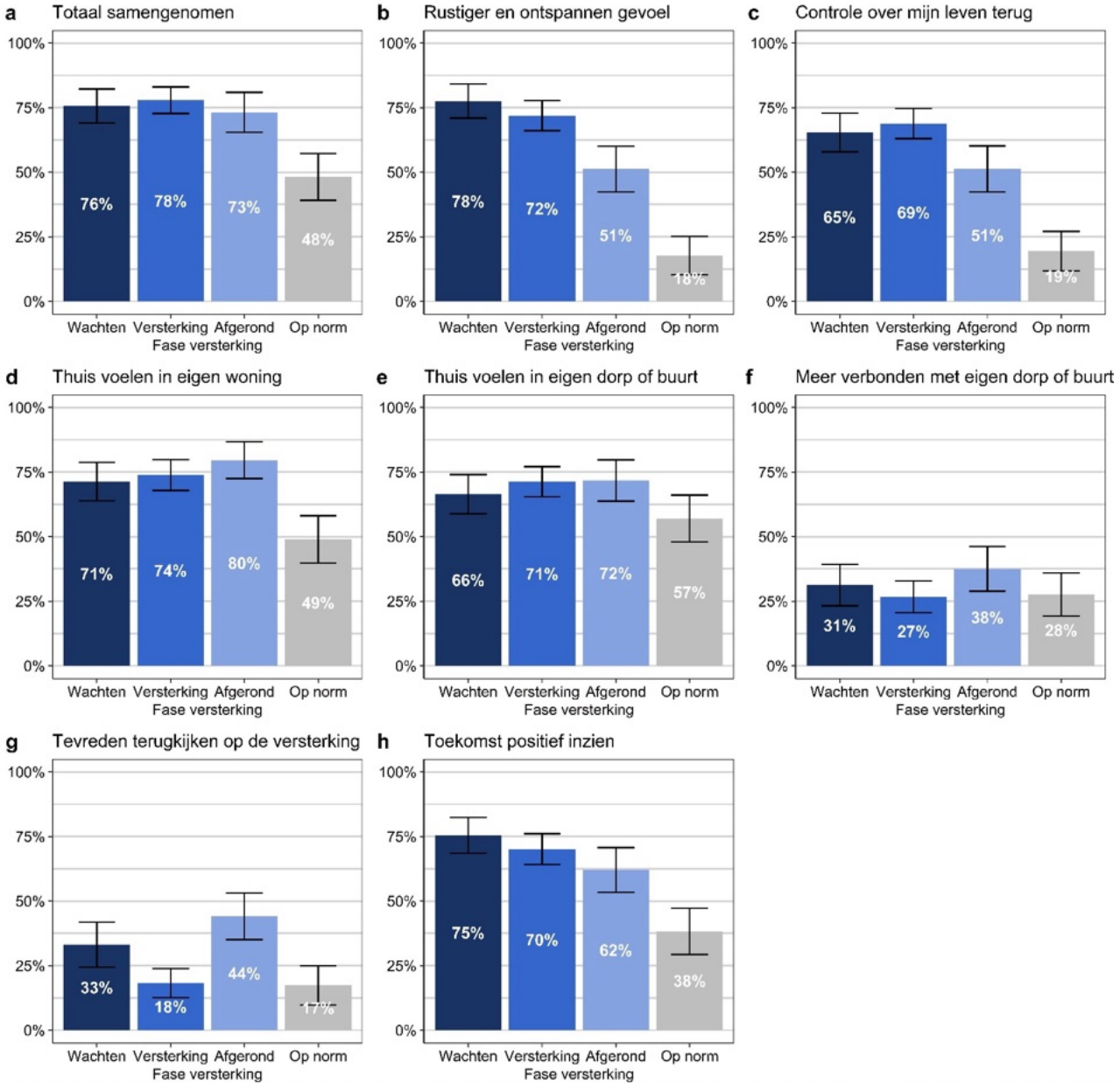

Noot: Op antwoordschaal van 1 tot 5 gemeten. Voor de analyse zijn de antwoordopties 5 'helemaal eens' en 4 'beetje eens' samengevoegd tot de categorie 'eens' en de antwoordopties 1 'helemaal oneens', 2 'beetje oneens' en 3 'niet eens, niet oneens' samengevoegd tot de referentiecategorie.

Veranderingen aan woning door versterking?

Verder hebben respondenten gevraagd of zij vinden dat hun woning er door de versterking op vooruit gaat/op vooruit is gegaan. Respondenten konden (met eventueel meerdere antwoorden) aangeven dat hun woning comfortabeler, moderner en/of duurzamer wordt/is geworden. Ook konden zij aangeven dat hun woning hetzelfde blijft of erop achteruitgaat/is achteruit gegaan. Figuur 13.2 laat zien welke veranderingen aan hun woning respondenten verwachten of ervaren na de versterking. Een vergelijkbaar patroon is zichtbaar bij de verwachte of ervaren positieve veranderingen, zoals een comfortabelere, modernere of duurzamere woning.

Respondenten bij wie het versterkingsproces is afgerond ervaren de positieve veranderingen het vaakst: 49% vindt de woning door de versterking comfortabeler (Figuur 13.2a); 34% moderner (Figuur 13.2b); 58% duurzamer (Figuur 13.2c). Slechts 5% ervaart dat de woning erop achteruit is gegaan (Figuur 13.2e) en 14% merkt geen verschil (Figuur 13.2d). Respondenten die nog wachten of in versterking zitten, zijn minder zeker over deze verbeteringen. Van hen verwacht respectievelijk 10% en 23% dat de woning na versterking comfortabeler wordt (Figuur 13.2a); 4% en 14% dat deze moderner wordt (Figuur 13.2b); en 16% en 37% dat deze duurzamer wordt (Figuur 13.2c). Ook verwacht een klein deel (8% en 12%) dat de woning erop achteruit zal gaan (Figuur 13.2e).

Respondenten van wie de woning op norm is verklaard ervaren weinig positieve gevolgen. Slechts 7% verwacht dat de woning duurzamer is of wordt (Figuur 13.2c). Eén op de vijf in deze groep (20%) geeft aan dat de woning hetzelfde blijft (Figuur 13.2d) , terwijl bijna één op de tien aangeeft dat de woning erop achteruit gaat (Figuur 13.2e).

Figuur 13.2: Percentage respondenten in het NCG panel dat veranderingen aan hun woning verwacht of ervaart na de versterking, uitgesplitst naar de versterkingsfase waar ze zich in bevinden (*N* = 749). Met 95%-betrouwbaarheidsintervallen.

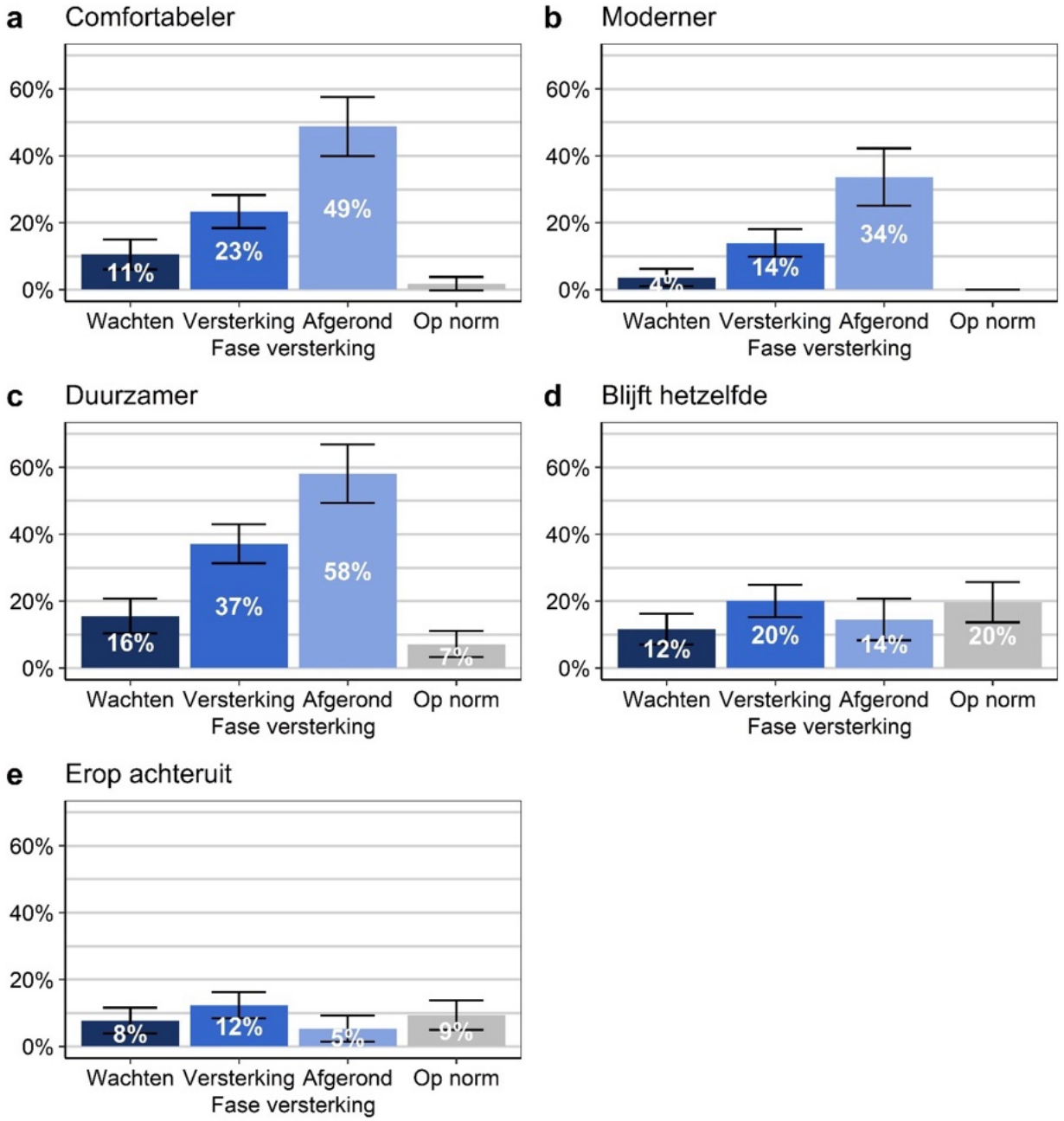

Noot: Meerdere antwoorden waren mogelijk. De figuur toont het percentage respondenten dat een bepaalde verandering heeft aangekruist.

14. Conclusie en aanbevelingen

Dit rapport geeft een aanvulling op eerdere rapporten van Gronings Perspectief waarin aan de hand van vragenlijsten wordt gekeken naar de impact van de gaswinningsproblematiek onder Groningers. De meetgegevens sinds het begin van fase 4 (2023) zijn aangevuld met nieuwe metingen uit 2024. Het zwaartepunt lag daarbij sterk op de impact van zelfgerapporteerde schade en versterking op de gebruikelijke uitkomstmaten, zoals gezondheid, veiligheid en vertrouwen en de verwachting over en ervaring met de versterking. Ook zijn enkele actuele thema's meegenomen. In dit hoofdstuk bespreken we enkele positieve bevindingen en punten van zorg, waaruit enkele aanbevelingen voortvloeien.

Wat in positieve zin opvalt

Impact van schade

Ten opzichte van het vorige rapport (Kanis et al., 2024) laat het huidige rapport een aantal positieve ontwikkelingen zien met betrekking tot de impact van de schade in de periode april 2023 - oktober 2024. Na een periode van negatieve trends, (Kanis et al., 2024), wijzen de nieuwste metingen erop dat de gezondheidsscores zijn gestabiliseerd. Dit geldt voor alle drie de schadegroepen, maar het meest voor respondenten met meerdere keren schade. Daarnaast zien we voor het eerst dat het veiligheidsgevoel onder respondenten met meerdere keren schade licht is gestegen en de perceptie van fysieke risico's is gedaald. Deze gunstige ontwikkeling verenigbaar met het bericht van het KNMI dat het aantal en de ernst van bevingen in de afgelopen jaren is gedaald (KNMI, 2025). De positieve ontwikkelingen in ervaren veiligheid maar ook gezondheid laten zich - met enige voorzichtigheid - verklaren als geleidelijk effect van de voortgang in de schadeafhandeling en de compensatieregelingen. Daarnaast kan ook de toegenomen publieke en politieke erkenning van de gevolgen van de gaswinning sinds de parlementaire enquête een rol spelen.

Daarnaast valt op dat het vertrouwen in de Rijksoverheid, gemeente en provincie onder alle schadegroepen licht is hersteld. Ook dit herstel in vertrouwen zou te maken kunnen hebben met de hiervoor genoemde mogelijke verklaringen. Echter, een aandachtspunt blijft dat het vertrouwen in deze instanties onder de groep met meerdere keren schade structureel lager blijft.

Versterkingsproces: verwachting en ervaring

De bevindingen van het huidige rapport wijzen op (het vertrouwen in) de positieve uitkomsten van het versterkingsproces, ondanks de uitdagingen die het met zich meebrengt. Allereerst laat het rapport zien dat respondenten zich weer vaker thuis voelen in hun woning en buurt wanneer de versterking is afgerond. Ook ervaren deze respondenten meer rust en controle en verwachten zij de minste stress in de volgende fase. Dit geldt evenzeer voor de verbetering van het wooncomfort, moderniteit en duurzaamheid van de woning. Degenen die zich nog in de versterkingsfase bevinden, verwachten deze verbeteringen eveneens.

Verder laat het rapport zien dat er optimisme is over de toekomst onder respondenten die nog wachten op versterking of zich in de versterkingsfase bevinden: 75% verwacht namelijk dat zij de toekomst positiever zullen inzien zodra de versterking is afgrond.

Naast de uiteindelijke positieve effecten van de versterking, benadrukt ons rapport ook het belang van een vast aanspreekpunt. Respondenten die te maken hebben met de versterking van hun woning, ervaren meer ondersteuning wanneer zij een vast aanspreekpunt hebben. Dit vaste aanspreekpunt is meestal de NCG. Een vast aanspreekpunt is vaak pas in de latere fases van het versterkingsproces beschikbaar.

Aandachtspunten en redenen tot zorg

Impact van schade

Minder positief is dat de gezondheid van respondenten met meerdere keren schade structureel achterblijft bij de gezondheid van respondenten met één keer of geen schade. Hoewel er sinds 2023 geen verdere verslechtering wordt waargenomen, is dit verschil al jarenlang zichtbaar (Stroebe et al., 2022; Dückers et al., 2023; Kanis et al., 2024). Ook blijft voor deze groep de ervaren veiligheid lager en het waargenomen risico hoger dan voor anderen, al laat het huidige rapport wel een verbetering zien.

Ondanks dat dit rapport laat zien dat het vertrouwen in de Rijksoverheid sinds 2023 enigszins is toegenomen, blijft het relatief laag. Respondenten noemen in 2024 als redenen voor hun lage vertrouwen vaak het nieuwe kabinet, het gevoel van afstand tussen burgers en instanties, de veelheid aan betrokken partijen, en twijfels over de intenties van de overheid. Respondenten oordelen in 2024 ook in het algemeen negatief over het huidige kabinet en hebben minder vertrouwen in de afhandeling van schade en versterking sinds de komst van het kabinet.

Daarnaast blijft bij respondenten met meerdere keren schade het vertrouwen in verschillende instanties, overheden en de politiek lager dan bij respondenten zonder of met minder schade. Dit is een trend die door de jaren heen zichtbaar is (Kanis et al., 2024; Dückers et al., 2023). Voor belangenorganisaties zoals het Groninger Gasberaad, Groninger Bodem Beweging en Stut en Steun geldt echter het omgekeerde: schade gaat gepaard met meer vertrouwen. Mogelijk worden deze organisaties meer als belangenbehartigers en lotgenoten gezien, terwijl overheden en instanties in de beleving verder af staan. Ook is wantrouwen, in het verleden ontstaan door het uitblijven van erkenning en begrip, vermoedelijk niet zo eenvoudig te herstellen. Veel Groningers hebben hierbij een houding van “eerst zien, dan geloven”. In open antwoorden is te zien dat respondenten twijfelen of overheden en instanties het algemeen belang wel dienen en of ze niet te veel op afstand staan.

Een vergelijkbaar gegeven is dat respondenten met meerdere keren schade minder tevreden zijn over hoe over het algemeen de democratie in Nederland werkt. Mensen krijgen minder het gevoel dat hun stem telt binnen de democratie en dat zij ertoe doen, naarmate ze meer negatieve gevolgen ondervinden van het maatschappelijke systeem waarin ze zitten, en het vertrouwen in verandering afneemt naarmate hun situatie langer voortduurt.

Dit sluit eveneens aan bij de resultaten voor waargenomen polarisatie. Respondenten met meerdere keren schade zijn er emotioneel vooral slechter aan toe (minder hoop, meer boosheid en machteloosheid) wanneer zij een sterkere polarisatie zien onder Groningers. Dit effect gaat niet op voor respondenten in andere schadegroepen. Hiermee wordt de samenhang tussen het welzijn van bewoners en de maatschappelijke dynamiek binnen de regio onderstreept. Binnen deze dynamiek voelen respondenten met meerdere keren schade zich tegenover elkaar geplaatst bij het omgaan met de problemen en oplossingen rondom de gaswinningsproblematiek. Wanneer respondenten daarentegen weinig polarisatie ervaren, heeft het weinig invloed op hun emoties of zij meerdere keren of geen schade hebben ondervonden.

Uit de resultaten blijkt bovendien dat respondenten met meerdere keren schade meer spanningen, conflicten en concurrentie ervaren in vergelijking met respondenten uit andere schadegroepen. Ook ervaren zij polarisatie tussen Groningers met betrekking tot de gaswinningsproblematiek.

Verder ondervindt deze groep het vaakst gevolgen in hun dagelijks leven: driekwart van de respondenten die aangeven (veel) minder tijd te besteden aan sociale activiteiten, heeft meerdere keren schade. Als reden hiervoor geven respondenten aan dat de gaswinningsproblematiek hen heeft uitgeput of dat sociale structuren verloren zijn gegaan. De impact op het sociale leven van deze groep in de lokale gemeenschap is dus structureel en langdurig.

Tegelijkertijd ervaart de groep met (meerdere keren) schade meer sociale verbondenheid in eigen dorp of buurt. Op het eerste gezicht is dit tegenstrijdig, maar het kan ermee te maken hebben dat men die sociale verbondenheid juist ervaart in relatie tot anderen in een vergelijkbare situatie. De kloof met niet- of minder gedupeerden wordt dan misschien groter, omdat zij deze gezamenlijke ervaring missen. Een andere mogelijke verklaring is, dat de respondenten met (meerdere keren) schade meer dan de groep zonder schade actief zijn in verbanden die met de aardbevingsproblematiek bezig zijn, daarbinnen een sterke verbondenheid met anderen ervaren, maar geen tijd meer overhouden voor andere sociale activiteiten.

Mensen met schade, of dat nu één keer of meerdere keren is, geven vaker hulp aan anderen dan mensen zonder schade. Het zelf meemaken van schade maakt mensen mogelijk meer bereid om anderen te ondersteunen. Tegelijkertijd ontvangen mensen met één keer schade meer steun uit hun omgeving dan mensen met meerdere keren schade. Dit verschil zou mogelijk samen kunnen hangen met het hiervoor beschreven effect dat bewoners met meerdere keren schade meer spanningen, conflicten, concurrentie en polarisatie tussen Groningers ervaren, wat in feite het tegenovergestelde is van het ervaren van een steunende context. Dat geldt ook voor het effect van het versterkingsproces van de eigen woning. Het effect hiervan op sociale samenhang is eveneens negatief en niet steunend (hierover meer in de volgende paragraaf).

Tot slot hebben we onderzocht hoe bewoners in hun dagelijks leven omgaan met de gaswinningsproblematiek. “Probleemgerichte copingstrategieën”, zoals het opzoeken van informatie over gaswinning, het proberen te begrijpen of erover praten met anderen, worden vaker gebruikt door respondenten met meerdere keren schade. Wat opvalt is dat respondenten ongunstigere gezondheidsuitkomsten rapporteren, wanneer zij aangeven vaker deze copingstrategieën te gebruiken. Aan de andere kant hebben respondenten betere gezondheidsuitkomsten wanneer zij aangeven vaker andere copingstrategieën te gebruiken, zoals het op andere zaken richten of nieuwe activiteiten ondernemen die niet met de gaswinning te maken hebben.

Versterkingsproces: verwachting en ervaring

De meest recente analyses bevestigen dat de versterking van woningen vooral een bron van stress is voor degenen die zich in de actieve versterkingsfase bevinden of deze net hebben afgerond. Voor degenen die nog wachten op opname of beoordeling is het proces al stressvol, maar de stress neemt verder toe zodra de versterking daadwerkelijk begint. Een ander aandachtspunt is dat meer dan de helft van de respondenten verwacht dat de volgende fase van de versterking meer dan een jaar op zich laat wachten.

Daarnaast zet de versterkingsoperatie de sociale samenhang onder druk: 27% van de respondenten geeft aan dat versterking tot aanzienlijke conflicten in de eigen buurt heeft geleid. Van de respondenten die met versterking te maken hebben, ervaart 40% zelfs dat het mensen in hun dorp of buurt uit elkaar drijft. Dit effect is zichtbaar in alle fases van het versterkingsproces. De verstoring van sociale structuren is dus een continu probleem.

Deze resultaten onderstrepen hoezeer de versterkingsfase waarin iemand zich bevindt, niet alleen impact heeft op zijn of haar eigen situatie, maar ook op de buurt en sociale omgeving. Als iemand bijvoorbeeld tijdelijk moet verhuizen vanwege de versterking van het huis, raakt dat in de praktijk niet alleen die persoon zelf, maar verandert de sociale dynamiek en verbondenheid van de buurt. Daarnaast wordt de sociale samenhang mogelijk beïnvloed doordat buurtgenoten tegelijkertijd in een versterkingsproces zitten. Respondenten voelen zich in de beginfase van de versterking het minst gesteund door instanties, terwijl degenen die al langer in de versterking zitten of deze hebben afgerond vaker voldoende ondersteuning ervaren. Het onderzoek wijst erop dat er vooral in de vroege fase van het proces sprake is van onzekerheid en gebrek aan begeleiding.

Tot slot verwachten respondenten van wie de woning op norm is verklaard weinig positieve verandering in hun woning en in hun toekomstbeeld. Waar respondenten die in het versterkingsproces zitten juist hoopvoller zijn over de toekomstige impact van de versterking, lijkt bij een groot deel van deze groep het perspectief op deze positieve ontwikkelingen te ontbreken.

Conclusie

De metingen bevestigen dat schade en versterking ook in 2024 consequent en duidelijk van invloed zijn op de gezondheid, veiligheid en het vertrouwen van Groningers, en ook doorwerken in opvattingen over sociale relaties en maatschappelijke ontwikkelingen. De afgelopen jaren zijn er vele maatregelen genomen en programma's gestart om de veiligheid, leefbaarheid en het toekomstperspectief voor bewoners van Groningen te bevorderen. Hoewel de onderzoeken van Gronings Perspectief sinds 2016 zeker wijzen op risico's en verbeterpunten, is in de recente metingen ook enige verbetering zichtbaar die verklaard kan worden door de beëindiging van de gaswinning, de versterkingsoperatie en regelingen voor schadeherstel. Veiligheidsgevoelens en risicopercepties ontwikkelen zich in nieuwe metingen gunstiger voor respondenten met meerdere keren schade. Het versterkingsproces geeft stress, maar in de latere fases van het traject ervaart men voldoende ondersteuning. Bovendien zien respondenten na de afronding van de versterking verbeteringen in de woning, en hebben ze een positiever gevoel en toekomstbeeld.

Wel blijft het hebben van meervoudige schade over de hele linie een punt van zorg. We signaleren dat bewoners, ongeacht een lichte toename in vertrouwen, in meer of mindere mate kritisch blijven naar overheden en instanties. Tegelijkertijd is het ook duidelijk dat er vele regelingen, uitvoeringscapaciteit en budget voor de komende jaren zijn gereserveerd om problemen aan te pakken. De effecten daarvan zullen we blijven meten vanuit Gronings Perspectief en zullen in bredere zin onderwerp zijn van de Staat van Groningen en Noord Drenthe. Gronings Perspectief wil in dit verband blijven bijdragen aan verbetering van de monitoringsmethoden. We signaleren in ieder geval drie aandachtsgebieden die nadere invulling verdienen in nauwe afstemming met de begeleidingscommissie en experts:

- **Evaluatie meetinstrumentarium** - toetsen of het meetinstrumentarium voor de vaste uitkomstmaten nog steeds onderscheidend en efficiënt genoeg meet wat het beoogt te meten (mede om deelnemers niet onnodig te belasten);
- **Meer nauwkeurig vaststellen van blootstelling** - ontwikkelen van een meer verfijnde manier om blootstelling aan schade, versterking en procedures te meten zodat nog beter de impact en kansen voor beïnvloeding kunnen worden bepaald;
- **Benutting beschikbare data** - optimale koppeling van beschikbare data over versterking van NCG en materiële en immateriële schade van IMG aan monitoringsgegevens van Gronings Perspectief en verwante gegevensbronnen (om bestaande gegevensverzamelingen niet onbenut te laten).

Aanbevelingen

De algemene basisaanbevelingen blijven van toepassing: het risico op bodembeweging en schade minimaliseren, de procedurele last van gedupeerden (“gedoe”) zo beperkt mogelijk te houden, mensen actief betrekken en ondersteunen in het deel van de versterking en schadeherstel dat hen persoonlijk treft, en zorgen voor een uitvoeringsorganisatie die empathisch, begrijpelijk en toegankelijk is met oog voor leefbaarheid en perspectief in bredere zin. Deze aanbevelingen zijn niet nieuw en zijn in Nij begun veel gedetailleerder uitgewerkt en vertaald naar herstelmaatregelen. Op basis van dit rapport willen we concreet nog het volgende aanbevelen:

- **Op het gebied van schade** - Gelet op de consistente en brede risico’s die met schade gepaard gaan: blijf voorrang geven aan mensen met meerdere keren schade, bied passende ondersteuning op maat aan.
- **Op het gebied van versterking** - Voorzie al vroeg in het versterkingstraject in een vast aanspreekpunt, aangezien dit bepalend is voor de mate waarin mensen zich voldoende ondersteund voelen. Dit past bovendien bij de éénloketfunctie die al eerder is bepleit.
- **Op het gebied van sociale cohesie** - Geef nadrukkelijk aandacht aan zowel de oorzaken van polarisatie (aanleiding) als mogelijke oplossingen ervoor

(interventies). Dit is belangrijk omdat polarisatie onder Groningers vooral een negatieve invloed heeft op een groep die toch al kwetsbaar is: de bewoners met meerdere keren schade nadrukkelijk aandacht. Daarbij is het belangrijk oog te hebben voor verschillen tussen subjectieve en objectieve polarisatie.

Onderzoeksteam en betrokkenen

Prof. dr. Michel Dückers (faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen van Rijksuniversiteit Groningen en Nivel) en dr. Annette Scherpenzeel (Nivel) geven leiding aan het onderzoek. Naast hen werken onderzoekers drs. Marjolein Boendermaker, drs. Chantal D'Amore, drs. Sanne Berends en drs. Judith van der Molen vanuit de RUG en dr. Babet Kanis en drs. Lenneke Lichtenberg vanuit Nivel mee aan Gronings Perspectief fase 4. Zij worden daarin ondersteund door onderzoeksassistent Femke Douma. De coördinatie van het Groninger panel is in handen van het Sociaal Planbureau Groningen, in het bijzonder drs. Femke de Haan en drs. Ewout van Spijker, onder leiding van drs. Roos Jelier.

De onderzoekers zijn volledig onafhankelijk in de uitvoering en de rapportage van het onderzoek. Alle rapporten zijn openbaar en zijn via de website www.groningsperspectief.nl toegankelijk voor bewoners en geïnteresseerden.

Het onderzoek wordt begeleid door een begeleidingscommissie, bestaande uit vertegenwoordigers van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Nationaal Coördinator Groningen, Instituut Mijnbouwschade Groningen, Veiligheidsregio Groningen, Provincie Groningen, verscheidene gemeenten (Groningen, Het Hogeland, Eemsdelta), Groninger Dorpen, de Groninger Bodem Beweging, het Groninger Gasberaad, GGD Groningen, Kennisplatform Leefbaar en Kansrijk Groningen en adviserende wetenschappers. De begeleidingscommissie adviseert de onderzoekers bij het bepalen van de koers en de uitvoering van het onafhankelijke onderzoek. Daarnaast denkt een klankbordgroep van bewoners actief mee over onderwerpen en vragen vanuit het perspectief van bewoners. Een klankbordgroep van professionals geeft vanuit hun expertise en ervaringen feedback op ons onderzoek en denkt mee.

Referenties

Berwick, D. M., Murphy, J. M., Goldman, P. A., Ware Jr, J. E., Barsky, A. J., & Weinstein, M. C. (1991). Performance of a five-item mental health screening test. Medical Care, 169-176.

D'Amore, C., van Zomeren, M., & Koudenburg, N. (2024). How perceived polarization predicts attitude moralization (and vice versa): A four-wave longitudinal study during the 2020 U.S. election. *Journal of Personality and Social Psychology*, *126*(4), 624-642. https://doi.org/10.1037/pspi0000454

Dückers, M., Kanis, B., D'Amore, C., & Scherpenzeel, A. (2024, jul. 22). Draagt woningversterking bij aan herstel welzijn Groningers? Sociale Vraagstukken. https://www.socialevraagstukken.nl/draagt-woningversterking-bij-aan-herstel-welzijn-groningers/

Dückers, M., Kanis, B., Van der Molen, J., Gerbecks, J., Boendermaker, M., Berends, S., & Stroebe, K. (2023). De psychosociale impact van de gaswinningsproblematiek op bewoners in 2021 en 2022: Eindrapport Gronings Perspectief fase 3. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

Kamerbrief Nij begun: op weg naar erkenning, herstel en perspectief, 25 april 2023. https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/04/25/nij-begun-op-weg-naar-erkenning-herstel-en-perspectief

Kanis, B., D'Amore, C., van der Molen, J., Berends, S., Rozema, M., Scherpenzeel, A., Scheffelaar, J., Boendermaker, M., & Dückers, M. (2024). De psychosociale impact van de gaswinningsproblematiek op bewoners in 2023: Gronings Perspectief fase 4. Rijksuniversiteit Groningen.

KNMI (2025). *Jaaroverzicht aardbevingen 2024*. Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut. https://www.knmi.nl/over-het-knmi/nieuws/jaaroverzicht-aardbevingen-2024

Leach, C. W., Van Zomeren, M., Zebel, S., Vliek, M. L., Pennekamp, S. F., Doosje, B., Ouwerkerk, J. W., & Spears, R. (2008). Group-level self-definition and self-investment: A hierarchical (multicomponent) model of in-group identification. Journal of Personality and Social Psychology, 95(1), 144-165.

Rozema, M., Van der Molen, J., Berends, S., Kanis, B., Boendermaker, M., Dückers, M., & Scherpenzeel, A. (2024). Ouderen in het gaswinningsgebied: inzichten uit een kwalitatieve studie. Gronings Perspectief fase 4. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

Stroebe, K., Postmes, T., Richardson, J., Kanis, B., Jong, de, M., Boendermaker, M., & Schoutens, L. (2020). De sociale impact van gaswinning in Groningen: Stand van zaken, meting maart 2020. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

Stroebe, K., Kanis, B., Boendermaker, M., de Jong, M., & Dückers, M. (2022). De psychosociale impact van schade en versterking: Stand van zaken 2021. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

Van der Molen, J., Rozema, M., Berends, S., Kanis, B., D'Amore, C., Boendermaker, M., Dückers, M., & Scherpenzeel, A. (2025). Ondernemen in een bewogen context: Inzichten uit een kwalitatieve studie. Gronings Perspectief fase 4. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

Voogd, R., Jacobs, K., Lubbers, M. & Spierings, N. (2024). De verkiezingen van 2023. Van Onderstroom naar Doorbraak: Onvrede en Migratie. SKON: www.dpes.nl.

Zimet, G. D., Dahlem, N. W., Zimet, S. G., & Farley, G. K. (1988). The multidimensional scale of perceived social support. Journal of Personality Assessment, 52(1), 30-41.

rijksuniversiteit groningen

NIVEL

sociaal planbureau groningen

Subsidieverstrekker:

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Contactgegevens onderzoeksleiding:

Prof. dr. M. Dückers en dr. A. Scherpenzeel

info@groningsperspectief.nl
www.groningsperspectief.nl

Ontwerp Dorèl Extra Bold